موسى افندى بيگييف.

خلق نظريه

بر نيچه مسئله

۱) مهم شيلرده بولنور اهميتكْ معناسى. ۲) لسان مسئلهسى. ۳) كلهجك زمان بناسى لسانمزده وصف بناسىده اولورمى؟ ٤) ادبياتمزكْ كلهجگى. ۵) غرب آشمش ايكن، بز نيچون ايندك؟ ٦) مؤلفكْ قلميله شو كونه قدر نشر قيلنمش مسئلهلركْ اهميتى. ۷) ايمان مسئلهسى. ۸) اسلاميتكْ استقبالى. لسانمزده بولنور بلاغت. ۹) قران كريم ترجمهسى كبى مسئلهلرى بيان ايدر بر رسالهدر.

ناشرى:
محمدعليم افندى مقصودف.

КАЗАНЬ.
ектро-типографія „УМИДЪ"
1912.

مؤلفكْ اثرلرندن بعضلرى

۱) تاريخ القران والمصاحف. عربى، اورتا قولده، ٤۰ صحيفه قدر.
۲) العقيله شرحى. قران كريمكْ رسمنهدائر، عربى، اورتاقولده ۷۲ صحيفه.
۳) ناظمة الزهر شرحى. قران كريمكْ آيتلرينه سورهلرينه دائر، عربى، ۱۱۲ صحيفه.
٤) شاطبيه مقدمهسى. قران كريم آيتلرنده بولنور وجوهكْ تاريخى، احرف سبعه معناسى، تلاوتده نسخ يوقلغى مشهور يكرمى امامكْ ترجمهلرى. توركى، ۱۷ صحيفه، شاطبيه ايله برابر نشر قيلندى. ۱۰۵ صحيفه.
۵) طيبة النشر فى العشر شرحى. شو كتاب قطعهسنده، ۳۰۸ صحيفه.
٦) اللزوميات ترجمهسى. ۲٦٤ صحيفه.
۷) ادبيات عربيه ايله علوم اسلاميه. ۷۲ صحيفه.
۸) شريعت نيچون رؤيتى اعتبار ايتمش؟ ۱۱۲ صحيفه مؤلفكْ گوزل اثرى.
۹) قواعد فقهيه. ۲۳۲ صحيفه.
شو كتابلركْ هر برى قازانده صباح، معارف، يول، كريمفلر مغازهسنده، اورسكىده شرق كتبخانهسنده بولنور.
۱۰) افادات الكرام. عربى العباره. شورا مجلهسى قطعهسنده. ۸۰ صحيفهسى طبع قيلندى.
۱۱) ديوان حافظ ترجمهسى. اللزوميات قطعهسنده، ۱٦۰ صحيفهسى طبع قيلندى.
۱۲) اوزون كونلرده روزه شو كتاب قطعهسنده، ۲۰٤ صحيفه.
۱۳) خلق نظرينه بر نيچه مسئله. شو كتاب، ۹٦ صحيفه.

طبع قيلناجق اثرلرى.

۱٤) احكام عائله مجلهسى. حاضر. تيزدن طبع قيلنهچق.
۱۵) اسلاميتده قدر. شو كتاب قطعهسنده. حاضر.
۱٦) قران كريم ترجمهسى. اورتا قول قران كريم قطعهسنده، دورت يوز قدر صحيفه، اوقوچيلرينه لسانى آسان، آلوچيلرينه بهاسى اوچوز اولور، انشاءالله.

بسم الله الرحمن الرحيم

آرالرنده مناسبت يوق دورت بش مسئلهده رأيمى فكرمى عنرمى خلق نظرينه عرض ايتمك قصديله دورت بش مقاله يازمق لازم كبى اولدى. زمانڭ اهميتنه كوره، او مسئلهلرڭ هر برنده بيوك اهميت بلكه يوقدر، لكن هيچ برى، انشاء الله، جزئى اهميتدن خالى اولماسه كرك.

"اهميت„ سوزندن مرادم يا ادبى يا اجتماعى اهميتدر. فائده عمليهسى وار هر بر مسئله بنم نظرمده مهمدر. فائده نظريهسى بولنوبده فائده عمليهسى يوق مسئلهلر اهميت درجهسندن البته ساقطدر.

فائده فعليهسى يوق نظرى مسئله علوم فلسفيه، علوم كلاميه بازارنده رواج بولا بيلور ايسهده، علوم عمليه نظرنده قيمت علميهيى حائز اولاماز، شريعت اجتماعيه حكمنده بر اهميت كسب ايدهمز.

عالم اسلاميتده اولگى عصرلرده علوم كلاميه نامنده بر شى تورهدى، او وقت بزم الڭ بيوك فقيهلرمز او علوم كلاميهيى، نهدندر، تحريم ايدرلر ايدى. همده الڭ شدتلى الڭ دهشتلى صورتله تحريم ايدرلر ايدى. بن بوڭا تعجب ايئر ايدم. علوم كلاميه تسميهسينڭ سببلرىده او وقت بڭا معلوم دگل ايدى. عاقبت آڭلادم.

فائده عمليهسى يوق بوش لافلره، معناسز سوزلره تعلقى جهتيله علوم كلاميه تسميه قيلنمش اولسه كرك ديدم.

فائدهسى يوق بوش مسئلهلرده دقيقهلرى ضائع ايتدرمهمك ملاحظهسيله تحريم قيلنمش اولسه كرك اعتقادينه كلدم.

بن بونى آڭلادم، لكن همه وارمى الڭ عزيز ملكمى تماميله ضائع ايتدكدن صوڭ آڭلادم. اسلام دولتلرىده ايندى آڭلاديلار، لكن اسلاميتىده، عزتىده،

دولتىده، حاكميتىده، عالم مدنيتده رياستىده غائب ايتدكلرندن صوڭ آڭلاديلر.

عموماً اسلام دولتلرينه شو درس غايت آغر بهايه مال اولدى.

او قدر آغر درسدن صوڭ بنده او بيوك فقيهلرڭ رأيلرينه شو مسئلهده موافقت ايتدم. اسلاميت كبى شريعت اجتماعيه حكمنده علوم كلاميه البته حرامدر ديدم.

لكن او بيوك فقيهلرڭ عرفيله بنم اصطلاحم آراسنده بر آز تفاوت واردر.

فقيهلرڭ عرفنده حراملق عقاب جهتيله اولور، اما بنم نظرمده حراملق عاقبت جهتيلهدر. تحريمڭ اساسى فقيهلرڭ مذهبنده خوف عقاب جهتيدر، اما بنم نظرمده خوف عاقبت جهتيدر.

فقيهلر عرفيله شو فعل حرامدر ديمك او فعلڭ فاعلى معذب اولور ديمك معناسندهدر. اما بنم اصطلاحمده شو فعل حرامدر ديمك او فعلڭ ضررى وار، مفسدهسى وار ديمك معناسنده اولور.

فقيهلرڭ عرفى خطا دگلدر، البته درستدر. لكن اسلاميت كبى شريعت اجتماعيه احكامى حقنده بنم نظرم دها زيادهسيله مناسبدر. زيرا عذاب آخرت، هر نه قدر حق ايسهده، حيات اجتماعيه حكملرينه هيچ بر صورتله اساس اولاماز.

يالگز تحريم دگل، بلكه هر بر تكليف عاقبت قانوننه مبنيدر: امرده — طلب عاقبت قانونى، نهىده خوف عاقبت قانونى الڭ معتبر اساسدر. زيرا شريعت اجتماعيه يالگز اجتماعى منفعتلرى طلب، اجتماعى مفسدهلرى دفع اساسلرينه تأسيس قيلنه بيلور.

اگرده علوم فقهيه تدوين قيلنور ايكن، شو اساس اوزرينه تأسيس قيلنمش اولسه ايدى، شو كون الڭ گوزل شريعت اجتماعيه اسلاميت اولور ايدى. لكن بزم فقيهلر تكليفڭ اساسنده عذابى ثوابى اعتبار قيلوب، اسلاميتى شريعت اجتماعيه اولمقدن محروم ايتديلر.

علم كلام، مشهور معناسيله، عقيدهدن بحث ايدر علم معناسنه خاص ايسهده، بنم اصطلاحمده علوم كلاميه فائده عمليهسى يوق بوش سوزلردن بحث ايدر شيلرڭ هر برينى شامل اولور. اويله شيلره اهللرى طرفندن علم

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

يا ادب نامى ويرلمك بيهوده ماللرينى خلق آراسنده قبول ايتدرمك مكرينه مبنى اولمش اولسه كرك.

مذهب اختلافلرندن بحث ايدر جهليات، فائده ادبيه‌سى ده، فائده اجتماعيه‌سى ده يوق عشق قصه‌لرندن حكايه ايدر خياليات، اكثرياً بر پاره‌لك حاصلى يوق ايسه‌ده رومان نامى ويرلمش ادبيات كبى شيلرك هر برى — تحريم قيلنمش "علوم كلاميه„ احاطه‌سنه بنم نظرمده البته داخلدر. زيرا اويله شيلر انسانك دقيقه‌لرينى، ساعتلرينى بيهوده يره ضائع ايدر، علوم طبيعيه‌دن انسانى محروم ايدر، هيئت اجتماعيه‌ده بولنور واقعى حياتدن انسانى دور ايدر. اويله شيلرله اشتغال ايدن انسان خيال عالمنده ياشار، عقلى وهمياتله مشغول اولور، قلبى — شاعر نامى آلمش بر خيالپرور آدمك حسياتيله تربيه قيلنمش اولور.

شو دعوام اگر بر ر شاهد طلب ايدر ايسه، اسلام مدنيتى، توركيا ادبياتيله دولتى بوڭا گوزل شاهد اولا بيلور. كله‌جك مسئله‌لرك برنده بونى، شايد، بيان ايدرم. ايندى او مسئله‌لرك بياننه دوام ايده‌يك.

— ٢ —

او مسئله‌لرك برى لسانمز مسئله‌سيدر.

لسانمزك بزه اهميتى حقنده بر سوز سويله‌مك حاجت اولماسه كرك. بن بوراده لسانمزك صرفنه نحوينه، همده بر آز صوڭره بلاغت ادبيه‌سنه دائر ملاحظه‌مى يازاچغم، اولگى مسئله لسانمزك صرفنه نحوينه دائردر.

هر لسانك اوزينه كوره، صرفى نحوى بولنور. بزم توركى لسانمزكده غايت گوزل، الك مضبوط صرفى نحوى واردر. بش آلتى سنه مقدم نشر قيلنمش "علمده قوت„ اسملى اوفاق بر رساله خاتمه‌سنده لسانمزك صرفى نحوى حقنده رأيمى بيان ايتمش ايدم، لسانمزك شو كونگى درجه‌سنده صرفمز هم نحومز غايت گوزلدر ديمش ايدم.

لسانمزك كلمه‌لرى ماده‌لرى آزدر، قاعده‌لرى مطرددر، استثنالرى يوق كبيدر. ماده‌لرك آزلگى، بنم نظرمده، قصور دگلدر، بلكه الك بيوك بر سعادتدر.

هر لسانك صرف نحو قاعده‌لرى، بنم نظرمده، طبيعى‌در، هيچ بر صورتله صناعى دگلدر. هر لسانك ماده‌لرى سوزلرى اوزينه نصل مخصوص ايسه، قاعده‌لرى‌ده اوزينه مخصوص اولور.

هر شى ترقى ايدر، بالطبع لسان‌ده ترقى ايدر ديرلر. درست، بن‌ده بوڭا ايمان ايدرم. البته لسان‌ده، ماده‌لرى قاعده‌لريله برابر ترقى ايدر. لكن شو ترقى يڭى قاعده‌لرك، گوزل گوزل يڭى اسلوبلرك حدوثيله دگل، بلكه اول‌ده وار طبيعى قاعده‌لرله استفاده يوللرينه، اول‌ده بولنور اسلوبلرله افاده ملكه‌سنه اوگرەنو، عادتلنو طريقيله حاصل اولور.

بر لسانك بيوك شاعرى اوزينك قوه جنيه‌سيله الك گوزل آثار شعريه خلق ايدر، او لسانك الك بيوك اديبى اوزينك قوه ملكيه‌سيله الك قيمتلى آثار ادبيه انشا ايدر. او لسان او ايكى بيوگك بلاغت نمونه‌لرى اولان قلاسيق اثرلريله ترقى ايدر. يعنى او لسان‌ده وار بيان قوتيله استفاده ايتمك يوللرى كشف قيلنمش اولور. يوقسه، نه او بيوك شاعر، نه‌ده او بيوك اديب اوز طرفندن لسان خزينه‌سنه بر شى آرتدرمش اولماز.

بوڭا كوره، بنم نظرمده، لسانك قاعده‌لرى هيچ بر صورتله صناعى دگلدر، بلكه طبيعيدر. هر لسانك قاعده‌سى اوزينه مخصوص اولور، ديگر لسانك قاعده‌لرينه اويماز. لسانلر نصل مختلف ايسه، قاعده‌لرى‌ده اويله‌در.

لسانمزك صرفى نحوى حقنده بنم فكرم شودر.

برده، لسانمزك صرف نحو قاعده‌لرينى تدوين ايتمك، يعنى اوز باشنه بر علم قيلوب كتاب شكلنده يازمق مسئله‌سى واردر.

لسانمزك صرفى هم نحوى الك ابتدا عثمانلى اديبلرك قلملريله تأليف قيلنمش اولسه كرك. بن بوراده او كتابلرك قيمت علميه‌سندن بحث ايتمك صددنده دگلم. يالكز شوقدر ديه بيلورم كه بر لسانك صرف نحو كتابلرندن الك مهم مقصد — مكتب بالالرينه لسان قاعده‌لرينى آسان صورتده اوگرەتمكدر. لكن عثمانلى اديبلرك قلميله تأليف قيلنمش صرف نحو

كتابلرندن بگا معلوم اولانلری عربی صرفدن نحودن خبرلری وار بیوك طلبه‌لره مخصوص اولاجق طرزده یازلمشدر. بونگل کتابك قیمت علمیه‌سی غائب اولماز ایسه‌ده، قیمت تعلیمیه‌سی بالـکلیه غائب اولور.

آوروپا مستشرقلرینك بیوكلرندن بعضلری بزم صرفمزه نحومزه دائر گوزل شیلر تألیف ایتمشلر ایمش. او تألیفلرك اكثری بگا بلكه معلوم دگلدر. لكن معلوم قدرینه قیاس جائز ایسه، او تألیفلرك اكثرینه هیچ بر قیمت ویرمز ایدم.

یاوروپا علماسنك لسانلردن دینلردن تفتیشلرینه، او تفتیشلری اوزرینه تأسیس قیلنمق اصولیله طوپلانمش علملرینه بنم، نه‌دندر، اعتمادم یوق. درست اجتهادلری بیوكدر، لكن اساسی یوق اصلی یوق تخمینلری‌ده آز دگلدر.

قازان‌ده اونیوه‌رسیته‌ده بر وقت پروفه‌سورلق قیلمش، همده پتربورغ آقاده‌میاسنده یاوروپا معارف جمعیتلرنده مقبول اعضا اولا کلمش، دربندلك تورك علی کاظم بك جنابلری، روسلرك بیوك مكتبلرنده درس كتابی اولمق ایچون، تورك تاتار لسانلرینك صرف نحولرینی گوزل طرزده تألیف قیلمش ایدی. ایکی دفعه طبع قیلنوب، ایکنجی طبعی قازان‌ده دار الفنون مطبعه‌سنك، ١٨٤٦ سنه‌ده بیوك کتاب قطعه‌سنده طبع قیلنمش.

کتاب، شبهه یوق، گوزلدر. لـکن روس طلبه‌لرینه تخصیص قیلنمق ضرورتیله، بالطبع، روس غراماتیکه‌سنه تقلید اصولیله یازلمشدر.

قازان‌ده برنچی گیمنازیه‌ده باش معلم اولوب طورمش محمودف جنابلری، روسلره تاتار لسانی اوگره‌نمك ایچون، بر کتاب یازوب، صرف نحو قاعده‌لرینی‌ده بیان ایتمش. شو کتاب ١٨٥٧ سنه‌ده قازان‌ده باصلمش، لـکن کاظم بك جنابلرینك کتابندن اوغورلانمش اولماسه کرك، زیرا کتابك املاسی اسکیدر؛ یاخود دها طوغریسی، خطادر.

لسانمزه گوزل صورتده آشنا، یوب آله‌کساندر طرویـانسکی قلمیله لسانمزك صرف نحو قاعده‌لری بیان قیلنوب یازلمش گوزل بر کتاب قازان‌ده، ١٨٦٠ سنه‌ده طبع قیلنمش ایدی.

شو اوچ کتاب، روس طلبه‌لرینه درس کتابی اولمق جهتیله، روس غراماتیکه‌سنه تقلید یولیله یازلمشدر. بونگا کوره، دیگر بر لسانك نحوینه تقلید ایتمك نقیصه‌سی شو اوچ کتاب حقنده البته عیب کبی تلقی قیلنماز. یوقسه، بر لسانك نحوینی یازار ایکن، دیگر بر لغتك نحوینه تقلید ایتمك اولسانی تحریف کبی بر شی اولور.

لسانلر بری دیگرینه نصل اویماز ایسه، قاعده‌لری‌ده صرف نحولری‌ده اویلی‌در. مثلا: عربی نحوده اعراب، بنا، فعل، فاعل، مفعول مطلق، حال، استثنا، تمییز، اسمای افعال، مرکبات، اسمای عدد، مبهمات کبی شیلر بولنور ایسه‌ده، شو شیلرك هیچ بری بزم نحومزده بولنماز. روسلر، نحولرینی یازارلر ایکن، اوزلرینك کلمه‌لرینی طوقز قسمه تقسیم ایدرلر ایسه‌ده، بزم نحومزده لسانمزك کلمه‌لری طوقز قسم اولاماز. عرب نحوینی ماضی مقابلنه مضارع اسمی ویرورلر ایسه‌ده، بزم نحوده مضارع اسمی استعمال ایتمك اصلا درست دگلدر. روس نحونده «پادەژ» واردر، اسم ذاتله اسم صفتك پادەژلری مختلف اولور. اما بزم نحوده بویله حال یوقدر.

لسانمزك نحوینی یازار ایکن، شویله شیلرك برنده یا عرب یا روس نحوینه تقلید ایتمك لسانمزك اوزینده روحنده هیچ بر صورتله موافق دگلدر. تقلید ــ لسانك اوزندن روحندن، صرفك نحوك فائده‌سندن غایه‌سندن غفلت کبی بر شیدر.

روسیاده مکتب مدرسه‌لرمزده اصول جدیده رواج بولا باشلادقدن صوك، ابتدائی مکتب ایچون الفبالر، تجویدلر، علم حال کتابلری یازمق هر جهتدن فائده‌سی وار گوزل خدمت اولدی. بونگا رغبت ایدنلر آز دگل ایدی. حتی قلمی‌ده لسانی‌ده بیانی‌ده خطا ـ ح. افندی زبیری کبی رغبتلی باش معلم افندیلرده ابتدائی مکتب کتابلری تألیف ایتدیلر. لکن مکتب بالالرینه لسانمزی تعلیم ایچون یارارلق ابتدائی صرف نحو کتابی، نه‌دندر، همان یازلمادی. «خواجۀ صبیان» کبی نمونه اولا بیلور بر کتابك میدان‌ده یوقلغی

ئەۋلاد كومپيۇتېرى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

جهتیله اولسه کرك. یوقسه، گوزل لسانمزڭ گوزل نحوینی آسان صورتده بیان ایدر گوزل بر کتاب یازمق ـ ابتدائی مکتب کتابلری یازار اهل قلمه البته لازم ایدی.

درست صوڭ سنه‌لرده داملا احمدجان حضرت مصطفی، احمد هادی افندی مقصودی، عماد افندی نوغایبك، عالمجان افندی ابراهیمف کبی ذواتڭ معرفتیله صرف نحو کتابلری تألیف قیلندی. لسانڭ اوزینه هر جهتدن ممکن قدر موافق، آسان هم درست صرف نحو کتابلری یازمق کبی بیوك خدمتڭ آغرلغی بڭاده معلومدر. بوڭا کوره، او محترم ذواتڭ گوزل خدمتلرینی بن البته تقدیر ایدرم. لکن لسانمزڭ بزه عمومی اهمیتی جهتیله طوغری بر ایکی سوز سویله‌مك جائز اولسه کرك.

مقصودی جنابلرینڭ کتابی آز زماندە آندن بوندن طوبلانوب، اعتبارسز، تحقیق‌سز، عجله یازلمش کتاب کبیدر. زیرا لسانمزڭ مهم قاعده‌لرندن سکوت ایتمش؛ بیان قیلنمش قاعده‌لرده بایتاق یرلرده سطحی سوزلر یازمش. بونڭ اوزرینه کتابڭ اصطلاحی‌ده، عباره‌سی‌ده اکثریت اوزره «شه‌کرت لسانیله» یازلمشدر.

عماد افندی نوغایبك کتابیله، عالمجان افندی ابراهیمفڭ ایکی کتابنده، علی الخصوص صرفنده روس غراماتیکه‌لرینه ناچار یولده تقلیددن باشقه بر معنی بن کورمه‌دم.

اصطلاحلری، یڭی سوزلری اکثریتله قطعی صورتده خطادر. صرف نحو کتابلری یازار قلم حقنده عفو قیلنمازلق خطالر —— لسان خطالریله بیان خطالری‌ده —— شو ایکی کتاب‌ده آز دگلدر. شو ایکی ذاتڭ کتابلری شه‌کرت لسانیله، اوچه‌نیك قلمیله، تقلید فکریله یازلمش اولسه کرك.

لسانڭ اوزندن روحندن، صرف نحوڭ فائده‌سندن غایه‌سندن خبری وار قلم بویله صرف نحو یازماز. شویله بر نظر، احتمال، یالکز بڭا مخصوصدر. لکن بنم نظرم هر حالده شودر.

بزه، بیلورم، صرف نحو کتابلری لازمدر. لکن روس غراماتیکه‌لرینڭ

نسخه‌لری یاخود خطا صورتده ترجمه‌لری بزه فائده ویره‌مز. اویله صرفلر اویله نحولر لسانمزڭ استقبالنه هیچ بر وقت اساس اولاماز. اویله صرف نحولری قبول ایتمك ـ ماضیمزی براقمق، استقبالمزدن امید اوزمك، تورکلك عالمندن آیرلمق کبی بر حرکت اولور.

لسانمزڭ ادبیاتمزڭ حرمتی نامنه سویلنمش سوزلر بلکه اعتبار قولاغیله قبول‌قیلنور. تقلیداعانه‌سیله صرف نحو کتابلری یازمش قلم —— لسانمزڭ اوزینه روحنه ممکن قدر موافق، همده اصطلاحلری‌ده درست صرف نحو کتابلری البته یازا بیلور. سوزمدن مقصدم شودر.

ملی لسانمز کبی عمومی هم مقدس بر مسئله‌ده انسان اوزینڭ فکرینی نظرینی یازار ایکن، نفسانیت، عداوت کبی شیلرله اتهام قیلنماسه ایدی، گوزل اولور ایدی. مؤلف افندیلر، شاید، بنم سوزلرمه شخصیت رنگی ویرمزلر.

بزم حق‌ده سویله‌نور هر بر سوزی نفسانیته حمل ایتمك —— اوزی‌ده اڭ بیوك نفسانیت دگلمیدر؟

لسانمزڭ صرفی، نحوی، کتابلری حقنده فکرمی بیان ایتدکدن صوڭ، بوراده بر مسئله صرفیه ذکر ایده‌یم.

— ٣ —

کلەجك زمان بناسی لسانمزده وصف بناسی‌ده اولورمی؟

یازار، ویرور کبی کله‌جك زمان بنالرینی بن فعل مستقبل هم وصف معنالرنده استعمال ایدرم.

«حاجت دقیقه‌لرنده طارلغی دفع ایدر رخصت اسلامیتڭ کمالیدر» جمله‌سنده‌گی ایدر کلمه‌سی کبی. شو جمله‌ده ایدر سوزی وصفدر.

«علمیله همه شیلری احاطه ایدر حکیمڭ سوزی همه احتماللری البته احاطه ایدر» جمله‌سنده اولگی ایدر وصفدر، صوڭ ایدر کله‌جك زمان بناسیدر.

کله‌جك زمان بنالرینی هم یازوده، همده سوزده بن وصف معنالرنده

استعمال ایدرم. بزم لسانمزده وصف معناسنده استعمال قیلنور «ایدر» کلمه‌سنك معناسیله «ایدن» کلمه‌سنك معناسی آراسنده بیوك تفاوت واردر.

بنم شو استعمالمه الك اول «یولدوز» جریده‌سنك ره‌دا کتوری محترم احمدهادی افندی مقصودی حضرتلری اعتراض ایتمش ایدی. کله‌جك زمان بنالرینی وصف معناسنده استعمال ایتمك، مقصودی جنابلرینك صرفنه نحوینه کوره، خطا ایمش.

صرف نحو یازمش بر محررك بویله بر اعتراضی بڭا غریب کورندی. خلق لساننده استعمال قیلنور (اوچار قوش)، (قاینار آش)، (آغار صو)، (اوبور قارچق)، (آلدار طاز)، (کورور کوز) کبی بایتاق مثاللری ذکر ایتمش ایسه‌م‌ده، مقصودی جنابلری «اویله ترکیبلرك هر بری سماعیدر» دیدی. بن‌ده او دقیقه‌ده سکوت ایتدم.

صوکره بیوك شاعرمز محترم دردمند جنابلریله پتربورغ‌ده بر ساعت قدر صحبت اثناسنده، دردمند حضرتلری‌ده بڭا شو مسئله‌ده تنبیه ایتدی: اوزون کونلرده روزه رساله‌سندن بر جمله اوقوب، بویله ترکیبلر بزم لسانمزده بولنماسه کرك دیدی.

لسان بیلور محترم شاعرك‌ده تنبیهی صوکنده، مسئله بنم کوزم‌ده اهمیت کسب ایتدی. بن دیدم:

وصف‌ده فعل‌ده تجددی یا دوامی افاده مطلوب اولور ایسه، یازار، ایدر کبی کله‌جك زمان بنالرینی بن استعمال ایدرم. اگرده یالکز حدوث مراد اولور ایسه، یازان، ایدن کبی بنالری استعمال ایدرم. مثلا: هر هفته دورت دفعه نشر قیلنور جریده حقنده «هفته‌ده دورت مرتبه چیققان جریده» دیمك بنم نظرم‌ده درست دگلدر، «دورت دفعه چیقار جریده» دیمك لازمدر. زیرا «چیققان» سوزی یالکز حدوثی افاده ایدر، تجددی افاده ایده‌مز. رساله، کتاب کبی شیلرده چیققان سوزی جائز اولا بیلور ایسه‌ده، جریده، مجله کبی مطبوعات‌ده چیققان سوزی جائز دگلدر.

شو ایکی بنا آراسنده شویله بر فرق یالکز بنم نظرم دگلدر، بلکه لسانمزك گوزل هم مهم قاعده‌سیدر. هم عثمانی شیوه‌ده، هم قازان شیوه‌سنده ادیبلرك لسانلرنده هم قلملرنده کثرتله استعمال قیلنور.

شمس‌الدین سامی‌بك افندی حضرتلری اثرلرینك هر برنده، باخصوص، سفیللرده کله‌جك زمان بنالرینی وصف معنالرنده استعمال ایتمشدر.

سفیللرك مقدمه‌سنده ش. سامی بك جنابلری دیمش:

«قانونلرك اخلاقك تأثیریله، عالم‌مدنیتك ایچنده — صنعی جهنملر خلق ایدر، هم‌ده قدر الهی‌یه بر قدر بشری قاریشدرمغه چالیشور — بر مجازات بولندقچه»

شو غایت گوزل جمله‌ده ایدر کلمه‌سیله چالیشور کلمه‌سی وصف معناسنده استعمال قیلنمش کله‌جك زمان بنالریدر.

سفیللرك ۱۰۳ نجی صحیفه‌سنده دیمش:

«یاننده بر بختیارلق شعله‌سی آلتنده یاشار، کندوسی کبی کوچك، ایکی مخلوق کورور ایدی».

شو جمله‌ده یاشار کلمه‌سی «ایکی مخلوق» کلمه‌لرینه وصف اولمق اوزره استعمال قیلنمشدر.

سفیللرك بر یرنده دیمش:

«تفکره طالمش انسان اش‌سز دگلدر. بر کورنور، برده کورنمز مشغولیت واردر»

شو جمله‌ده «کورنور» کلمه‌سیله «کورنمز» کلمه‌سی «مشغولیت» سوزینه وصفدر.

تورکلرك الك بیوك شاعرلری عبدالحق حامدبك «مقبر» ده دیمش:

«همپای سکوت روزگاری قارشم‌ده یورر طورور مزاری».

شو جمله‌ده «طورور» سوزی «مزاری» سوزینك صفتیدر.

تورکلرك الك بیوك محررلری الك واقف مؤرخلری مرادبك کبی بیوك بر ادیب‌ده کله‌جك زمان بنالرینی وصف معناسنده استعمال ایدر. اوزینك

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

آغراغی التون بهاسنه طورور "تاریخ ابوالفاروق" کبی غایت مهم اثرنلده مرادبك جنابلری کلهجك زمان بنالرینی احیاناً وصف معناسنله استعمال ایتمشدر.

الڭ بیوك محررلرمزدن اسماعیل بك غصپرینسکی، احمد بك آغایف، یوسف بك آقچوره کبی ذوات — وصفڭ تجددی دوامی مطلوب صورتلرده کلهجك زمان بنالرینی استعمال ایدرلر.

بن اون اون ایکی یاشلك بر بالا ایکن، آنام آغزندن شو بیتلری یادلامش ایدم:

مقابردن گذار ایتدم، عجائب مردمان کوردم
قاره طوپراغڭ آلتنده یاتور جسم بی جان کوردم.

شو بیتده یاتور کلمهسی "جسم" سوزینڭ صفتیدر.

کلهجك زمان بنالرینی وصف معناسنده استعمال ایتمك یالڭز عثمانی شیوهسنه مخصوص دگلدر. لسانی درست، حسیاتی بیوك، متأثر، گوزل شاعرمز عبدالله افندی توقایف جنابلری "کوڭل بیمشلری" نده دیمش:

"آغار صو، طاتلی صالقون صاف عجائب جیشمهلر، کوللر،"
"قواقلقلرده صایرار صاندوغاچلر همده بلبللر"

شو جملهده آغار کلمهسی "صو" سوزینڭ، صایرار سوزی صاندوغاچلر سوزینڭ صفتیدر.

کلهجك زمان بنالری لسانمزده وصف معناسنده کثرتله استعمال قیلنور. تجددی، دوامی افاده ایسه، یالڭز کلهجك زمان بناسیله اولور. یازوچی، یازار، یازان وصفلری آراسنله کلی فرق واردر، برینڭ معناسینی دیگری افاده ایلهمز.

لسانمزده کلهجك زمان بنالرینڭ متعدد، مختلف استعماللری واردر. صرف نحومزڭ کتابلری او استعماللری، نهدندر، بیان ایتمهمشلر.

۱) کلهجك زمان بنالری لسانمزده احیاناً اسم اولور.

فعللرڭ اسم کبی استعمال قیلنمقلری یالڭز کلهجك زمان بنالرینهده مخصوص دگلدر. کچمش زمان بنالریده احیاناً اسم کبی استعمال قیلنور: دیدی قودی، تورهدی، میراث ییدی، سوپورندی، طاراندی، اوزادی، کیلدی کیتدی کبی.

۲) اوقور اوقوماز، آڭلار آڭلاماز، کورور کورمز، بیلور بیلمز، یاتار یاتماز، یانار یانماز، اولور اولماز کبی ایکی سوزدن مرکب بنالر — لسانمزده یا تیزلگی یاخود ضعیفلگی افاده ایچون استعمال قیلنور.

صرفمز، نحومز کتابلرنده شو استعماللرڭ هیچ بری بیان قیلنمامش.

کلهجك زمان بنالرینڭ قازان شیوهسنه مخصوص دها بر استعماللری واردر: یازارغه، کیاورگه، یازار ایچون، کیلور ایچون کبی. یازارغه، کیلورگه کبی بنالر یالڭز قازان شیوهسنه مخصوصدر. سطحی ملاحظهلره قناعت ایدر صرفیون بویله بنالری مصدر گمان ایتمشلر. اوقدر خطا فکری قبول ایتدکدن صوڭ، اوقورغه، اوقوغه اوقو بنالری آراسنده بولنور فرقلریده بیان ایتمك لازم ایدی. لکن او فرقلری بیان زحمتنه، نهدندر، تنزل ایتمهمشلر.

صرفمز نحومز ایچون یڭی کتابلر یازمش مؤلف افندیلر لسانمزڭ اشتقاقلرندن، مشتقلرڭ معنالرندن احیاناً غفلت ایدرلر. غفلتلری اکثریاً غایت فاحش خطا اولور.

مثلا: لسانمزده ایتدیگی، یازدیغی کبی بنالر واردر. بویله بنالر، "تاتار صرفی" بیاننه کوره، ماضی اخیرینهگی یاغی آرتدرلوب، حاصل اولمش صفت یا اسم بنالری ایمش. شو قدرده خطا شیلری یازار قلم لسانمزڭ همه قاعدهلرندن همه اشتقاقلرندن غفلت ایدر ایسهده، معذوردر. لکن ایتدکلری یازدقلری کبی بنالردن غفلت ایتمهمك هر حالده لازم ایدی.

ایتدیگی کبی بنالر "گی" ایله "ایتدی" دن ترکیب قیلنمش ایسه، او بنالرڭ ایتدکلری کبی جمعلری، عجبا، نصل جزءلردن ترکیب قیلنمش اولور؟

اویله بنالرڭ مفردلرنده جمعلرنده لسانمزده هر وقت اضافه التزام قیلنمشدر. اگرده اویله بنالر "گی" ایله غائبدن ترکیب قیلنمش ایسهلر، اضافه معناسی بالکلیه باطل اولمازمی؟ (اویله بنالردن قازان شیوهسنده اضافهسز استعمال قیلنور یالڭز بر طاشلاندق کلمهسی واردر.)

صرفمزڭ نحومزڭ بازارده وار شو کونگی کتابلری گوزل لسانمزڭ

قاعدەلرینی نحوینی درست صورتدە بیان ایدەمەمشلر. احوال اجتماعیەمزی تصویر ایدر محررلرمز، رومان یازار ادیبلرمز، گوزل اشعار انشا ایدر شاعرلرمز اوزلرینڭ لسانلرینی بر آز اصلاح ایتسەلر ایدی گوزل اولور ایدی. او وقت صرفمز نحومز کتابلری‌دە اصلاح قیلنور ایدی.

شوکون «ادبیات» اسمی‌ویرلمش کتابلرڭ لسانلرندن‌دە، مسلکلرندن‌دە، روحلرندن‌دە بن راضی دگلم.

— ٤ —

ادبیاتمزڭ کلەجگی.

شاولی دیڭز، یل اورەدر،
یلـکانن کیرگان کـراب.
تون وکوندوز اول یورەدر
یول بارا، یات ایل قاراب.
چیقدی یللر، قوبدی طولقون
ایـل کـــرابن یـل سورە
قایسی یوللر، نیندەی اوبقون
طارتا بزنی جان صوراب.
دردمند

محترم شاعرمز دردمند حضرتلرینڭ شو دورت بیتی—روسیا مسلمانلری شاعرلرینڭ، بلکە عموم تورك شاعرلرینڭ بلاغت لسانیەلریلە شو کونە قدر سویلنە بیلمش گوزل شعرلرڭدە الڭ گوزلیدر.

بزم شو کونگی احوال اجتماعیەمزی احوال ادبیەمزی دقیق صورتدە تحلیل ایدوب، اوزاقدن کورور کوزیلە استقبالمزە اوزون زمان نظر ایتدکدن صوڭ، دردمند حضرتلری دهشتلنمش کوڭلیلە امیدسزلك لسانیلە او بلیغ بیتلری سویلەمش اولسە کرك.

شو کونگی حالمزی، همدە شو حالمزڭ نتیجەسندە کلە بیلەجك دهشتلی استقبالمزی شو دورت بیتدن‌دە آچیق، شو دورت بیتدن‌دە مفید تصویر

ایدە بیلور سوز لسانمزدە بولنماسە کرك. لکن شو دورت بیتدن امیدسزلك نظری آڭلانماسە ایدی، کوڭللرمزە شو شعرڭ تأثیری دها گوزل دها قوتلی اولور ایدی، امیدمزی اوزمك، جانمزی ایزمك بدلندە، روحمزە قوت، قلبمزە امل، وجودمزە جان ویرور ایدی.

شوکونگی حالمزدن دردمند شاعرڭ تأثرینە کورە،

حیات دیڭزندە مدنیت حاللرینڭ کوچلەویلە یلکنلرینی کیوروب حرکتە حاضرلنمش ایل‌قارابی—اوز قوتیلەاوز ارادەسیلە دگل، بلکە هر طرفدن اوینار داول اوراغان قوتیلە، دهشتلی طولقونلار آراسندە معلوم دگل یوللردن یات ایللرە قاراب سورولمکدە، خراب ایدر اوبقونلار آغزینە اختیارسز طارتلمقدە.

دردمند شاعرڭ دهشتلی تأثری، شو درست سوزلری بزم شو کونگی حرکتمزڭ کلەجگنە نظرلە سویلنمش اولسە کرك. یوقسە، «قایسی یوللر، نیندی اوبقون طارتا بزنی جان صوراب» دیمز ایدی. زیرا اولگی حرکتلرڭ یوللری، همەمزی خراب ایتمش اوبقونلری بزەدە، دردمند حضرتلرینەدە همە تفصیلاتیلە معلومدر.

اولگی حرکتلرڭ یوللری، اوبقونلری حقندە بوراده بر ایکی سوز سویلەمك زائد اولماسە کرك.

شارع کریم سید الوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ واسطەسیلە انسانلرە تعلیم قیلنمش اسلامیت گوزل شریعت اجتماعیە، غایت گوزل شریعت عملیە ایدی. یعنی حیات انسانیەیی اصلاح، هیئت اجتماعیە حاللرینی ترتیب یولندە عمل—اسلامیتڭ الڭ مهم مقصدی ایدی. بوڭا کورە، قران کریم هیئت اجتماعیە اساسلرینی نصل بیوك اهتماملە بیان ایتمش ایسە، مدنی معاملەلرڭ اوفاق جزئیاتلرینی‌دە او قدر بیوك اهتماملە بیان ایتمشدر.

اجتماعڭ اصول کلیەلرینی، اوفاق جزئیاتلرینی عدالت، منفعت، مصلحت اساسلری اوزرینە بنا ایلەبیلور عمل—اسلامیت‌دە هر حال‌دە الڭ مهم مقصد ایدی.

مدنیتدن صلاحدن الڭ بعید بدویت عالمی اسلامیت روحیلە بر قاچ

ئەۋلاد گۈزىيىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سنه تربیه قیلندقدن صوڭ، الڭ اول اوزلرینڭ حاللرینی اصلاحلری، صوڭره دیگر دولتلری اوزلرینه قیصه بر مدتده تسخیرلری بزم دعوامزه غایت گوزل شاهد اولا بیلسه کرك.

صلاح، عمل دوام ایتمش مدتده اسلامیتڭ قوتی همان آرتدی، او وقت عالم مدنیتده الڭ بیوك ریاست اسلامیت النده ایدی. اگرده اسلامیتی عملدن آیورمش بر بلیه او وقت اسلامیت عالمنده ظاهر اولماسه ایدی، اسلامیتڭ قوتی، ریاستی همان آرتار ایدی، شو کون یر یوزینڭ اوزیده، خریطه‌سیده تمام باشقه بر رنگده اولور ایدی.

لکن عالم اسلامیتده عمل هم فعالیت روحی اوزاق قالمادی: عجم مدنیتی واسطه‌سیله رفاهیت، سفاهت، عشرت، بطالت طاعونلری حکومت دائره‌لرینه، اغنیا طبقه‌سنه‌طامور صالدی. اسلام‌دولتلرینڭ، ظلم‌یولیله‌طوپلانمش، وارقدر ثروتلری دولت منفعتلرینه‌دگل، بلکه‌حکومت دائره‌لرینڭ‌سفاهتلرینه اسراف قیلنور اولدی.

بوندن صوڭ عالم اسلامیتده دها بیوك بر فتنه چیقمامش اولسه‌ایدی، یالگز اومدهش طاعونلر اسلامیت وجودینی، احتمال، خراب ایده‌مز ایدی. زیرا عمل هم فعالیت قوتیله یر یوزینڭ همه خزینه‌لرینی الده ایده بیله‌جك دولت‌ـحکومت‌دائره‌لرینڭ‌نهایتی‌یوق‌سفاهتلرینه‌ده‌بلکه‌تحمل ایله‌بیلور ایدی.

قدر الهی قوتیله تدبیر قیلنمش فتنه اویاندی: یالگز نظریاتدن وهمیاتدن عبارت یونان فلسفه‌سی ترجمه قیلندی، اسلامیتڭ هم‌قلبی هم‌دماغی الڭ مهلك زهرله زهرلندی. اسلامیتڭ همه علومی ـ عملی مادی بر پاره‌لك فائده‌سی یوق بیهوده نظریات دائره‌لرینه محصور قالدی.

اسلامیتڭ شریعت اجتماعیه‌سی، شریعت عملیه‌سی—عملده اثری یوق بر شریعت نظریه، شریعت فرضیه اولمق درجه‌لرینه قدر ایندی. اسلامیتڭ صاف هم ساده عقیده الهیه‌سی علوم کلامیه جهلیاتیله تلویث هم تحریف قیلندی. قلبلری‌ده دماغلری‌ده نظریاتله خلافیاتله مشغول قالمش اهل اسلام ـ

اجتماعی، اقتصادی، مدنی حاللری بالکلیه اهمال ایتدی، یعنی اهمال ایتمیه مجبور اولدی. شو اهمال اقتضاسیله اولسه کرك، عالم مدنیتده ریاست کرسیلرینی اهل اسلام دیگر ملتلره براقدی‌ده، عاقبت، اسارت زنجیرلرینی گویا اوز الیله اوز اختیاریله اوزینڭ رقبه‌سنه طاقدی.

عالم اسلامیتده اولگی عصرلرده اویانمش او بیوك فتنه، برقاچ عصر دوامی برکه‌سنده، همه عالم اسلامیتی، مسجدلری، مدرسه‌لری، خانه‌لری، مجلسلری تمامیله استیلا ایتدی. معناسز، بوش بیهوده نظریاتدن بحث ایدر، بونڭ اوزرینه همه علومی انکار ایدر کلام کتابلری اسلام مملکتلرینڭ هر قطعه‌سنده تألیف قیلنوب، حکومت قوتیله ترویج قیلنور اولدی.

شو کون بز او کتابلری اوقور ایسه‌ك، تعجب ایدرز. او قدر بیهوده شیلری یازمش قلملره، اویله شیلری فکر ایتمش عقللره، او قدر اوفاق مسئله‌لره قناعت ایتمش عالملره، او مسئله‌لرڭ هیئت عمومیه‌سنه "عقیده اسلامیه" نامی ویرمش متکلملره بز او وقت البته استخفاف کوزیله نظر ایدرز.

آلگز غزالی کبی بیوك امامڭ قلمیله یازلمش تهافتی، آلگز ابن رشد کبی گوزل متفلسف قلمیله یازلمش تهافت التهافتی. سویله‌گز، زنهار، شو ایکی کتاب کبی کتابلردن قیمتی وار بر سوز، فائده‌سی وار بر فکر آلنه بیلورمی؟

کورگز هندسه هیئت علملرنده اعتباری وار نصیر الدین طوسی قلمیله یازلمش تجرید کبی کتابلری؛ کورگز او کتابلره مقابله یا مدافعه یولیله تألیف قیلنمش بیوك مجلدلری، حسابی یوق حاشیه‌لری شرحلری!

اسلامیت حقی ایچون سویله‌گز، عقل صاغ ایکن، کوگل پاك ایکن، اویله هذیانلری اویلامق سویله‌مك یازمق ممکنمیدر؟

اوقوگز ملا جلال کبی کتابلرده الڭ بیوك مغروریتله بیان قیلنمش "وجوه خمسه" لری، اوقوگز صفات، افعال الله، خلق افعال کبی مسئله‌لرده اشاعره قلمیله یازلمش سوزلری، اوقوگز شیعیلك سنیلك اختلافلرنده اوتانمازدن

سویلنمش غلولری ادبسزلكلری! صوكره، مقدس دیانت نامنه سویلەگز وارمیدر اوشیلرك جنوندن حماقتدن فرقلری؟

تفتازانی عصرندن صوك توركستان، هندوستان، ایران، توركیا، عربستان، روسیا مدرسەلرینی چگرگه صارانچه كبی استیلا ایتمش حاشیەلری شرحلری، عموماً فقه، كلام، منطق، اصول، تفسیر، نحو، صرف، حكمت كتابلرینه دائر یازلمش حاشیەلری شرحلری كورگزده، سویلەگز او كتابلرده عقلدن فكردن اسلامیتدن بر اثر بولنورمی؟

شو اون بش، یكرمی سطرده كوسترلمش سببلرك هر بری اوز باشنه اسلامیتدن شوكتك، قوتك، عزتك زوالنه مستقل سبب اولا بیلدی. او سببلر هیئت مجموعەسنك تأثیریله اهل اسلام طوكدی، طوتقون اولدی، همه عالم اسلامیت هر یرده هر جهتدن دیگر ملتلرك اللرنده اسیر كبی قالدی. او سببلرك مهلك نتیجەلری یالكز بونلر دگل ایدی، بلكه اسلامیتدن، شریعت اسلامیەدن، سنن نبویەدن اهل اسلامی محروم ایتدی:

دینی مدرسەلرده اسلامیتدن بر اثر قالمادی. تحصیللری یكرمی اوتوز سنه قدر دوام ایدر توركستان، هندوستان مدرسەلرنده، اون اون بش سنه قدر دوام ایدر توركیا، عربستان جامعلرنده صرف، نحو، منطق، كلام، حكمت، فقه حاشیەلری كتاب دیباجەلری اوقومقدن، همده وار قدر سلامتلگی، اولدقچه گوزل اخلاقی بوزمقدن باشقه هیچ بر شی یوق ایدی.

توركستان طرفندن، بخارا مدرسەلری كبی الك خراب بر منبعدن بزه سرایت ایتمش اوبیوك مرض بزم دینی مدرسەلرمزده دها زیاده فنا بر صورتله دوام ایتدی. زیرا درس اصوللری همان او اسكی اصول ایسەده، طلبەلرك معیشت اصوللری اخلاق فسادینه دها زیاده مساعد بر حالده ایدی.

دینی مدرسەلر همه عالم اسلامیتده شویله ایدی. اسلامیت منبرلریده بوندن گوزل دگل ایدی. اصلده كوكللره روح ویرمك، دین، ادب، قران تعلیم ایتمك وظیفەسیله تعیین قیلنمش منبرلرك امت اسلامیەیی اغفال ایتمكدن باشقه فائدەلری خدمتلری یوق ایدی.

ئەۋلاد كۇتۇپخانىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دینك مقدس ایكی حرمی — مدرسەلری، جامعلری — شویله ایدی.
او حرملره محبت ایتمش اعتقاد باغلامش اهل اسلام، او ایكی حرمك تربیەلری بركەسننك اولسه كرك، هرشیدن، هم دیندن هم دنیادن محروم قالدی.
اهل اسلامك شو كونگی مسكنتلرینی هر یرده اسارتلرینی استحسان ایتمز هر بر انسان — اسلامیته محبت، اهل اسلامی احترام یولیله سویلنمش شو سوزلری استبعاد ایتمزسه كرك. عالم اسلامك شو كونگی مسكنتلرینی اسارتلرینی اسلامیتك اوزیله توجیه ایتمەیین هر بر مسلم بزم توجیهلرمزی قبول ایده بیلسه كرك. اسلام دولتلرینك تاریخلرینه دقتله نظر ایدن هر بر انسان — تاریخ صحیفەلرینك هر برنده بزم سوزمزی تصدیق ایدر شاهدلری كورسه كرك. اسلامیتك هم اهل اسلامك كلەجكلرندن امید اوزمەمش هر بر مسلم — اسلامیتك تاریخنه استقبالنه شو زاویەدن شویله بر دوربینله نظر ایتسه كرك.
بن شو نظرمی بازار ایكن، شو كونگی حالمزك سیاسیلر قلمیله یازلمش كوسترلمش سببلرندن غافل دگل ایدم. سیاسیلرك قلمیله كوسترلمش سببلر یوقاریده بیان قیلنمش سببلرك، بنم نظرمده، فرعلریدر. اگرده بزم سببلرمز زمین حاضرلەمش، یول آچمش اولماسه ایدی، سیاسی سببلرك اثری بولنماز ایدی.
كلەجك صحیفەلرك برنده شو مسئلەیه یكیدن قایتسەق كرك. بوراده «ادبیاتمزك كلەجگی» مسئلەسنه دوام ایدەیك.
صوك زمانلرده عالم اسلامیت غفلتدن اویاندی، عالم اسلامیتده انتباه باشلاندی دیمك جائز ایسه، انتباه الك اول توركیاده باشلاندی دیمك ممكن اولسه كرك. لكن او انتباه ملتك انتباهی دگل، بلكه حكومتك «انتباهی» ایدی.
توركیا حكومتی ملتده، دولتده وار قصورلری آكلادی، اصلاح چارەلرینیده آرادی. فقط، موفق اولامادی. زیرا مملكتك اوزنده آرانمق بولنمق لازم چارەلری طیشدن آرادی.
مكتبلری، دینی مدرسەلری، جامعلری، شرعی محكمەلری، مشیخت اسلامیەیی، تكیەلری، خلقده دیانتی اوز حاللرینه براقوب، ملتك اجتماعی

حاللرندن دولتك اقتصادی حاجتلرندن تماميله غفلت ايتمش كبی اولوب، حكومت اوز ينك همه اجتهادينی يالگز سياسی، عسكری مسئله‌لره حصر ايتمش ايدی.

ملت‌ده سواد يوق. دينی مدرسه‌لرده ديندن، علمدن، عقلدن، اخلاقدن اثر يوق. تنبللگی غفلتی تلقين ايدر خطيبلرله مشغول منبرلرده روح يوق. جاهل ظالم حاكملرله طولو محكمه‌لرده حقوقدن، عدالتدن، حقانيتدن خبر يوق. شريعت اسلاميه‌يه خدمت ايتمك وظيفه‌لرينه تعيين قيلنمش مشيخت اسلاميه‌ده — اهل اسلامی غرب سياسيلرينك معرفتيله يا هواليله ترتيب قيلنور قانونلردن نظاملردن مستغنی ايده بيلور قدر اهليت، اقتدار يوق. مشيخت اسلاميه اعضالرنده — افاده‌سز «فتاوی» لری بيك زحمتله مطالعه ايده بيلمكدن باشقه بر هنر يوق. دولتك همه خراجتلرينی يوكله‌مش خلقك معيشتلری احوال اقتصاديه‌لری حقنده فكر ايدن آدم يوق.

يعنی الك مهم اصلاحات حقنده حكومت هيچ بر تشبث‌ده بولنمادی. طيش‌دن آلنمش اوفاق اصلاحات «خسته وجود» اوزرنده اهميتی يوق زينت كبی قالدی. اوفاق اصلاحاتك فائده‌لری‌ده ضررلرندن زياده دگل ايدی. زيرا غربدن آلنمش اصلاحات آرقاسنده غربك همه فسادی، همه بوزوقلغی‌ده كلدی.

عجمدن قالمش سفاهت، غربدن آقمش فساد، برله‌شوب — خلقك ملتك ادبی اجتماعی حاللرينی دها زياده بوزدی.

شو غايت آغر سوزی اثبات صددنده، بلكه اثبات اقتدارنده دگلم. بوراده يالگز شو قدر ديه بيلورم كه:

روم ايلی، آناطولی، سوريا، عراق كبی الك بركتلی قطعه‌لری وار گوزل يرلرينی تجارتدن زراعتدن عمارتدن بالكليه محروم قيلوب خراب ايتمش، ابتدائی مكتبلرك حاللرينه هيچ بر وقت التفات ايتمه‌يوب، ملتی سواددن تماميله محروم براقمش، بونگله برابر «خلافت كبرای اسلاميه» يی قوری دعوادن باشقه بر سياست بر تدبير كورمه‌مش حكومت — ملتی مدنيت يوللرينه سوق ايده بيلدی. يعنی:

يالگز استانبولده دگل، بلكه شهرلرك قصبه‌لرك اكثرنده، قهوه خانه‌لر، قازينولر، قافه شانتانلر، قرائتخانه نامی ويرلمش لافخانه‌لر، لاقردی قلوبلری، بيراخانه‌لر حكومت عليه هم مشيخت اسلاميه مساعده‌سيله آچيلوب، اوّلده زحمت سومز خلق، شطرنج، دامه، طاوله، كاغد، قمار اويونلرينه، ياوروپا مسكراتلرينه، ديدی قودی قونشمه‌لرينه، نتيجه‌سی نزاع غوغا اولور «محبت صحبتلری» نه دها زياده عادتلندی. حتی شو «مدنيت» عائله خانه‌لرينه قدر سرايت ايتدی.

سفاهتك، بطالتك شو قدرنده تقليد كفايه ايتمه‌مش كبی، خلق - عائله‌لری، بلكه بوتون ملتی خراب ايدر فحشيات جهتلرنده‌ده ياوروپايه تقليد ايتدی. هم حكومت هم مشيخت مساعده‌سيله فحشخانه‌لر، عموم خانه‌لر اوفاق بيوك شهرلرك هر برنده ميدان آلوب، قانون حمايه‌سيله اولسه كرك، كيجه كوندوز، علنی صورتده، حاجيلری، زائرلری، مهمانلری دعوت ايدر قدر قوت هم مدنيلك كسب ايتدی. فحشياته دها زياده رواج ويرمك ايچون اولسه كرك، يتيم بالالری طول خاتونلری «قضا وقدر» مرحمتنه براقمش حكومت — فاحشه‌لری حمايه ايدر طبيبلر اردوسی تشكيل ايتدی.

سفاهت بابلرينك هر برنده ياوروپايه تقليد ايتدره بيلن حكومت عليه هم مشيخت اسلاميه منتظم مكتبلر، علوم فنونك هر نوعنه هر قسمنه مخصوص جمعيتلر، ادبی محفللر، فنی مجلسلر، تجاری شركتلر، صنائعك اعمالك اختلافنه كوره مختلف فابريقه‌لر كبی حيات هم مدنيت روحلری خصوصلرنده، نه‌دنلر، فكر يورمادی. قازينولره، قافه شانتانلره، مسكراته، فحشياته مساعده ايده‌رك ملتی خراب اولمق واديلرينه سوق ايده بيلمش حكومت هم مشيخت — تل‌غراف، تل‌فون، تيمور يول، وابور كبی حيات هم مدنيت طامورلريله سيگيرلريله وطنی معمور ايتمك غمنده، نه‌دنلر، بولنمادی.

سفاهتدن فحشياتدن صاقلامق، اخلاق پاكلگنه وطن معموريتنه خلقك راحتنه خدمت ايدر تدبيرلرده بولنمق اسلاميت ادبنه، شريعت اسلاميه روحنه دها زياده موافق ايكن، ملت ايچون سفاهت قاپولرينی الك كيك صورتده آچمش

حكومت هم مشيخت اسلاميه — معارف، صنائع، عمل، اجتهاد كبى جدى خصوصلرده ياوروپايه تقليد ايتدرمك تشبثلرنده، نه‌دندر، بولنمادى.

كوكللرى پارچه‌لامادقجه ملاحظه‌سى تصورى ممكن دگل شو حاللرى بياندن سكوت ايده‌يك. اوز ادبياتمزڭ كله‌جگى حقنده بر فكر آلمق، بر شاهد كوسترمك ملاحظه‌سيله، بوراده توركيا ادبياتنه على الاجمال نظر ايده‌يك.

اولاً ادبيات عثمانيه‌ده قبول قيلنمش لسان مسئله‌سى.

توركلرڭ يگى ادبى اثرلرنڭ لسان اكثريتله خطا هم ضعيف اولور. خطا — جمله‌لرڭ هم مفردلرنده هم تركيبلرنده بولنور. "ادبى„ نامى ويرلمش لسانلرنده تكلف، افاده‌سزلك عمومى بر حالدر. اسكى قلمله يازلوب حاضرلنمش هيئت، رياضت، تشريح كبى فنونڭ لسانلرنده صحت بولنور ايسه‌ده، ياوروپااثرلرندن يڭى قلمله ترجمه قيلنور فنى ادبيات‌ده هر جهتدن گوزل هم درست لسان بولنماز. بعضاً "جنتڭ اسباب اجتماعيه‌سى„ اسملى اثرڭ لسانى كبى تماميله خطا، افاده‌سز، تكلفلى اولور.

لسان‌ده الڭ ابتدائى ركن — درستلكدر، يعنى مفردلرڭ تركيبڭ لسان قاعده‌لرينه تماميله موافقتيدر. ادبيات عثمانيه‌ده لسان درستلگى مطرد صورتده بوانماز. تركيب — اكثريتله عجمى اولور؛ مفردلرنده خطا — كثرتله بولنور. باخصوص، يالگز ياوروپا تربيه‌سى كوروب‌ده، عربياتدن فارسياتدن خبرى آز آدمڭ قلميله يازلمش رساله، يا لسانيله سويلنمش نطق اولور ايسه.

درست لسان‌ده الڭ گوزل جهت — لسانڭ سامعلرينه، اوقوچيلرينه مفهوملگيدر. جمله درست دگل ايسه، او جمله سوز اولماز، كلام اولماز. جمله آڭلانماز ايسه، اويله جمله ادبى اولماز. آڭلانمق ادبيلك‌ده الڭ مهم ركندر.

لسان — عجمى تركيبدن، اجنبى كلمه‌لردن نه قدر پاك اولور ايسه، او لسان او قدر گوزل اولور، او قدر ملى لسان اولور. ملى لسان‌ده درستلك، آسانلق بولنور ايسه، اشته او لسان ادبى لسان اولور، بليغ لسان اولور.

ادبيلك‌ده شو اوچ ركنى — درستلگى، آسانلغى، پاكلگى — اعتبار

ايدر ايسه‌ك، ادبيات عثمانيه‌يى ادبيلكدن تماميله محروم بواورز. لسانى — خلقڭ عمومنه يا اكثرينه آڭلانور گوزل بر اثر ادبيات عثمانيه‌ده بولنماز. عرب، فارس ادبياتنه صوقور تقليدڭ نتيجه‌سيدر! توركلرده وزنچيلر، بديعچيلر، عاشقلر، مجنونلر، درويشلر بولنور. لكن گوزل شاعرلر، خلقڭ حاللرينى ذوقلرينى حسياتلرينى گوزل تصوير ايتمش كاتبلر، اوقوچيلرينه پاك ذوق گوزل حسيات ويره بيلور بيوك اديبلر ادبيات عثمانيه دنياسنده يوق كبيدر. „تورفنده‌مى طرفه‌مى" كبى ايكى اوچ اثرى استثنا ايدر ايسه‌ك، ادبيات عثمانيه‌ده گوزل بر شى يوق ديمك ممكندر.

ادبيات عثمانيه‌ده لسان جهتيله بولنور قصور غايت بيوكدر. خلقڭ علومدن معارفدن محروميتى، مطبوعاتڭ غايت آغير حركتى، خلقڭ ادبياته ادبياتڭ خلقه ياتلغى كبى حاللرڭ هر برى لساندن ناشيدر.

ثانياً، ادبيات عثمانيه‌ده كثرتله بولنور رومانلر، روايتلر مسئله‌سى.

توركياده شو كونگى ادبياتڭ الڭ بيوك قسمى كوكللى حكايه‌لردن، خيالى رومانلردن، عشق مناسبتلرندن عبارتدر. رومانلرڭ، روايتلرڭ اكثرى‌ده توركلرڭ حيات مليه‌لرينه بر پاره‌لك مناسبتى اولمايوب، ياوروپا حياتنه، فرانسزلرڭ سفاهتلرينه فحشياتلرينه دائر اولور.

مدنيتڭ غايت بيوك درجه‌لرينه ترقى ايتمش ياوروپاخزينه‌لرنڭ بولنور علوم، معارف، فنون، صنائع كبى جدى شيلره وار قدر همتلرينى صرف ايتمك لازم‌ايكن، جديت دنياسندن طاشلانمش عشق رومانلرينى سفاهت حكايه‌لرينى ترجمه ايتمك توركلرڭ نه سياسى، نه دينى ادبى، نه اقتصادى حاللرينه هيچ بر وجهله مناسب دگل ايدى.

ياوروپا قلميله تأليف قيلنمش رومانلرڭ اكثرى يالان عشقله اوفاق عادتلرله طولو اولوب، مدنيت دنياسنده وار فسادى، وحشيتى تصوير ايدر. اويله رومانلر عفت هم ادب دائره‌لرندن اوزاق اولور. اويله رومانلرڭ برى گوزل قلمله يازلمش اولسه، بيان‌ده بولنور سحر قوه‌سيله، اوقوچيلرڭ عقللرينه

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كوكللرينه تأثير ايدر، گوزل اخلاقى، وار قدر ادبى ضائع ايدر، حقيقتلره قارشى انسانڭ كوكلنده صاقلانور احترامى كسر ايدر، انسانڭ كوكلنه فكرينه زهر القا ايدر، صاغ فكر، طوغرى نظر، سلامت محاكمه انسان‌ده قالماز.

ياوروپا ترقى ايتدى، لكن رومانلريله روايتلريله دگل، بلكه تجارتيله، جدى عمللريله، صنائعيله، علوميله، معارفيله ترقى ايتدى. عشقى رومانلرڭ، خيالى روايتلرڭ مدنيت حركتلرينه سكته، حيات پاكلگنه خلل ويرمكدن باشقه نتيجه‌لرى البته يوق ايدى.

هر بر ملتڭ حياتيله ادبياتى آراسنده بيوك ارتباط واردر. ملتڭ حياتى ادبياتنه، ياخود ادبياتى حياتنه تابع اولور.

اولگى عصرلرده اسلاميت فتوحاتله سياستله مشغول ايكن، ادبيات اسلاميه قائدلردن، شجاعتدن، غلبه‌دن، غنائمدن، آتلردن سلاحلردن، سيوفدن بحث ايدر ايدى. او وقت اهل اسلامڭ افكار عموميه‌سى غايه مليه‌سى بوندن عبارت ايدى. صوڭره عالم اسلاميت‌ده سياست، فتوحات طاشلاندى، كبار طبقه‌سنده رفاهيت، سفاهت، ذوق، صفا، عيش، عشرت باشلاندى. خصوصى هم عمومى مجلسلرده سوز اكثرياً قزلره، اوغلانلره، شرابلره، غنالره، رقصلره دائر اولور ايدى. بوڭا كوره او وقتڭ ادبياتى‌ده مى ومحبوب‌دن، قد وقامتدن، زلف ابرودن بحث ايدر ايدى.

ادبياتڭ الڭ گوزل وظيفه‌سى‌ده ملتڭ افكارينه احوالنه ترجمان اولمقدر.

لكن فرانسه رومانلرندن، ايتاليا جنايتلرندن ترجمه طريقيله وجوده كلمش ادبيات‌ده ملتڭ افكارينه احوالنه ترجمان اولا بيلمك فضيلتى البته بولنه‌ماز. اويله ترجمه‌لرده يالڭز تلقين قوتى بولنور. ياوروپاده وار اخلاقى، عادتلرى، سفاهتى، جنايتلرى اوقوچيلرڭ دماغلرينه كوكللرينه ساحرانه تلقين ايدر، ساده‌لگى، پاكلگى صاغلغى بوزار، مليتى معنوى صورتده محو ايدر. ديگر لساندن ترجمه قيلنور عشق رومانلرينه، خيالى روايتلره بنم نظرم شودر. مدنيت يوللرينه بزدن بايتاق ايلك يونه‌لمش توركلرڭ ادبى لسانلرينه،

رومانلرينه دائر نظرمى يازدم. اوز ادبياتمزڭ كله‌جگى حقنده برر سوز سويلمك داعيه‌سيله ايدى.

شو كونگى ادبياتمزده، عياض افندى اسحاقى، فاتح افندى اميرخانى كبى اديبلرمزڭ اثرلرنده لسان جهتيله درستلك يوقدر. عربى فارسى كلمه‌لره يالڭز دشمنلك فلسفه‌سيله يازلور اثرلرمزڭ لسانلرى دها بدتر اولور. سوادى وار آدملرڭ هر برينه آڭلاتمق دعواسيله يازلور فنى رساله‌لرڭ، سياسى مقاله‌لرڭ، دينى اثرلرڭ لسانلرى احياناً هم غلط اولور، هم آڭلانماز اولور. عادى سوزلرمزده، هم‌ده جريده‌لرمزڭ ستونلرنده قبول قيلنوب كيتمش لسان — اكثريتله روسلاشمش لسان اولور. جريده مقاله‌لرنده، عادى صحبتلرده حاجت اقتضاسيله دگل، بلكه يالڭز عادت حكميله ايندى روس سوزلرينى بايتاق استعمال ايدرز.

شو كون اهميتى يوق كبى كورنور شو حالڭ عاقبتى گوزل اولماسه كرك.

شو حال — لسانمزڭ اوزنده بولنور قصور دگل، بلكه اديبلرمزڭ قلملرنده محررلرمزڭ نظرلرنده بولنور بر مساهله‌در، بر التفاتسزلكدر.

ادبياتمزى آسانلاشدرمق دعواسيله خطا لسانى‌ده قبول ايدر ايسه‌ك، عربى فارسى كلمه‌لره يالڭز دشمنلك فلسفه‌سيله روس سوزلرينى استعمال ايدر ايسه‌ك، همه زحمتلر كله‌جك كونلرده بيهوده چيقار.

لسانڭ آسانلغى ساده‌لگى گوزلدر، بلكه لازمدر، لكن آسانلق ايچون خطالق شرط دگلدر. آسان لسانله خطا لسانى فرق ايتمه‌يوب، آسان يازمق بهانه‌سيله خطا يازمق مقبول اولماسه كرك.

سوادى وار هر بر آدم فهم ايدر قدر آسان اولور ايسه، بيان هم لسان قاعده‌لرينه هر جهتله طوغرى كلور قدر درست اولور ايسه، اشته اويله لسان ادبى لسان اولور.

لسانڭ ادبيلگنده الڭ مهم ركن ايكيدر: ١) آسانلق، ٢) درستلك.

شو ايكى ركندن الڭ معتبرى‌ده درستلكدر. درستلك سوزڭ سوزلگنه، آسانلق ايسه، سوزڭ يالڭز بلاغتنه شرطدر.

لسانڭ ادبيلگی — علمی اصطلاحلری قوللانمق، یاخود عربی فارسی كبی یات سوزلری آلمق معناسنده دگلدر. حاجت یوق ایكن، یات سوزلری آلمق تكلف اولور، اورونسز آلمق بیوك خطا اولور.

بنم نظرمده اڭ بیوك ادبیلك آسانلق ایله درستلكده اولور. آسانلق مفردلرڭ اوزلگیله، یاخود تركیبڭ گوزللگیله اولور.

اڭ بیوك ادیب — معناسی گوزل، روحی بیوك بر اثری اڭ آسان، اڭ درست لسانله تألیف ایدن آدمدر.

اویله بیوك ادیبلری اویله بیوك اثرلری بزم ادبیاتمز عالمی كلەجك كونلرڭ برنده بلكه كوره بیلور، امید ایدەیك. لكن لسان درستلگی هر حالده اڭ بیوك شرطدر. بونكله برابر، لسانمزڭ سادەلگیده، یعنی یات سوزلردن پاكلگیده ممكن قدر مطلوبدر.

بعض معنالری افادەدن لسان یاخود قلم عاجز اولا بیلور. او وقت عربی، فارسی، روسی، فرانسوی كبی یات سوزلری آلا بیلورز. عیب دگلدر، احتیاج هر لسانده بولنور. ضرریده آغرلغیده یوقدر، زیرا بوكون یاتلق حسبیله آڭلانمامش سوز یارین اوز اولورده آڭلانور. مفردلرڭ یاتلغی موقت بر آغرلقدر، كیتدكجه، انشاء الله، زیادەلشەجك منتظم مكتبلرمز بركەسنده، لسانمزه قبول قیلنمش عربی فارسی كبی یات سوزلر اوز مالمز اولور. لكن شوكونگی لسانمزده درستلك بولنماز ایسه، شو كونگی ادبیاتمز كلەجك ادبیاتمزه نیگز اولمق شرفندن البته محروم قالور، بلكه طاشلانور. بونكله برابر، ادبیاتمزه غایت بیوك سكته ویرور، كلەجك كونلرده زحمتلر ایجاب ایدر.

شوكون روسیاده نشر قیلنور اوفاق بیوك رسالەلرڭ اكثرنده مفرد هم جمله خطالری آز چوق بولنور. قلم قصوری دگلدر، بلكه مؤلفڭ یالڭز بر مساهلەسیدر. لكن غایت گوزل لسانمزڭ هم كلەجك ادبیاتمزڭ حرمتنه، مساهله ایتمەمك البته تیوشدر.

اونوتمایق، توركستانڭ توركلرڭ اسكی اثرلرنده، همده توركلرڭ شو كونگی اثرلرنده بزم لسانمز، صرف نحو قاعدەلریله برابر، گوزل صورتده كمالنه ایرشمشدر. همت ایيەلری دیگر ملتلر طاغ طاش آستلرندن یات اسكی اثرلری چیقاروب استفاده ایدرلر ایكن، اوزمزڭ میدانده وار گوزل اثرلرمزی اهمال ایتمك بزه عیب اولسه كرك.

شو كونگی لسانمز — روسڭ اسكی لساننه قیاس قیلنەماز. روسڭ اسكی اثرلرنده لسان جهتیله قصور اگر بولنمش ایسه، شوكون بزم لسانمزدەده بولنمق لازم اولماسه كرك. شوكونگی ادبیاتمزده وار قصورلرڭ هر بری موقت صورتله عفو قیلنه بیلور، لكن لسان خطالری عفو قیلنماسه كرك.

شوكون نشر قیلنور كتابلرڭ هر برنده لسان درستلگی شرط قیلنسه یارار ایدی. ابتدائی مكتب كتابلرنده لسان درستلگی، آسانلغی، یات سوزلردن ممكن قدر پاكلگی شرط قیلنمق البته تیوشدر. كتابڭ لسانی درست دگل ایسه، او كتابی مكتب پروغرامنه قبول ایتمك جائز اولماسه كرك.

ادبی هم عادی لسانمزده، كتاب، رساله، جریدەلرمزده یات سوزلردن ممكن قدر پاكلك گوزلدر، بلكه تیوشدر. لكن لسانڭ درستلگنه جنایت ایتمەمك، افادەسنه خلل ویرمەمك، تكلف بولنمامق، عربی فارسی سوزلره یالڭز دشمنلك فلسفەسیله اولمامق شرطلریله اولور ایسه.

ضرورت یوق ایكن، لسانڭ یات سوزلردن ممكن قدر پاكلگی مطلوبدر. لكن هر جهتله درستلك اڭ برنجی شرطدر.

سوزدن، یازودن اڭ مهم مقصد آڭلاتودر. اڭ ادبی لسان — اڭ آسان صورتده افاده ایدر لساندر. ادبیلكده درستلك اڭ برنجی شرطدر: آسانلق، پاكلك اڭ گوزل زینتدر. حاجت یوق ایكن، یات سوزلری آلمق، ضرورت بولنور ایكن، یات سوزلردن صاقنمق هر بری تكلفدر.

ادبیاتمزڭ لسانی مسئلەسنده بنم فكرم شودر: درستلك، پاكلك، آسانلق.

لسان مسئلەسی صوڭنده، ادبیاتمزڭ مندرجاتی مسئلەسنه كلور ایسەك، مكتب كتابلری، تیاتر اثرلری، عشق رومانلری حقنده فكرمی عرض ایدەیم.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

لسان درستلگی شرط قیلندقدن صوڭ، مکتب کتابلرینڭ مندرجاتنه دها زیاده اهمیت ویرمك تیوشدر. مکتب بالالرینه ایمان، علم حال، اخلاق تعلیمی ایچون یازلمش کتابلرڭ اکثرنڭ یاهمه‌سنڭ آز چوق خطالر هم مناسبتسزلکلر بولنور.

یاش بالالر ایچون یازلمش کتابلرده غسلڭ موجبلرینی، حیض نفاس بابلرینی، فرض واجب اختلافلرینی، قضا قدر سرلرینی، خلق افعال مسئله‌لرینی، زیاده عینیت بحثلرینی، خلافت ترتیبلرینی، کوزدن عقلدن غائب شیلره متعلق اعتقادڭ تفصیللرینی بیان ایتمك هیچ بر صورتله مناسب اولماسه کرك.

مکتب بالالرینه تعیین قیلنه‌جق اخلاق کتابلرینی وعظ لسانیله، مسکنت قلمیله، زاهدلك فلسفه‌سیله یازمق مناسب اولماسه کرك.

تاریخ مقدس کتابلرینی «انبیا کوندورمك، عذاب ایندرمك، انسانلری خراب ایتدرمك، نبیلرڭ کتابلرینی معجزه‌لرینی سنه‌لرینی صایمق» اصولیله یازمق — تاریخ مقدسدن حاصل اولا بیله‌جك فائده‌لری بالالره افاده ایتمه‌سه کرك. بلکه تاریخ مقدسی اخلاق هم دین تعلیملرینه وسیله قیلمق، بیوك نبیلری اجتهاد، صلاح، استقامت، امانت، حکمت نمونه‌لری کبی کوسترمك، تاریخ مقدس قصه‌لرینی بالالرڭ روحلرینه عقللرینه مناسب حصه‌لره خدمت ایتدرمك یولیله یازمق تعلیم اصولنه‌ده تاریخ مقدس مقصدینه‌ده دهاز یاده‌سیله موافق اولسه کرك....

ادبیاتمزده شو کون وار، بوندن صوڭده بلکه دها زیاده بولنه‌جق تیاتر اثرلری، عشق رومانلری حقنده بنم فکرم تورکلرڭ رومانلرینه، حکایه‌لرینه دائر یوقاریده یازلمش سطرلردن کورندی.

دینمزی دنیامزی خراب ایتمش اولگی حالمزدن کله‌جك کونلرمز ایچون عبرت درسلری آلوب اویانمش ایسه‌ك، شو کونگی دینی اجتماعی حاللرمزه انتباه کوزیله نظر ایدوب مدنیت یوللرنده ممکن قدر جدیتله حرکتڭ ایندی ضرورلغنه قناعت ایتمش ایسه‌ك، ادبیلك نامی ویرلمش هر بر اثری یالکز اجتماعی فائده‌سیله، فائده‌لرینڭده جدیلگیله اهمیتیله تقدیر ایدرز.

ادبی اثر — بزم شو کونگی حاجتلرمزه موافق گوزل هم عملی برر

فائده ویره بیلور ایسه؛ عمل، اجتهاد، پاکلك، امانت کبی الڭ جدی شیلره بزی کوندوره بیلور ایسه؛ طامرلرمزه تورکلك قانی، کوڭلمزه فعالیت جانی اوره بیلور ایسه، اشته شویله بر اثرڭ قیمتی بزم نظرمزده غایت بیوك اولور. — یوقسه، روس رومانلرینه تقلید یولنده یازلمق حسبیله، دیگر ملتڭ بیوك خسته‌لکلرینی بزه سرایت ایتدرمکدن باشقه فائده‌سی یوق اثرلر؛ یاخود یالان محبت، بوزوق عشق زهرلریله کوڭلمزی زهرله‌مکدن باشقه ثمره‌سی یوق رومانلر — بزم شو کونگی حاجتلرمزه موافق اولماسه کرك، کله‌جك کونلرده مطلوب سعادتمزه‌ده یول آچماسه کرك.

صاف سویو، حقیقی محبت البته مقدسدر، بولنه بیلور ایسه، گوزلدر، لکن بزه معلوم شو مدنیت دنیاسنده غایت آزدر. یالان محبت، بوزوق عشق ایسه، سفاهت قاپوسیدر، سفالت رهبریدر.

درست، ادبیات دنیاسنده غایت مؤثر فاجعه‌لر، الڭ گوزل تاریخی رومانلر، بیوك حسیات ویره بیلور اثرلر بولنور. بلیغ قلمله، عفیف لسانله یازلمش ایسه، اویله ادبیاتی مطالعه ایتمك آز چوق فائده ویره بیلور. لکن شو کونگی مدنیتڭ سفاهتی دنیاسندن آلنمش رومانلر، «شنت کلور» کبی ئه‌کیه‌تلر، «کوك قوش» کبی معناسی اوفاق حکایه‌لر — بزه نسبتله فائده‌سز شیلردر.

«شنت کلور» کبی ئه‌کیه‌تلرینه، سفاهتله طولو رومانلرینه شو کونگی مدنیت دنیاسی جنون درجه‌سنده اهتمام ایدر ایسه‌ده، بزه، یعنی اسلامیت عالمنه تورك بالالرینه اویله جنونلرنڭ اویله اویونلرڭ هیچ بری مناسب اولماسه کرك. معارف، صنائع، تجارت، سیاست کبی الڭ مهم اساسلری، طبیعتده وار همه خزینه‌لری اوز النه قبض ایتمش مدنیت دنیاسی بر قاچ ساعتلرینی بایتاق ماللرینی اوزینڭ ئه‌کیه‌تلرینه یوقبار اویونلرینه صرف ایده بیلور ایسه‌ده، مدنیتڭ الڭ مهم اساسلرینی الڭ ضرور حاجتلرمزی براقوب یالکز اویونلرینه آلدانمق بزه عیب اولسه کرك.

مدنیت دنیاسی ترقی ایتدی، درست. لکن یوقبار ئه‌کیه‌تلریله، سفاهت

روما‌نلریله دگل، بلکه معارفیله، صناعتلریله، تجارتیله، هر خصوص‌ده فوق العاده اجتهادیله ترقی ایتدی. ترقیات یوللرنده اوز باشمزه حرکت ایده‌مز ایسه‌ك، مدنیت دنیاسنه تقلید ایده‌یك. لکن یالگز کیوم صالوم مودالرنده، معامله عادتلرنده، استراحت اویونلرنده، سفاهت بابلرنده، ییمك ایچمك اصوللرنده دگل، بلکه علوم، معارف، صنائع، تجارت کبی جدی شیلرده تقلید ایده‌یك.

اللهڭ کیك دنیاسنده بتمز توکنمز آثار طبیعیه وار ایکن، مدنیت دنیاسنده نهایتی یوق علوم، معارف، صنائع اثرلری بولنور ایکن، سفاهت یا عشق روما‌نلری ترجمه ایتمك، زیفا بویدن کوز قاشدن اصل طاشدن اویون کیچه‌لرندن محبت حکایه‌لرندن بحث ایدر اثرلر یازمق — بزم شو کونگی دینی اجتماعی حاجتلرمزه نسبتله خدمت اولماسه کرك.

هر شیدن محروملغمزی، مدنیت دنیاسنده اعتبارسزلگمزی هر برمز اعتراف ایدرز. ایکی اوچ سطرلق مقاله یازا بیلور ایسه‌ك، الڭ اوّل ملتمزڭ فقیرلگندن دونلگدن نادانلغندن مطبوعات صحیفه‌لرنده هر برمز شکایت ایدرز. اعترافمز، شکایتمز درست اولور ایسه، مدنیت دنیاسنده بولنور علوم، معارف، فنون، صنائع کبی الڭ مهم حاجتلرمزله اشتغال ایتمه‌یوب، سفاهت دنیاسنده بولنور عشق روما‌نلریله محبت حکایه‌لریله اویون کیچه‌لریله اشتغال ایتمك معقول اولماسه کرك.

بز (یعنی اسلامیت عالمی) اولگی عصرلرده سیاست، ریاست صاحبی اولوب، مدنیت رهبری ایدك. صوڭره یونان خرافاتیله کلام جهلیاتیله اشتغال ایدر اولدق‌ده، عاقبت هم دیندن هم دنیادن محروم قالوب، ریاست کرسیلرندن ایندك، سیاست میدانلرندن چیقدق. ایندی بوندن صوڭ، هر شیدن محروملغمز حالنده، عشق روما‌نلریله محبت حکایه‌لریله مبتلا اولور ایسه‌ك، بطالت دنیاسنه قالور ایسه‌ك، شو بطالتڭ عاقبتی بیڭ دفعه بدتر اولا بیلسه کرك.

اخلاق‌ده، عادتلرده، حرکتلرده، مودالرده روسلره فرنگلره تقلید شرفنه رغبتمز کبی ادبیاتمزده‌ده روسلره تقلید ایدر ایسه‌ك، یعنی محترم شاعرمز

دردمند حضرتلرینڭ سوزی کبی «یات ایللره قاراب کیچه کوندز یول کیدر ایسه‌ك» یللر چیقار، طولقون قوبار، یات ایللرده، دهشتلی‌او بقونلار آراسنده "ایل کارابی" خراب اولور.

دیگر ملتڭ حیاتندن آلنمش روما‌نلری، سفاهت دنیاسندن آلنمش حکایه‌لری ترجمه قیلوب، "معیشت" اصوللرینی، سفاهت یوللرینی ملتمزه تلقین ایدر ایسه‌ك، اشته او وقت آز مدت‌ده معنوی صورتده انقراض، هم معنوی هم مادی افلاس! اویله روما‌نلر ملتی معنوی قوتله مسخ ایدرلر.

روما‌نلرڭ‌ده گوزللری، یعنی اخلاق هم حسیاتی تربیه ایده بیله‌جکلری بلکه واردر.

روما‌نڭ لسانی درست، آسان، هم پاك اولور ایسه؛ بیانی کوڭللری سحرله‌ر قدر مؤثر هم عفیف ایسه؛ رومان‌ده تصویر قیلنمش احوال — ملتڭ حیاتنه عادتلرینه تماميله مطابق ایسه؛ انسانلرڭ احوال روحیه‌سی الڭ درست الڭ دقیق صورتده تحلیل قیلنوب، روما‌نڭ "بطل"لری ملت بالالرینه الڭ گوزل جهتله نمونه اولا بیلور ایسه، اویله رومان هم ادبی هم تاریخی جهتلریله فائده ویره بیلور. اویله رومان لذتله اوقونور، انسانڭ کوڭلنه عقلنه طبیعتنه کوره تأثیر ایدر ایسه‌ده، اکثریتله تهذیب یولنده تأثیر ایدر. بویله روما‌نلر بلکه بولنور. لکن بن روما‌نلرڭ اکثری حقنده نظرمی شو کونگی حاجتلرمزڭ طلبنه، شو کونگی قلملرڭ درجه‌سنه، طامورلرمزده آقار قانمزڭ مزاجنه کوره یازدم.

دینی، اجتماعی حاللرمزه انتباه کوزیله نظر ایدر ایسه‌ك، دیگر ملتلر آراسنده شو کونگی اعتبارمزی قیمتمزی انصاف میزانیله تقدیر ایده بیلور ایسه‌ك، همه قصورمزی وار قدر عیبلرمزی اعتراف کوزیله کوردکدن صوڭ اصلاح وجوبنه ایندی قناعت ایتمش ایسه‌ك، همه حاجتلرمزی طلب یولنده جدیتله حرکت ایده‌جك اولور ایسه‌ك، بوتون اجتهادمزی همه قوتمزی علوم، معارف، صنائع، تجارت کبی یالگز جدی شیلره حصر ایتمك لازم اولور. ادبیاتمزی‌ده شویله. — طبیعیه، ریاضیه، اجتماعیه کبی الڭ مهم علومدن

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ادبیاتمزده بر کتاب یوق ایکن، مکتب مدرسه‌لرده تعلیم کتابلری منتظم دگل ایکن، «طاش قوناق» لر — «آغاج ملا» لر — «قارت حضرت» لر — «سنتچی بابای» لر ..... حاجتلرمزك طلبنه موافق اولماسه کرك. لسان درستلگی‌ده بولنمامق جهتیله، اویله کتابلر لسان ترقیاتنه‌ده خدمت اولماسه کرك.

شو سوزلرمی بازارده وار اثرلردن شکایت طریقیله، یاخود اویله اثرلرك انتشار یوللرینی باغلامق دعواسیله یازمادم. بازار اولدقدن صوك، البته هر شی بولنور. هر آدم اوزنده وار استعداد قوتیله حرکت ایدر. بللهتریستلر حکایه، رومان تألیف ایدرلر؛ فیلولوغلر اسکی‌ده یازلمش اثرلرك تحلیلاتیله اشتغال ایدرلر. دیگر ملتلره تقلید آرزوسی بزی‌ده او یوللره البته سوق ایدر. بنم بوش لافلرم تقلید قوتی قارشوسنده، بیلورم، معناسز هم تأثیرسز قالور. هر قلمك حریت ذاتیه‌سی جهتیله محاکمه ایدر ایسه‌ك، درست، شویله اولور. لکن خلق نظرینه عرض قیلنه‌جق اثرلرده قلمك حریت ذاتیه‌سی معتبر دگل، بلکه اثرك فائده‌سی معتبردر. لسانی خطاء روحی اوفاق حکایه‌لرك، بطالت، سفاهت دنیاسندن آلنمش رومانلرك البته فائده‌لری یوقدر. فائده‌لری بولنه بیلور ایسه، او فائده‌لر الك اولگی حاجتلرمز جمله‌سندن دگلدر.

بزه مدنیت دنیاسنده وار مکتبلره کلیه‌لره کلیتلی صورتده هجوم قیلوب، شو کون معارف دنیاسنده بولنور همه علومی همه فنونی تحصیل ایتدرمك الك اولگی الك مهم حاجتدر. ادبیاتمزی‌ده مکتب کتابلرندن ابتدا قیلوب، بیوك کلیه‌لرده تربیه کورمش یوزلرجه بیكلرچه مقتدر یگیتلرك گوزل قلملرندن علوم، فنون ادبیاتی حاضرلتمك، یعنی اویله یگیتلری حاضرله‌مك ضروردر. اهل اسلامك هر برینی عمل، هم اقتصاد یوللرینه عادتلندرمك، آقتق کیسه‌ك ایکمك ایچون صاقلانمش ایکی تینك برینی مکتب یولنه طوتمق لازمدر.

شو کونگی مدنیت میدانلرنده نجاتمز یالکز بونگله اولور.

یوقسه، لسانی خطاء روحی اوفاق حکایه‌لردن، بطالت هم سفاهت یوللرینی گوزل صورتده تصویر ایدر رومانلردن ادبیاتمزی ابتدا ایدر ایسه‌ك، مدنی

ملتلره یالکز کیوم مودالرنده اویون کیچه‌لرنده تقلید ایدر ایسه‌ك، ادبیاتمزك‌ده استقبالمزك‌ده عاقبتی فنا اولور.

دیگر ملتلرك تاریخلرنده کلوب کچمش خطالری تکرار ایتمك، مدنی ملتلرده بولنور حاللرك هر برینه تقلید ایتمك لازم اولماسه کرك.

شکر ایده‌یك، بزم وجودمز، قلبمز، دماغمز دها زیاده صاغدر. کوزمزی پرده‌دن، فکرمزی عقلمزی قیودن آزاد ایده بیلور ایسه‌ك، مدنیت یوللرنده پاك ایکن صاغ ایکن حرکت ایده بیلورز.

شو حقیقتی تاریخك شهادتیله اثبات ایده‌یم.

— ٥ —

مدنیت دنیاسی ترقی ایتمش ایکن، اسلامیت عالمی نیچون ایندی؟

مدنیت دنیاسیله اسلامیت عالمی آراسنده شو کون غایت بیوك تفاوت واردر. بری، بوندن صوك هیچ بر وقت اینمه‌مك عزمیله، ریاست، سیاست، حاکمیت کرسیلرنده متمکن اولمش؛ یر یوزنده وار همه خزینه‌لره استیلا ایدوب بوتون قوتی یالکز اوزینك النه آلمش. دیگری اسیر کبی حیات سیاسیه‌دن تمامیله محروم قالمش؛ اوز اشلرینی اوز باشینه اداره ایتمكدن عاجز اولمش؛ اوز خانه‌سنده اوز ملکنده اوز اختیاریله تصرف حقوقلرندن منع قیلنمش؛ مجبور کبی هر یرده دیگرك تحت اداره‌سنده قالمش.

کون کبی معلوم شو دهشتلی تفاوتك، البته، بر سببی واردر. اسباب فرعیه‌سی هر نه قدر متعدد اولا بیلور ایسه‌ده، اصل سبب هر حالده البته بردر؛ لکن او سببی آچیق صورتده کوسترمك کوچدر، غایت آغیردر. عمومیتله، تاریخی واقعه‌لرك اجتماعی حاللرك حقیقی سببلرینی طوغری تعیین ایتمك مشکلدر. مدنیت دنیاسی اجتهاد ایتدی، علوم معارف قوتیله طبیعتی‌ده بوتون ملتلری‌ده اوزینه تسخیر ایتدی. اسلامیت عالمی ایسه، او اثناده عطالتده غفلتده قالدی.

بوكا كوره، مدنيت دنياسى ترقى ايتمش ايكن، اسلاميت عالمى اينىدى. بوميدر اصل سبب؟

اصل سبب شو ايسه، برينك اجتهادينه، ديگرينك عطالتنه سبب نه‌در؟ علوم، معارف نورى مدنيت دنياسنده سكزنچى عصر اخيرلرنده باشلاندى. او وقت باشلانمش معارف نورى او قدر عصرلر امتدادنده نيچون قوتسز قالدى؟ باشلاندقچه نيچون هر دفعه سونه‌كلدى؟ ١٦نچى عصر ابتدالرينه قدر معارف نيچون جان آلامادى؟ ترقيات اثرلرى نيچون عموميت كسب ايده‌مدى؟

١٦نچى عصر ابتدالرنده آلمانياده باشلانمش رەفورماسيون بركه‌سنده، مدنيت دنياسنك عقلى، فكرى قيود روحانيه‌دن، روحانيلر النده اسيرلكدن آزاد اولدى، علوم معارف كيك نفس آلا بيلدى.

اوفاق مسئله‌لرله باشلانمش رەفورماسيون قيصه مدتده بيوك قوت كسب ايدوب، مدنيت دنياسنده كليتلى اهميتلى بركه‌لر احسان ايتدى: انسان اوزينك انسانيتنه، عقل اوزينك رياستنه، استقلالنه، حريتنه، نفوذينه نائل اولدى. بوندن صوك عالم وجودك نهايتى يوق فضاسنده انسانك عقلى سرعتله حركت ايدوب، طبيعتك همه خزينه‌لرينى بوتون سرلرينى كشف ايتميه باشلادى. قاتوليكلرك قاتول اللرندن انسانك قوه ادراكيه‌لرى قوه عمليه‌لرى قوتولدى، انسان هم علوم هم عمل يوللرنده نشاطله حركت ايدر اولدى؛ كنيسه ديوارلرى ايچنده، پاپالرك اللرنده عقل محبوس ايكن ممكن اولماممش ترقيات اثرى صوك عصرلرده بوكا كوره آسانلقله حاصل اولدى.

كنيسه سلطه‌سندن عقلك نجاتى بركه‌سنده مدنيت دنياسى ترقى ايتدى. او وقت اسلام مدرسه‌لرى كتب كلاميه حاشيه‌لرينى مطالعه ايتمكله مشغول ايدى، اسلام قلملرى متون شروح حواشى يازمق هوسيله مبتلا هم مغرور ايدى. او وقت عالم اسلاميتده اهل اسلامك عقلى، فكرى مقلد فقيه‌لرك مغرور متكلملرك اللرنده طوتقون ايدى. بوتون دماغى استيلا ايتمش سكته تأثيريله اولسه كرك، عالم اسلاميت جانسز، حركتسز قالدى، اينىدى!

بيوك رەفورماتور مارتن لوتەرك او تاريخى كونلرى — دولت عثمانيه سلطانلرينك الك بيوگى سلطان سليمان قانونى كونلرينه مصادف ايدى. يعنى او وقت نصرانيت دولتلرى اسلاميت دولتنه نسبتله ضعيف ايدى. لكن مارتن لوتەر كبى بيوك مجددك بركه‌سيله نصرانيت عالمى ترقيات يولنه يوز طوتدى؛ اما ابن كمال، ابو السعود كبى كلاميون شيخ الاسلاملرك بركه‌سيله اسلاميت عالمى تدنى اينشلرينه ايندرلدى. يعنى: عقلك آزادلغى بركه‌سنده مدنيت دنياسى ترقى ايتدى؛ عقلك طوتقونلغى شوملغنده اسلاميت عالمى اينىدى.

كله‌جاكده اولاجق شو دهشتلى حقيقت تاريخيه‌دن نبوت اسانيل كويا انذار ايتمك يوليله اولسه كرك، فيلسوف اسلام صوقور ابوالعلا حضرتلرى "اللزوميات" ده

رقوا ورقدنا فاعتلوا فى هوينا

وتلك المراقى غير هذى المراقد

ديمش.

يعنى: ترقى ايتديلر، اما بز اويودق. بزم اينو سايه‌سنده بيوديلر. او ترقيات يوللرى شو غفلت ياتاقلرينه البته باشقه ايدى.

عقل طوتقون اولوب تفكردن محاكمه‌دن محروم قيلنور ايسه، فعاليت عصبلرينه‌ده سكته عارض اولوب انسان عطالت بليه‌سنه مبتلا اولور ايسه، او وقت الك ضعيف سبب بيله انسان اوزرينه دهشتلى تأثيرينى اجرا ايده‌بيلور. بوكا كوره اولسه كرك، درويشلر طرفندن نشر قيلنور سقيم تكيه فكرلرى، دنيا حياتنه دائماً لعنت اوقور منبر وعظلرى، راحتى سعادتى يوقلقده آرار زاهد نظرلرى، هر شيده شيطان اثرينى كورر صوفى فلسفه‌لرى — اهل اسلامك طوتقونلقده معذب عقللرينه قلبلرينه تأثير ايده بيلدى.

بوكا كوره، عالم اسلام هم عقلا هم بدناً عطالتده قالدى. بوكا كوره مدنيت دنياسى ترقى ايتمش ايكن، اسلاميت عالمى اينىدى. بوكا كوره مدنيت

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دنیاسیله اسلامیت عالمی آراسنده بیوك تفاوت وجوده کلدی. بوڭا کوره، بری ریاست شرفنه بندی، دیگری اسارت ذلتنه ایندی.

شو مسئله‌ده بنم نظرم شودر. اسلامیتڭ سیاسی هم ادبی تاریخلرینی مطالعه برکه‌سیله شو نظر بنم قلبمه تلقین قیلنمش ایدی. شو کونگی احوالڭ سببلرندن چاره‌لرندن بحث ایتمش ادیبلرڭ اثرلرینی‌ده مطالعه برکه‌سیله بنم او نظرم تأکید قیلندی.

کوکلم‌ده قوتلنمش شو اعتقادڭ سوقیله، طوعاً یاکرهاً بن حرکت ایدر اولدم. نه یازمش ایسه‌م، نه سویله‌مش ایسه‌م، همه‌سی شو اعتقادمڭ ارشادیله ایدی. هر بر سوزم‌دن، هر بر سطرمدن یالڭز بر مقصودم وار ایدی: عقلی، فکری اسارتدن آزاد ایتمك؛ مذاهب طرفندن کوسترلمش حدودلری هدم ایتمك؛ مذاهب طرفندن باغلانمش قیودلری تماميله قیرمق؛ اختیارمزی، اراده‌مزی ضعیفلکدن چیقارمق. یعنی عقلمزه حریت، اراده‌مزه قوت ویرمك.

بنم مقصدم یالڭز شو ایدی. زیرا بوتون عالم اسلامیتی استیلا ایتمش احوالڭ الڭ بیوك سببی — عقلڭ محبوسلگی، اسیرلگی هم‌ده اختیارڭ ضعیفلگی ایدی.

اسلامیتڭ حقلغنه، عالیلگنه، قدسیتنه، سماویلگنه علی‌الیقین ایمان ایدرم. بوڭا کوره، اوفاق مذهبلرڭ طار دائره‌لرنه اسلامیت کبی مقدس بر دینڭ تعلیملری هیچ بر صورتله محدود اولاماز. اویله طار دائره‌لرده محدوداولمق اسلامیت حقنده البته بیوك قصوردر. شو جهتله‌ده مذاهب حدودلرینی بن‌البته انکار ایدرم.

اسلامیت قاشنده عقل محدود دگل ایدی، مطلق ایدی الڭ بیوك حجت الهیه اولمق اوزره معتبر ایدی. اسلام حکومتلری نظرنده‌ده عقلڭ فکرڭ حریتی حقوق ابتدائیه‌دن حقوق طبیعیه‌دن ایدی. مذهبلردن برینی التزام طاراغی‌ده سلف عصرنده یوق ایدی. عقلی براقمق، عقلڭ نفوذینی چیکله‌مك، علوم ومعارفه دشمن کوزیله باقمق، اربابنه لعنت اوقلری آتمق، حریت یوزینه کفر لکه‌سی

یاقمق کبی جنون هم وحشت بلیه‌لری کلامیون اربابنه — قاتولیك دنیاسنده یدی عصر دوام ایتمش مدهش عذاب محکمه‌لرندن، انکیزیسیون محکمه‌لرندن میراث اولمق یولیله سرایت قیلمش اولسه کرك. یوقسه، اویله جنون اویله وحشت اسلامیت روحیله هیچ بر صورتله قرار بولاماز.

کلامیونڭ جدلیاتله زهرلنمش قانلرینه، الزام ایتمك یوز یرتمق خاطر قرمق هواسیله قابارمش یورکلرینه عذاب محکمه‌لرینڭ وحشتلری آسانلقله سرایت ایتدی. کلامیون دین نامیله او وحشتلری اسلامیت عالمنه‌ده قبول ایتدردیلر. دین نامیله تلقین قیلنمش او بلیه‌لر دماغلره قلبلره طامورلرینی صالدی. بوڭا کوره، اهل اسلامڭ عقلی، اراده‌سی، بلکه همه قوه‌سی طوتقون قالدی. شو طوتقونلق همه فتنه‌لرڭ همه بلیه‌لرڭ الڭ اصل سببی ایدی.

طوتقونلقدن قوتولمق — سلامتلك یوللرینه سلوكڭ یالڭز بر چاره‌سیدر. عقل، اراده نجات بولمامش ایکن، دیگر چاره‌لرڭ همه‌سی فائده‌سز، نتیجه‌سز قالور.

بوڭا کوره، بن عقل‌ده، فکرده، فهم‌ده حریت مسلکنه سلوك ایتدم، مذهب تابعلری طرفندن التزام صورتیله اعتبار قیلنور حدودلری انکار ایدر اولدم، بایتاق مسئله‌لرده مذهب اربابنه جسارتله مخالفت ایتدم. اولگی بیوکلری تخطئه دعواسیله دگل ایدی، بلکه عقلڭ فکرڭ حریتی، اسلامیتڭ اتساعی علویتی حقنده اعتقادمی کوسترمك ملاحظه‌سیله ایدی.

بن شو مسلکمی التزام ایتدم. طوتقونلقدن نجاتمزڭ بر مقدمه‌سی کبی ایدی. هم‌ده بزم شو کونگی حاجتلرمزه الڭ موافق بر مسلك ایدی. کله‌جك اعتباریله ضرری البته یوق، فائده‌لری البته بولنه‌جق ایدی.

بنم قوه شعریه‌مله انشا قیلنه بیله‌جك ادبیات، بنم دماغم قوتیله خلق قیلنه بیله‌جك افکار، بنم کوکلم‌دن چیقه بیله‌جك حسیات البته اوفاق اولاجق ایکن، بن رومان کبی اثرلر یازمقدن صاقلاندم. اوفاق فکرلری، دون حسیاتی اوقوچیلرڭ کوکللرینه تلقین ایتمك، پاك قلبلری زهرله‌مك، بنم نظرم‌ده، مفید دگل ایدی.

انسانڭ عقلنه، اراده‌سنه، افکارینه مذاهب طرفندن قویولمش قیودی

قرمق، حدودی هدم ایتمك قصدیله، بن بایتاق مسئله‌لری روسیه مسلمانلرینه عرض ایتدم. قصدم البته خیر ایدی. مقصد حاصل اولاجق ایسه، برکه‌سی‌ده فائده‌لری‌ده البته بیوك اولاجق ایدی. او مسئله‌لرك‌ده هیچ بری آز چوق اهمیتدن خالی دگل ایدی. بزم اجتماعی حاللرمز جهتیله‌ده، اسلامیت تعلیملرینه علویت ویره بیلمك جهتیله‌ده مسئله‌لرك هر برنده البته اهمیت وار ایدی. ضررلری بولنمامق جهتیله او مسئله‌لرك هر بری «محبت» حکایه‌لرندن عشق رومانلرندن، عموماً ئه‌روتیزم قلمیله تألیف قیلنور اثرلردن هر حالده البته گوزل ایدی.

مسئله‌لرك اك مهملرینی کله‌جك فصلده، انشاءالله بیان ایدرم. شو فصلك نهایه‌سنده شو کونگی ادبیاتمزه نظرمی اجمال ایده‌یم.

ادبیاتمزك لسانی، بنم نظرمده، او قدر درست دگلدر. صرف خطالری‌ده، نحو خطالری‌ده بلاغت خطالری‌ده، ادبیاتمزده کثرتله بولنور. شو کونگی قلملرك مساهله‌دن ناشی گناهلری لسانمزده یوغار ایسه، بابالرمز النده ترقی ایتمش لسانمز تدنی ایدر، بر طاموردن طارالمش تورك بوتاقلری هیچ بر وقت برلك ییمشلرینی ویره‌مزلر، کیتدکجه آرا یراقلاشور.

ادبیاتمزك شو کونگی مسلکی‌ده بزم حاجتلرمزه بنم نظرمده او قدر موافق دگلدر. «محبت» حکایه‌لری، عشق رومانلری، باشقه ملتر رومانلرینك ترجمه‌لری، عمومیتله جدیتدن اوزاق سفاهت دنیاسنه قریب ئه‌روتیزم قلمیله یازلمش اثرلرك هیچ بری بزم حاجتلرمزه موافق دگلدر.

مدنیت دنیاسنده هر شی واردر. بز، هر جهتدن ضعیف ایکن، همه حاجتلرمزدن محروم ایکن، مدنیت دنیاسنك یالگز اویونلرینه سفاهتنه تقلید ایدر ایسه‌ك، مدنیت دنیاسنده «آچی تجربه» لسانیله سویله‌نوب طورر دهشتلی عبرتلره قولاق ویرمز ایسه‌ك، کیتدکچه آرتوب کیدر جنایتلرك سفالتلرك سفاهتلرك خسته‌لکلرك سببلرندن کوز یومار ایسه‌ك، استقبالمز بزی ممنون ایتمز.

ادبیاتمزی جدی اثرلره حصر ایتمك، مدنیت دنیاسندن یالگز علوم معارف صنائع کبی همه حاجتلرمزی بوتون قوتمزله اقتباس ایتمك، اویونلری

ئەۋلادىگورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

رومانلری موقت صورتده گنه ایسه‌ده بر طرفه براقوب بالالرمزی تجارت زراعت عمل وحیله‌تربیه قیلاطورمق شو کونگی احوالمزك اقتضاسنه کوره لازم اولسه کرك. نجاتمزك چاره‌سی، ترقیاتمزك یولی، بنم نظرمده، یالگز شودر.

— ٦ —

بنم قلمله نشر قیلنمش مسئله‌لر.

بن عالم اسلامیتده ظاهر اولمش مذهبلرك هر برینی مقلدلرك هر برندن البته زیاده احترام ایدرم. یقینی ایمانم اقتضاسیله اسلامیتی‌ده مذهبلرك هر برندن البته اوستون اعتقاد ایدرم. مذهبلرك برنده یا همه‌سنده اسلامیت محصور قالدی دیمك مذهبلری مجتهدلری احترام اولماز، اما اسلامیتی، نسخ ایتمك درجه‌سنده، تنقیص اولور.

عقل، بنم نظرمده، اك بیوك بر حجت الهیه‌در، مطلقدر، حدودك هیچ بریله محدود دگلدر. اسلامیتك هر مذهبدن اوستونلگی، عقلك اك بیوك حجه‌لگی تا ابد باقیدر.

بوگا کوره، بن قران کریمك آیت کریمه‌لرینه، شارع کریمك سنتلرینه فقیهلرك مذهبلرینی، کلامیونك جدللرینی، صوفیلرك خیاللرینی، فلسفیلرك قیاسلرینی، سیاسیلرك هوالرینی، اجتماعیلرك نظرلرینی هیچ بر صورتله تقدیم ایده‌مم. شو مذکور شیلرك هیچ بری قران کریمك آیت کریمه‌لرینه، شارع کریمك سنت نبویه‌لرینه هیچ بر وقت حاکم اولاماز.

بنم هر بر فکرمك مرکزی، هر بر سوزمك اساسی اشته شودر. بویله متین بر مرکزده قرار ایتدکدن صوك، بن البته هر بر فکرمی حریتله عرض ایده بیلورم. فکرمده بیوك بر اهمیت کورر ایسه‌م، دینم فرمانیله، او فکرمی البته نشر ایدرم.

شو کونه قدر بنم قلمله نشر قیلنمش مسئله‌لرك هر بری شو طریقله نشر قیلنمش ایدی.

بوراده او مسئله‌لرك آراده اك مهملرینی رقم صره‌سیله بیان ایده‌یم.

١) اصحاب کرام عصرنده یازلمش مصاحف مسئله‌سیدر.

اسلامیتك اساسی کبی اعتبار قیلنه بیلور شو مسئله‌ده راویلرك لسانیله محدثلرك سندیله مؤرخلرك قلمیله حقلقدن بعید هم غایت غریب سوزلر یازلمشدر. اویله غریب سوزلردرکه اگر او سوزلرك بعضلری ثابت اولا قالسه، قران کریمك آیت کریمه‌لرنده تواتر بولنمامق لازم اولور ایدی، دشمن طرفندن اسلامیت اوزرینه هجوم یوللری‌ده حاضرلنمش اولور ایدی.

حدیث هم تاریخ کتابلرینی اوقور ایکن، مصاحف تاریخنه دائر همه سوزلری طوپلادم. شارع حکیمك اصحاب کرامك قران کریم آیت کریمه‌لرینی حفظ هم تبلیغ حقنده هر فرضدن زیاده اعتنالری، قران کریمك همه کلمه‌لرینی حرکه سکونلرینی ضبط وظیفه‌سنده سلفك بوتون قوتله اجتهادلری بنم کوزمده بر حقیقت قطعیه ایدی. او سوزلری شو حقیقت قطعیه ایله وزن ایتدم. بونك برکه‌سنده، بن بلا شبهه حق البته قطعی بر فکر حاصل ایتدم. او فکرم قطعی حقیقتلرك نتیجه‌لری ایدی. بوکا کوره، او فکرمی، مبارك بسمله اولور امیدیله، الك اول «تاریخ القران والمصاحف» اسملی کتابده نشر ایتدم. درست، بیوك مؤرخلرك محدثلرك بایتاق سوزلرینی انکار ایتدم، لکن اسلامیتك اساسنه دائر مسئله‌ده قطعی حقیقتلرك اعانه‌لری برکه‌سنده ایدی. شو مسئله‌ده الك بیوکلرك سوزلرینه انکار ایتمش ایسه‌مده، هم تاریخ جهتیله‌ده هم برهان دلالتیله‌ده هم دین حکمیله‌ده اصابتمی دعوی ایدرم.

٢) قران کریمك «احرف سبعه» سی.

قران کریم، همه امتك اتفاقیله قبول قیلنمش حدیثك بیاننه کوره، یدی حرف اوزرنده اینمشدر. رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینك حیاتنده، ابو بکر رضی‌الله عنه حضرتلرینك خلافتنده او یدی حرفك همه‌سی هم حفظ قیلنمش هم‌ده مصحف‌ده تمامیله یازلمش. شو حقیقت، بلا شبهه، شویله‌در. بن شو نقطه‌ده اهل علمك همه‌سیله اتفاق ایدرم. لکن خلیفه بالحق امام عثمان رضی‌الله عنه حضرتلرینك خلافتنده، زید بن ثابت قلمیله یازلمش سکز مصحف،

اهل علمك سوزینه کوره، یالکز بر حرف اوزرینه جمع قیلنوب، احرف سته اجماع قراریله یاخود الك صوك عرضه اشارەسیله منسوخ ایمش. بن شو نقطه‌ده اهل علمك همه‌سنه قطعی صورتده مخالفت ایدرم. شو مسئله‌یی بش آلتی سنه مقدم شاطبیه مقدمه‌سنده، صوکره «العقیله» ایله «ناظمه» شرحلرنده تفصیلاتیله بیان قیلوب، اهل علمك سوزلرینی آچیق صورتده ابطال ایتدم.

بکا کوره، قران کریمك هر بر کلمه‌سی هر بر حرفی «کما نزل» باقیدر، محفوظدر. یدی حرفدن هیچ بر حرف هیچ بر نقطه نسخ قیلنمامشدر. ٣٥—٤٠ سنه امتدادنده متواتر اولمق صفتیله دوام ایتمش احرف سته‌یی حضرت عثمانك بر فرمانیله یاخود ناسخلرك همتیله اونوتدرمق ممکن دگل، الك بیوك بر محالدر.

شو الك مهم ایکی مسئله‌ده بنم فکرم اهل علمك اجماعنه مخالف کبی ایسه‌ده، قران کریمك مقدسلکنه عصمتنه یالکز بر اساس اولمق شرفیله، عموم اهل اسلامك الك بیوك تقدیرلرینه البته نائل اولور. انشاءالله.

٣) آیت کریمه‌لرك معنالرینی حکملرینی نسخ ایتمك مسئله‌سی.

نسخ مسئله‌سنده هر نه قدر اختلاف وار ایسه‌ده، اکثریت نظرنده نسخك هم جوازی هم وقوعی ثابت اولمشدر. نسخ عاشقلری ایکی یوزدن زیاده آیت کریمه‌لری نسخ ایتمشلر. آیت کریمه معنالرینی تفسیرده اختلاف اقتضاسیله منسوخ آیتلرك عددنده اختلاف وار ایسه‌ده، الاتقان فی علوم القرآن روایتنه کوره، یکرمی بر آیت کریمه بالاجماع منسوخ ایمش. «افادة الشیوخ بمقدار الناسخ والمنسوخ» اسملی کتابده هندوستان نوابلرندن صدیق حسن حضرتلرینك تحقیقاتنه کوره، بش آیت کریمه بالاتفاق منسوخ ایمش.

شو نسخ مسئله‌سنده‌ده اهل علمك همه‌سنه ممنونیتله مخالفت ایدرم. اهل علم نظرنده بالاجماع منسوخ آیت کریمه‌لرده نسخ، بکا کوره، جائز دگلدر، بلکه ممکن دگلدر. «اوزون کونلرده روزه» کتابی شو مهم مسئله‌یی تفصیلاتیله بیان ایتمشدر.

قران کریمك بلاغت اعجازیه‌سنه یالکز بنم رأیم موافق اولور ایسه،

امتك مصلحتی هم عزتی بنم رأیمه موافق تفسیری طلب ایدر ایسه، بن او رأیمی البته حریتله بیوك ممنونیتله نشر ایدرم.

٤) آیت کریمه‌لری تفسیر مسئله‌سی.

زمخشری، رازی، بیضاوی کبی کلام امامرینك کلام اصولیله تفسیرلرینه عموماً، بعض فقیهلرك مذهب روحیله تفسیرلرینه خصوصاً مخالفت ایدرم. قران کریمك معجز جمله‌لرینی اصلاح دعواسنه جسارت ایدر اعلاچیلرك ادبسزلکلرینه شدتله البته اعتراض ایدرم. اللزومیات‌ده، قواعد فقهیه‌ده، اوزون کونلرده روزه‌ده، طیبه‌ده بوکا دائر بایتاق سوزلر یازدم.

مذهبلرك برینه تابعیت ذلتلرندن، کلام اصوللریله تحریف قیلنمق نقیصه‌لرندن قران کریم، بنم اعتقادمده، البته پاکدر. اعلاچیلرك اصلاحلرینه احتیاج مسکنتلرندن قران کریمك معجز نظمی البته مستغنیدر.

قران کریمك معنالرینه نظمنه نظرم شویله ایکن، مفسرلرك تفسیرلرینه اعتراض‌ده‌بن‌البته‌معذور اولورم، مخالفتم، دینم اقتضاسیله، بکابلکه واجب اولور.

٥) احکام فقهیه‌ده مجتهدلره مذهب امامرینه مخالفتم مسئله‌سی.

بایتاق مسائل فقهیه‌ده مذهب امامرینه بن مخالفت ایتدم. اللزومیات‌ده، ادبیات‌عربیه‌ده، قواعد فقهیه‌ده، اوزون کونلرده روزه‌ده او مسئله‌لری تفصیلاتیله بیان ایتدم. هر بر مخالفتمی برهانیله کوستردم. مثلا:

مسکرات حکمی حقنده مذهبلرك هر برینه، با خصوص حنفی مذهبنه اللزومیات‌ده مخالفت ایتمش ایدم. بکا کوره، مسکراتك هر بر نوعی آیت کریمه‌لرك نصوصنه بلا واسطه داخلدر. مسکراتك حکمی یالکز قیاس اعانه‌سیله دگل، بلکه قران کریمك عباره‌سیله قطعی صورتده ثابتدر. شو نظرك متانتی اصول فقه آشنالرینه البته معلومدر. شو نظرك اهمیتی هیئت اجتماعیه مصلحتلری اعتباریله البته بیوکدر.

طلاق مسئله‌لرنده‌ده مذهب امامرینه مخالفتی بن لازم کوردم. طلاق، مذهب امامری‌نك اجتهادی کبی، هر حال‌ده، یعنی قصد یوق صورتلرده‌ده، اکراه

ئەۋلاد كۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

صورتلرنده‌ده، خطا صورتلرنده‌ده، عذر یوق صورتلرده‌ده واقع اولور ایسه، حسابی یوق حقوقك اساسی اولان عقد نکاح صوك درجه ضعیف اولور ایدی. مدنیت اساسی اولان عائله ارتباطی «اوهن من بیت العنکبوت» اولور ایدی: میراث قاعده‌سی تمامیله متزلزل اولور ایدی: شارع کریم لساننده ملعون اولمش تحلیل بلیه‌لرینه ابتلا زیاده‌لشور ایدی.

بن بوکا کوره، طلاق مسئله‌لرنده مذهب امامرینه مخالفت ایتدم. درست. طلاق مشروعدر. خاتونلری احترام ایتمك، عائله‌لره نجات قاپولرینی آچمق ملاحظه‌لرینه کوره، طلاق رخصت اولمشدر. لکن مصلحت ملاحظه‌سیله مشروع اولمش رخصتلری سوء استعمال ایتمك حکم شریعت‌ده جائز دگلدر. بوکا کوره، عذر یوق صورتلرده، قصد یوق صورتلرده، اکراه صورتلرنده طلاق وقوعنه بن مخالفت ایتدم. شو نظرمی قواعد فقهیه‌ده اصولیون ذوقنه موافق طریق‌ده بر آیت کریمه ایله‌ده تأیید ایتدم.

امید ایدرم که بویله مسئله‌لرده اصابت شرفی انشاءالله بنم طرف‌ده‌در.

بیوك مجتهدلره مخالفتم هیچ بر صورت‌ده هوا یاوهم اقتضاسیله دگل ایدی. بلکه دلیل ارشادیله، مصلحت طلبیله ایدی. بویله مخالفتلرده بن، انشاء الله، معذورم.

بنم مخالفتم یالکز طلاق مسئله‌لرینه محصور دگل ایدی. اجتماعی حال‌لرمزه دائر بایتاق مسئله‌لرده بن مخالفت ایتدم. او مسئله‌لرك بعضلرینی مناسبت چیقدقچه قواعد فقهیه‌ده بیان ایتدم. هر برنده هم دلیلم، هم عذرم وار ایدی.

قواعد فقهیه‌ده بیان قیلنمش مسئله‌لر آراسنده رقیت مسئله‌سی‌ده وار ایدی.

شو مسئله تاریخ انسانیت‌ده ظاهر اولمش سیئه‌لرك الك بیوکی اولوب، حقوق صحیفه‌لرنده بیان قیلنور مسئله‌لرك‌ده البته الك مهمیدر. غایت شدید وحشت اثری اولان شو سیئه‌یی فقهای اسلام بالاجماع قبول ایتمشلر ایسه‌ده، اسلامیتی او سیئه‌دن تنزیه ایتمیه بن، الحمد لله، موفق اولدم: عالم انسانیت‌ده تاریخی اسبابك قوتیله تورەمش او سیئه‌یی اسلامیت، بنم اعتقادمه کوره، رفع

ایتدی، رقیتی قران کریمڭ آیت کریمه‌لری نسخ ایتدی. ظهور اسلامیتدن صوڭ هیچ بر انسانڭ رقبه‌سنه اهل اسلام قوتیله رقیت وضع قیلنمادی، رقیتی احداث بالکلیه منع قیلندی. اولگیلردن قالمش رقیتی رفع ایتمك ایچون شریعت اسلامیه گوزل گوزل تدبیرلر کوستردی. امه‌لرڭ بالالرینی رقیت بلیه‌سندن صاقلامق ایچون، امه‌لری نکاحلنمك منع قیلندی. بلکه هم امه‌یی هم بالاییی آزاد ایتدرمك تدبیریله "ام ولدلك" قاعده‌سی وضع قیلندی.

"رقیت" مسئله‌سنده دلیللرمی قواعد فقهیه‌ده بیان ایتمش ایدم.

"اسلامیت رقیتی نسخ ایتدی!" جمله ذهبیه‌سی اسلامیتڭ محاسنی صحیفه‌لرنه بنم قلمله قید قیلنمش ایسه، بن بوڭا قناعت ایدرم.

اسلامیت شرفی نامنه بویله مسئله‌لرده ادب دائره‌سنده حریتله مخالفت ایتدکدن صوڭ، عبادت مسئله‌لرنده‌ده مخالفتدن قورقمادم. او مسئله‌لرڭ بعضلری "اوزون کونلرده روزه" ده علی التفصیل بیان قیلندی. روزه آیت کریمه‌لری، روزه رخصتلری، کفارت مسئله‌لری حقنده سویلنمش سوزلرم شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ حضورنده انشاء الله مقبول اولور. اوفاق حسنه‌لر برکه‌سنده‌ده بنده‌لرینی عفو ایدن غفور — اوسوزلرم برکه‌سیله بلکه بنی‌ده عفو ایدر.

بونگله برابر روزه رخصتلری حقنده بنم نظرم بیوك اهمیتی حائز اولسه کرك. چونکه مشقتی یوق سفر عذریله افطار مشروع قیلندقدن صوڭ، طاقتدن طیش مشقتلی حاللرده افطار مشروع اولماز ایسه، شریعت اسلامیه‌ده اطراد بولنمامق، کلی مصلحتلر ملاحظه‌سیله مشروع عبادت‌ده بیوك ضررلر بیوك مشقتلر بولنمق، اسلامیتدن انسانلری تنفیر ایتمك کبی محذورلر لازم اولور ایدی.

کفارت یوقلغی مسئله‌سنده بنم نظرم اهمیت اجتماعیه‌یی حائزدر. زیرا عبادتلری جبراً الزام ایتمك عبادتڭ روحنه تمامیله مخالفدر. چونکه خالص اولمق، یعنی رغبتله نشاطله اختیارله لوجه الله ادا قیلنمق عبادتڭ الڭ بیوك روحیدر. قطعی دلیللر بنم نظرمی تأیید ایدرلر ایسه، کلی مصلحتلر بنم نظرمده

بولنور ایسه، مذهب امامل‍رینه مخالفت حقنده بن البته معذور اولورم.

٦) اصول فقه امامل‍رینه مخالفتم مسئله‌سی.

شریعتڭ اصللرینی دلالت لفظیه اقسامنه حصر ایتمش اصولیون امامل‍رینه بن بایتاق مسئله‌لرده مخالفت ایتدم. بڭا کوره، احکامڭ منبعلری دلالت لفظیه اقسامنه منحصر دگلدر، شریعتڭ اصوللری‌ده یالگز دورتدن عبارت دگلدر. شو نظرمی الموافقات مقدمه‌سنده، "اوزون کونلرده روزه" ده بیان ایتدم.

عالم انسانیت‌ده ظاهر اولا بیله‌جك حوادثڭ نهایتسزلگی، اسلامیتڭ احاطه‌سی علویتی، مدنیت ترقی ایتدکجه شریعتڭ بقاسی وفاسی یالگز بونگله اولور. شویله ایسه، اصول امامل‍رینه مخالفتم‌ده‌ده بن البته معذور اولورم.

فقه اسلام، حقوق اسلامیه مسئله‌لرنده اصول فقهڭ غایت بیوك اهمیتی واردر. اصول فقه مسئله‌لرندن حریتله بحث ایتمك شو کون البته ضروردر. هم اسلامیتڭ هم عموم امتڭ مصلحتلری بونی طلب ایدر.

٧) کلام مذهبلرینه استخفاف کوزیله نظرم مسئله‌سی.

انسانڭ ایمانی، بنم نظرمده، الڭ مقدس بر شیدر. بونڭ اوزرینه اسلامیت ایمانی لسان شارع‌ده کون کبی آچیق بیان قیلنمش الڭ ابتدائی حقیقتلری اعتقاددن عبارت ایدی. کلام مذهبلری جدل اصوللرینه الڭ قبیح تعصب یوللرینه سلوك ایدوب اهل اسلامڭ ایمانلرینی بالالر اویونچغی کبی استخفاف ایتدیلر، بوندن صوڭ ازاله‌سی ممکن دکل بلیه‌لری عالم اسلامیت باشنه ایندردیلر، قران کریم‌ده کوسترلمش هدایت یوللرینی براقوب اوزلرینڭ هذیانلرینی ایمان برهانلری اولمق صفتیله نشر ایتدیلر. قلبلرده الڭ بیوك تحیر بلیه‌سی اورونلاشدی. همه خیراتڭ منبعی اولاچق ایمان — همه فسادڭ الڭ بیوك سببی اولدی.

بوڭا کوره، کلام مذهبلرینه استخفاف کوزیله نظر ایدر اولدم. امام ابو حنیفه امام مالك امام ابو یوسف کبی الڭ بیوك مجتهدلرڭ کلام مسئله‌لرینه نظرلری‌ده بڭا قوت ویرور ایدی. متکلملرڭ، خصوصاً حاشیه‌چیلرینڭ اسلامیتدن،

كتاب سنتدن اكثريتله غفلتلرى بڭا جسارت ويرور ايدى. اسلاميت عقيدەلرينى احترام ايتمك بنم طرفمدە ايكن، ايمان مسئلەلرندە قران كريم بيانيلە اكتفا ايتمك همه اهل اسلامڭ الڭ مفيد وظيفەلرى ايكن، كلام مذهبلرينه اعتراضدە بن انشاءالله حقلى اولورم. اوزلرندن باشقه همه انسانلرڭ ايمانلرينه استخفاف كوزيلە نظر ايدر مذهبلرڭ نظرلرينى بن البته استخفاف ايلە بيلورم.

٨) مهدى مسئلەسى كبى مسئلەلرى نيچون انكار ايتدم؟

شارع كبير رسول كريم سيد الوجود عليه الصلاة والسلام حضرتلرينڭ لسان نبوتلريلە سويلنمش «فتن» حديثلرى بلا شبهه درستدر، او حديثلرڭ اهميتلرى البته بيوكدر. هر محدثدن زيادە بن او حديثلرى البته تصديق ايدرم. بنم انكارم او حديثلرڭ اوزلرينه عائد دگلدر، بلكه او حديثلرە تفصيل يا تفسير يوليلە سويلنمش سوزلرى همدە وهم بليەسيلە طوغمش فكرلرى بن شدتلە انكار ايدرم.

انسانڭ سوزى، فكرى هر نه قدر خطا اولور ايسەدە، انسان هر بر سوزينى هر بر فكرينى هر حالدە درست اساسلرڭ برى اوزرينه بنا ايدر. خطا فكرلر اكثريتلە درست اساسلر اوزرينه بنا قيلنمش اولور.

حديث كتابلرندە ام المومنين سيدە عائشه حضرتلرندن روايت قيلنمش «الشياطين تسترق السمع فتجيئ بكلمة حق فيقذفها فى اذن وليها وتزيد فيها اكثر من مائة كذبة» كبى حديثلر بوڭا اشارە اولا بيلسه كرك.

بر درست سوز اوزرينه يوز يالان سوزى شيطان زيادە ايدر ديمك — بر درست فكر اوزرينه انسانڭ واهمەسى يوز خطا فكرى بنا ايدە بيلور ديمك كبيدر.

بوڭا كورە اولسه كرك، معناسى درست بر حديث اوزرينه يالڭز برى درست متعدد مذهبلر تأسيس قيلنور، اكثرى خطا فكرلر او حديثدن استنباط قيلنور. بر درست معنى دائرەسندە حسابى يوق بيهودە فكرلر طوپلانور.

قيامت، قران كريمڭ قطعى بيانلرينه كورە، بر حقيقت قطعيەدر. اللهڭ

ئەۋلاد گۇروپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ير يوزندە خليفەسى اولمق اوزرە خلق قيلنمش آدم — قيامتە ياقين «آخر زمان»دە خلق قيلنمشدر. شبهه يوق شويلەدر.

لكن قرب قيامتدن بحث ايدوب، قيامتڭ كونلرينى ساعتلرينى تعيين ايتمك، فسادى آخر زمان اقتضاسندن صايمق، آخر زمان دعواسيلە فنالقلرە ميدان ويرمك، شريعت اسلاميه حكملرينى تعطيل ايتمك، خيراتى حسناتى يالڭز اجنبيلرە لائق كوروب براقمق، اسلاميتدن قضا قدر حكميلە دولت زائل اولاجغنه مؤمنلرى اينانديرمق، ير يوزى اسلاميت عالمى تماميلە خراب اولدقدن صوڭ يالڭز بر آدمڭ همتيلە اصلاح قيلنەجغنه اهل اسلامى قانديرمق — شو يدى فكرڭ همەسى بر حقيقت اطرافندە طوپلانمش باطل او هامدن، الڭ مضر وسوسەلردن عبارتدر.

قيامت، اقتربت الساعة كبى آيت كريمەلرڭ آچيق بيانلرينه كورە، ياقيندر. لكن ياقين ديمك يوز سنەدن صوڭ بيڭ سنەدن صوڭ قيامت قوبار ديمك معناسندە دگلدر. قران كريمڭ عرفيلە بزم حساب آراسندە غايت بيوك تفاوت واردر.

قران كريم «كل يوم هو فى شأن» آيت كريمەسندە ثانيەلرى ثالثەلرى يوم عبارەسيلە تعبير ايتمشدر. «وان يوماً عند ربك كالف سنة مما تعدون» آيت كريمەسندە «اللهڭ ثانيەلرى سزڭ بيڭ سنەڭز كبى» ديمشدر. اويلە ايسه، ياقينلغىدە قران كريمڭ اوز عرفيلە تقدير ايتمك دها گوزل اولور. اللهڭ ثالثەلرى بزم بيڭ سنەمز قدر اولور ايسه، ثانيەلرى دقيقەلرى ساعتلرى كونلرى نه قدر اولاجق.

وجود سلسلەسندە الڭ صوڭ، آخر زماندە خلق قيلنمش انسانيتڭ عمرى بر مليون سنەلك فرض قيلنور ايسه، ازليت ابديت عظمتنه نسبتلە شو مليون سنه بر ثانيەلك حكمى حائز اولاماز. سماى الوهيتدن الڭ صوڭ اينمش اسلاميت ايچون شو مدتڭ يوز بيڭ سنەلگى چوق ايسه، قيامتە قدر قالاجق اسلاميت حقندە لا اقل اون بيڭ سنه محتمل كوسترلسه ايدى، اللهڭ فضلنه اسلاميت شرفنه دها زيادە مناسب اولمازمى ايدى؟

ایندکدن صوك بیك سنه یعنی بر "ثانیه„ دوام ایتمه‌مش ایکن، قیامت غوغالری قوبارمق، مهدی دعوالری چیقارمق قران کریم حرمتنه اسلامیت شرفنه غایت بیوك جنایتدر، غایت بیوك دیوانه‌لقدر. قران کریمدن قبل اینمش تورات کبی کتابلر ایکی اوچ بیك سنه دوام ایتمش ایکن، بزم قران کریم، بزم الڭ گوزل شریعت اسلامیه‌مز لا اقل اون بیك سنه دوام ایتمز ایسه، بزم قرانڭ معجزلگی بزم شریعتڭ گوزللگی نره‌ده قالور؟

قیامت یاقیندر، لکن قران کریم عرفیله یاقیندر. عالم اسلامیت‌ده هادیلرده مهدیلرده چیقار، لکن ذلیل قالمش اسلامیتی اصلاح قیلمق وظیفه‌سیله دگل، بلکه ترقی ایتمش اهل اسلامڭ رهبری اولمق صفتیله، آرامزده حسابی یوق درویشلره گوزل گوزل درسلر ویرمك وظیفه‌سیله.

الاان سیل الجور فی الارض قد طمی   فیا زمن المهدی اسرع واقبل!

شو کونه قدر نشر قیلنمش اثرلرمڭ هیچ برنده سنت نبویه‌لرڭ هیچ برینی بن انکار ایتمه‌دم، بلکه او سنتلرڭ اطرافنده طوپلانمش وهملری، اسلامیت شرفنه مناسب دگل اوفاق فکرلری، اسلامیتڭ عزت هم دولتینی یالگز ماضی‌یه حصر ایدر نظرلری بن البته شدتله انکار ایتدم. تاریخڭ قطعی شهادتیله ضررلری اثبات قیلنمش فکرلری انکار ایدر ایسه‌م، البته معذور اولورم.

ارقام صره‌سیله یوقاری‌ده کوسترلمش سکز مسئله هر جهتله بیوك اهمیتی البته حائز ایدی. بوڭا کوره، او مسئله‌لره دائر فکرمی حریتله سویله‌دم، یازدم، نشر ایتدم. هر سوزمدن هر فکرمدن مقصدم اسلامیت‌ده آیت کریمه‌لرده حدیثلرده وار الڭ بیوك علویتی کوسترمك ایدی. بوڭا کوره "ایمان„ مسئله‌لرنده اهل علمڭ اکثرینه مخالفت ایتدم. "ایمان„ مسئله‌لرنده اهل کلامڭ فکرلرینی مذهبلرینی شدتله انتقاد ایتمیه جسارت ایتدم.

— ٧ —

ایمان.

عالم اسلامیتڭ ادبی هم سیاسی تاریخلرنده ایمان مسئله‌لرینڭ غایت بیوك اهمیتی وار ایدی، واردر، همان بولنه‌چقدر.

ایمان، قلب‌ده قرار قیلمش اعتقاد اولمق جهتیله، انسانڭ اخلاقنه، اراده‌سنه، حرکتلرینه تأثیر ایدر، بلکه اخلاقڭ، همه حرکتلرڭ روحیدر. بوڭا کوره، حق اعتقادلردن، گوزل عاطفه‌لردن، پاك حسیاتدن عبارت اولان ایمان — اسلامیت نظرنده الڭ مقدس الڭ محترم رکنلردن حساب قیلنوب ایکی یورت‌ده مدار نجات اولمشدر.

انسانڭ ایماننه اوفاق کوزله نظر ایدر مذهبلرڭ هر برینه بن، بوڭا کوره، حریتله مخالفت ایتدم. لکن اهل اسلام نظرنده الڭ مقدس اعتبار قیلنور عقیده اسلامیه‌یه دسیسه طریقیله قاتلمش زهرلری، یاخود غفلت یولیله قبول قیلنمش اوفاق نظرلری کوسترمك، کوستردکدن صوڭ شو کون ازاله ایتمك کبی آغر بر شی یوقدر. چونکه قاتلمش او زهرلرڭ، قبول قیلنمش اوفاق نظرلرڭ هر بری، اسکیلك حکمیله، شو کون ایمانڭ جزئی کبی حساب قیلنور. اویله شیلره اعتراض ایتمك ایمانڭ اوزینه اعتراض ایتمك کبی تلقی قیلنور. بوڭا اقدام ایتمك دهشتلی مهلك بر بلادر. مقصد آڭلانمامق، متهم اولمق، اوطرفدن تعصب زیاده‌لشمك، بوطرفدن سوز بیهوده ضائع اولمق کبی بیوك بلیه‌لر بوراده بولنور. بوڭا هر آدم جسارت ایده‌مز. لکن بن سکوت ایده‌مم. ایکی یورت‌ده مدار نجات اولاجق ایمان مفسده‌لرڭ الڭ بیوکلرینه‌ده آلت قیلنمش ایکن، سکوت ایتمك، بنم نظرم‌ده، کبیره‌در، بیوك گناهدر.

ایمانی، ایمانڭ همه رکنلرینی، دیانتی، فلسفه‌یی، انسانڭ همه فکرلرینی بن حقلق هم‌ده منفعت جهتلریله تقدیر ایدرم. بر تعلیم‌ده حقلق هم منفعت بولنور ایسه، او تعلیم البته معتبر اولور. یا بطلانی معلوم یا ضرری ثابت تعلیم بنم نظرم‌ده هر حال‌ده مردوددر.

ایمان‌ده دین‌ده حقیتله برابر خیر سیاسی، منفعت اجتماعیه بولنمق البته لازمدر. تجربه یا عقلڭ حکمنه، منفعتڭ اقتضاسنه مخالف اولور شیلرڭ هیچ بری دین دگلدر ایمان دگلدر.

بوڭا كوره ايمان بنم نظرمده حق اعتقادلردن فائدەسى وار عمللردن گوزل عاطفەلردن پاك حسياتدن، يعنى شو شيلرڭ هيئت مجموعەسندن عبارتدر. حق اعتقادڭ اهميتى‌ده يالڭز عمل‌ده ظاهر اولور اثريله‌در. اعتقاد — انسانڭ اخلاقنه عمللرينه تأثير ايدر ايسه، ضرردن منع ايدوب انسانى نافع شيلره سوق ايدر ايسه، اويله اعتقاد معتبر اولور. انسانڭ عمللرنده ظاهر اولماز اعتقادڭ بنم نظرمده حكمى يوقدر.

شارع اكبر رسول كريم سيد الوجود عليه الصلاة والسلام حضرتلرى "الايمان بضع وسبعون شعبه. فافضلها قول لا اله الا الله؛ وادناها اماطة الاذى عن الطريق. والحياء شعبة من الايمان." بيورمشدر.

شو جامع هم غايت مفيد حديث، هم‌ده من حيث المعنى بوڭا مرادف حديثلر همه امامل طرفندن حديث كتابلرنده روايت قيلنمشدر. او حديثلرڭ غايت آچيق بيانلرينه كوره، عمل، اعتقاد، اخلاق ايمانڭ ركنلريدر. ايمانڭ ركنلرى، شو حديثڭ بياننه كوره، محدود دگلدر. ركنلرڭ الڭ بيوگى الڭ افضلى اللهڭ برلگنه وارلغنه ايمان ايتمك، الڭ اوفاغى الڭ ادناسى يولدن اذالرى دفع ايتمكدر. ركنلرڭ الڭ ادناسنده "يولدن اذاني دفع ايتمك" كبى بر منفعت اجتماعيه معتبر ايسه، ديگر ركنلرڭ هر برنده منفعت اجتماعيه البته معتبر اولور. گوزل وظيفەلرى براقمقدن، منفور اشلرى قيلمقدن اوتانمق معناسنده اولان حيا — حديثڭ بياننه كوره — ايمانڭ بيوك شعبەسيدر.

ايمانڭ الڭ بيوك ركنى، شو حديثڭ بياننه كوره، اللهڭ برلگنه هم وارلغنه ايماندر. اللهڭ برلگى وارلغى بر حقيقت قطعيەدر، انسانلرڭ هر برينه الڭ ساده طريقله معلوم اولور بر حقيقت فطريەدر. شو ايمانڭ منفعت شخصيەسى‌ده منفعت اجتماعيەسى‌ده غايت بيوكدر. انسانڭ اوزينه اوزندن ياقين، هر برحالنده وكيل، همه حاجتلرنده كفيل، كريم مطلق بر اللهڭ وجودينه ايمان — يالڭزلق هم وحشت دقيقەلرنده انسان ايچون الڭ بيوك انيس اولور، شدت هم آغرلق ساعتلرنده انسان ايچون الڭ بيوك معين اولور،

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

انسانڭ سعادتى ايچون لازم اولان كوڭل راحتى يالڭز شو ايمان بركەسيله تأمين قيلنور، هيئت اجتماعيه امورلرينڭ انتظامى ايچون لازم اولان صداقت امانت استقامت كبى مبدألرڭ هر برينه يالڭز شو ايمان الڭ قوى اساس اولور، هر انسانڭ اوزينه كوره برغايه كماليەسى قلبنده قرار قيلنمش شو ايمانى بركەسيله او انسانڭ كوزى اوڭنه قويولمش اولور. كريم مطلق رحيم مطلق بر اللهڭ وجودينه ايمانڭ فائده اجتماعيەلرى فائده شخصيەلرى لسانله قلمله حصر قيلنەماز قدر چوقدر. كوڭل راحتى، هيئت اجتماعيه سعادتى شو ايمانڭ الڭ گوزل ايكى فائدەسيدر.

بوڭا كوره، يعنى قطعاً حقلغنه هم‌ده حسابى يوق فائدەلرينه كوره، شو ايمان عقيده اسلاميەيه اساس قيلنمشدر.

شو حديثڭ بياننه كوره، ركنلرڭ درجەلرى متفاوتدر. ركنلرڭ تفاوتى حسبيله، مؤمنلرڭ ايمان‌ده درجەلرى‌ده متفاوت اولور. اللهڭ برلگنه ايماندن صوڭ، ركنلرڭ الڭ بيوكلرى نماز، زكات، روزه، حج. بوندن صوڭ ديگر حسنات.

دين هم انسانيت وظيفەلرى اولان ركنلرى تماميله على قدر الاستطاعه ايفا ايدن انسان الڭ كامل مومندر. ديگر انسانلر خيراتلرى حسناتلرى نسبتنده درجه درجه مومن اولورلار. زيرا ايمان شعبەلرينڭ ركنلرينڭ درجەلرى متفاوت اولدقدن صوڭ، مومنلرڭ ايمان‌ده درجەلرى متفاوت اولماماق ممكن دگلدر.

ايمانڭ شعبەلرى اولان خيرات، حسنات، اعمال صالحه، شارع كريم لساننده قران كريم عرفنده، بنم اعتقادمه كوره، يالڭز آخرته متعلق امورلره منحصر دگلدر. بلكه آزچوق فائدەسى وار عمللرڭ هر برى ايمانڭ شعبەسيدر. يا عقلڭ يا بدنڭ ملكەلرينى توسيع ايدر عمللر، يا دولت يا ملت فائدەلرينى حقانيت يوليله تأمين ايدر خدمتلر، اوزلرينڭ درجەلرينه كوره، ايمان شعبەلرينى تشكيل ايدرلر.

انسانك هم‌ده بوتون انسانيتك سعادتنه سبب اولاجق اساس اولمق اعتباريله ايمان حق اعتقادلردن، خيرات حسناتدن، گوزل اخلاقدن، پاك حسياتدن عبارتدر ديدك. قران كريم آيت كريمه‌لرى، شارع كريم عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك حديثلرى شو حقيقتى غايت آچيق بيانله بيان ايتمشدر.

لكن همه مومنلرى اوزينك كوله‌گه‌سى تحتنه جمع ايده‌جك سانجاق اولمق اعتباريله، كوكلره قدر ديگلمش بر «لواى دعوت» اولمق جهتيله، همه مومنلرى قارندش ايدر بر شعار اولمق صفتيله ايمان «لا اله الا الله، محمد رسول الله!» كلمهٔ طيبه‌سينى هم جانله هم لسانله سويله‌مكدن عبارتدر.

بر انسان شو سانجاق كوله‌گه‌سى تحتنه كلور ايسه، شو كلمه طيبه‌يى اوزينك لسانته ورد قيلور ايسه، همه عالم اسلاميتك قبله‌سنه يوزيله كوكليله متوجه اولور ايسه، او انسان ملت اسلاميه اعضاسى اولور.

شو كلمه‌طيبه‌بركه‌سيله‌حاصل‌اولور ايمان، عمومى بر شعار، كلى جامعه‌اولمق جهتيله، اسلاميت نظرنده مقدس هم محترم ايمان اولور. شويله ايمانى وار بر آدم همه خيراتدن همه حسناتدن تماميله محروم رذيل سفيل اولور ايسه‌ده، حرمت اسلاميه‌سندن هيچ بر صورتله محروم اولماز، اسلاميت دائره‌سندن چيقماز، تحقير قيلنماز، تكفير قيلنماز، حقوق دينيه‌سندن حقوق انسانيه‌سندن محروم قالماز.

اسلاميتك الڭ جامع الڭ بيوك شعارى اولان شو كلمه طيبه بركه‌سنده حاصل اولور ايمان، «انما المؤمنون اخوه» آيت كريمه‌سنك حكميله، عموم مومنلر اراسنده بر نسب معنوى قيلندى. ايمان حسبيله قارندشلك — عمومى ميللرده عمومى آرزولرده گوزل عاطفه‌لرده برلك بولندرمق ملاحظه‌سيله — سياست اسلاميه اساسنه وضع قيلنمش ايدى. ايمان قارندشلگى، «النبى اولى بالمومنين من انفسهم، وازواجه امهاتهم» آيت كريمه‌سنك حكميله قان قارندشلگندن اعتبارده اوستون قيلندى. — ازواج مطهره مؤمنلرك آنالرى اولوب، نبى

كريم مومنلره اوزلرندن ياقين آتالرى اولور ايسه، ايمان قارندشلگى حقوق جهتيله قان قارندشلگندن البته اوستون اولور.

بوتون عالم اسلاميت ايچون شو ايكى آيت كريمه‌ده كوسترلمش سياست اسلاميه‌يى بياندن بن بالكليه عاجزم. لكن شو ايكى آيتك افاده‌لرى غايت آچقدر، معنالرى غايت كيڭدر: اوز باشلرينه مستقل، برى ديگرينه هر جهتله برابر اهل اسلام، كلمه طيبه بركه‌سنده، قان قارندشن كبى قارندش اولور ايسه، بوتون عالم اسلاميت — آتالرى رسول كريم اولان — بيوك عائله‌يى تشكيل ايدر ايسه، او عائله اعضالرينك حقوق متقابله‌لرى قان قارندشلرك حقوقلرندن هم زياده هم قوتلى اولور ايسه، قران كريم او بيوك عائله‌ده الڭ عادل امام اولمق صفتيله قائم اولور ايسه، بوندن‌ده گوزل بر سياست بولنماز، ياغود بوندن‌ده گوزل سياستى آرامق حاجت اولماز.

لكن، نه‌دندر، تاريخ اسلاميت‌ده شو سياستك حكمى يوق ايدى، عهد رسالت‌ده بر اولمش امت اسلاميه اولگى عصرك اوزنده فتنه‌لر اقتضاسيله متفرق اولدى‌ده بوندن صوڭ عالم اسلاميت برلك يوزى كورمه‌دى. خلافت دعوالرى، جبارلرك هوالرى دينك قوتنه غلبه ايتدى؛ دينك الڭ بيوك قانونى يعنى جامعه‌سى ترك قيلندى. چينگيز قيامتلرى، اسپانيا دهشتلرى، صليب محاربه‌لرى اسلام دولتلرينى، يالڭز مدافعه وظيفه‌لرنده اولسون، جمع ايله‌مدى.

اسلام دولتلرينك تاريخلرينه نظر ايدن انسان تعجب ايدر: مذهبلرده اختلافلرى غايت سطحى ايكن، اهل اسلامك اوقدر افتراقلرى برى ديگرينه عداوتلرى، نصرانيت مذهبلرنده اختلاف غايت بيوك ايكن، خرستيانلرك او قدر برلكارى تعجب قيلنه‌جق بر حالدر. صليب محاربه‌لرنده نصرانيت نصرانيلرك كلمه‌لرينى جمع ايتدى، لكن او ساعتلرده برى ديگرينه الڭ ياقين مسلمانلرده بيله برلك يوق ايدى. صليب اردولرينه غلبه ايده بيلمش سلطان صلاح‌الدين ايوبى حضرتلرى‌ده او وقت اهل اسلامى براشدرمكدن عاجز قالدى. دشمن اسلاميتى خراب ايدر ساعتلرده او وقتك زاهدلرى اوزمانك وليلرى تكيه‌لرده

قاپانورلار ایدی. حلال طعام، فرض نماز حرام ساعتلرده اوزمانك ولیلری نافله نماز قیلورلار ایدی.

بوندن‌صوك هندوستان‌ده توركستان‌ده ایران‌ده توركیاده آفریقا قطعه‌لرنك وولغا بویلرنده كلمش اوفاق بیوك اسلام دولتلرینك حاللری بوندن گوزل دگل ایدی. دین دشمنی كبی اوز آرا محاربه‌دن، مملكتلرنده عفریت كبی فساددن باشقه همتلری یوق ایدی. اندلس دهشتلرینی اووقت اسلام دولتلری رضا كوزیله بلكه شادلق كوكلیله تماشا ایدرلر ایدی. اندلس‌ده یالكز دینلری ایچون تعذیب قیلنوب قتل قیلنور حسابی یوق مسلمانلرك الڭ سوزشلی فریادلرینی التذاذ قولاغیله ایشیتوب طورمش توركیا دولتی اومسكینلرك بر قاچ دفعه استمدادلرینی هر دفعه رد ایدر ایدی. تجاری، سیاسی معاهده‌لر عقدینی طلب قیلوب دولت عثمانیه قاپوسنه مراجعت ایتمش بر طاقم هندوستان امیرلری، اعانه طلب قیلوب التجا ایتمش توركستان خانلری همان رد قیلنورلار ایدی. وولغا بویلرنده بر تاتار حكومت اسلامیه‌سی اوزرینه روسلرك هجوملری ساعتلرنده قریم خانی یالكز اوزینك قوتیله اوحكومت اسلامیه‌یی قورتارمق، صوكره توركیا دولتنه قوشمق خصوصلرینه حكومت عثمانیه‌دن مساعده طلب ایتمش ایسه‌ده، یكیدن بر دولت چنگیزیه تأسیس قیلنور قورقوسیله حكومت عثمانیه خان جنابلرینی شدتله منع ایتدی. یكیدن بر دولت چنگیزیه تأسیس ایتمك آرزوسیله خان جنابلری تهمت قیلنوب، شدتله تكدیر قیلنمش ایدی. خان جنابلرینی تكدیر ایتمش سلطان — سلطانلرك الڭ بیوگی سلیمان قانونی حضرتلری ایدی!

اسلام دولتلرینك تاریخلرنده بویله شاهدلر آز دگلدر، خلافتك اولگی سنه‌لرنده افتراق باشلاندی، صوكره الڭ رذیل صورتلرده همان دوام ایتدی. ایمان قارندشلگی، اسلامیت نظرنده، قان قارندشلگی كبی یاخود دها زیاده ایسه‌ده، اوز آرا عداوتلری الڭ زیاده دولتلر اسلام دولتلری ایدی، برلكلری الڭ آز ملت اسلام ملتلری ایدی.

اسلام دولتلرینك سیاسی حاللری شویله ایدی، ادبی حاللری‌ده بوندن گوزل دگل ایدی. غرب سیاسیلری دولتلرینه وطنلرینه صداقتله افتخار ایدرلر ایكن، ملتلرینك فائده‌لرینه عزتلرینه عائد خدمتلره صوك درجه اجتهاد ایدرلر ایكن، اسلام دولتلرینك سیاسیلری خیانت میدانلرنده مسابقه ایدر كبی حركت ایدرلر ایدی، سیاست دائره‌لرنده خیانت حدودی كچمش ایدی. ناگاه آزاده طبعاً امین بر آدم چیقار ایسه، محیط تأثیریله خیانت یوللرینه سوق قیلنور ایدی. مدنی ملتلر صدق استقامت، طهارت كبی فضیلتلری التزام ایدرلر ایكن، بزده او كماللرك خلافنه میل زیاده‌لشدی.

عالم اسلامیت‌ده شو سیاسی احوالك، ادبی حاللرك حقیقی سببلرینی تعیین ایتمك مشكل اولسه كرك. لكن انسانك عقیده‌سی انسانك اراده‌سنه، اخلاقنه، همه حركتلرینه البته بلا شبهه الڭ بیوك بر اساسدر. انسانك هر بر حركتی هر برعملی عقیده‌سنه كوره، وجداننه كوره اولور. بوكا كوره، سیاسی احوالك ادبی حاللرك حقیقی سببلرینی ایمان مذهبلرنده آرامق ممكن اولسه كرك.

عالم اسلامیتك احوالیله ایمان مذهبلری آراسنده، بنم خصوصی نظرمه كوره، غایت بیوك ارتباط واردر. ایكیدن بر: ۱) یا سیاسی ادبی حاللر ایمان مذهبلرینك نتیجه‌لریدر، ۲) یاخود ایمان مذهبلری سیاسی حاللرك نسخه‌لری اولمق اوزره ترتیب قیلنمشدر.

هر حال‌ده، ایمان مذهبلری، خصوصاً اشعریلرك تعلیملری اخلاق فسادینه، سیاست مفسده‌لرینه الڭ مساعد صورتلرده وضع قیلنمشدر. شیعیلك، سنیلك كبی اختلافلر عداوت، لعنت، افتراق اساسلرینه تأسیس قیلنمشدر.

ایمان كوكلده مستور اعتقاددن، لسانله سویله‌نور رسمی سوزلردن عبارت قیلندی. عقل، علم، گوزل اخلاق، خیرات، حسنات كبی انسانك انسانیتنه ركن اولور مبدألرك هر بری مدار نجات اولان ایماندن خارج قیلندی. یالكز الله حضرتلرینه معلوم قلب اعتقادی ایمان قیلندقدن صوك، اكثریا عیوب هم ذنوب پرده‌سی اولور ظاهر حال خاطری ایچون اعتقادك اوزی‌ده فدا قیلندی.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

عاقبت، يالڭز لقبلر، قوری اسملر ظاهر حالدن بدل قيلنوب، اسلاميت قوری نامدن قوری لافدن عبارت اولوب قالدی.

اسمی مومن بر آدم عمری بوينه مسكرات ديڭزلرينه طالسه، فحشياتڭ هر برينه بويالسه، فقيرلرڭ يتيملرڭ ماللرينی طالاسه، بيگلرجه معصوملرڭ بدبختلكلرينه سبب اولسه، لسانيله شو شيلری حلال ديمه‌دكچه، يالڭز اسمی بركه‌سنده مومن اولور، قلبنده مستور اعتقادی خاطرينه پاك مسلم اولور، بعضاً استغفار يولنده بر طاقم لافلری‌ده آغزينه آلور ايسه، "لا كبيرة مع الاستغفار" قاعده‌سيله اويله آدملره ايزگولك صفتی ويرلور.

ايمانی يالڭز قلب‌ده مستور اعتقاددن لسان‌ده جاری اقراردن عبارت ايتمك اسلاميتڭ فسادينه اڭ بيوك سبب اولدی. چونكه گوزل اخلاقی، گوزل اشلری، خيراتی، حسناتی، حيات هم نجات ويرور نافع خدمتلری اهمال ايدوب، كوڭل‌ده مستور اعتقاده لسانله سويله‌نور اقراره قناعت ايتمك يوللری فتح قيلندی. انسانڭ نجاتنه سبب قيلنمش ايمان يالڭز اعتقاددن يالڭز اقراردن عبارت اولور ايسه، اويله ايمان انسانڭ مغرورينته اڭ بيوك سبب اولور، انسان كوزنده حسناتڭ خيراتڭ اهميتی قالماز؛ شرورڭ فسادڭ خيانتڭ آغرلغی بولنماز.

عالم اسلاميت‌ده سياستڭ فسادی‌ده ايمانی يالڭز اعتقاده يالڭز اقراره حصر ايتمك حسبيله ناشی اولدی.

كوڭل‌ده مستور اعتقاددن لسان‌ده جاری اقراردن عبارت قيلنمش ايمان ملتڭ هم دولتڭ امور عموميه‌سنه اساس قيلنوب، ظالملرڭ خائنلرڭ همه ظلملرينه همه خيانتلرينه اڭ مساعد قالبلره افراغ قيلندی. بر حاكم قوری لاف سايه‌سنده مومن اولوب ملتڭ منفعتلری يولنده عملدن آزاد اولور ايسه؛ ظلملرڭ خيانتلرڭ اڭ بيوكلرينه ارتكاب قيلوب‌ده ايماننه هيچ بر صورتله ضرر كلمز ايسه؛ فقيهلرڭ فتوالری حيله‌لری بركه‌سنده ظلملرينی عدالت، فسقلرينی ديانت كبی كوستره بيلور ايسه؛ قريه‌لری شهرلری خراب ايتدكدن صوڭ، درويشلره دورت بش

درهم توزيع ايتمك بيوك مرحمتدن حساب قيلنور ايسه؛ بر مملكتی فقراً صويوب، تربه‌لر مسجدلر بنا ايتمك بيوك خيراتدن صايلور ايسه؛ حجاج كبی يوز بيڭدن زياده معصومی قتل ايتمك حرم الهی‌يی اهانت ايدوب كعبه‌يی هدم ايتمك، ياخود يزيد كبی روضهٔ سعادتی حرم نبوتی اڭ شنيع صورتلرده تحقير ايدوب بيت نبوتی اڭ شنيع صورتلرده قتل ايتدرمك جنايتلری‌ده ايمانڭ صاغلغنه ضرر ويرمز ايسه، او قدر صاغلام ايمان همه فسادڭ اڭ بيوك وسيله‌سی اڭ متين آلتی اولور. ظالملرڭ همه سيئه‌لری خائنلرڭ همه رذالتلری خيانتلری اويله ايمان سايه‌سيله مستور قالور، اويله ايمان اهل اسلامڭ اسلام دولتلرينڭ هلاكنه اڭ قوتلی مقدمه اولور.

ايمان مسئله‌لرنده اهل كلام مذهبلرينه بن تعجب ايدرم: لسانڭ اقراری قلب‌ده مستور اعتقادڭ ترجمه‌سی هم دليلی اولا بيلور ايسه، انسانڭ عملی خيراتی حسناتی دها قوتلی دها زياده معتبر دليل اولمازمی؟ احكام دنيويه‌ده اقرار اصل اولا بيلور ايسه، گوزل عمل دها گوزل اصل اولمازمی؟ انسان عملنه كوره مومن اعتبار قيلنسه ايدی، آغز اقراردن دها زياده اعتماده لائق اولمازمی ايدی؟

"اعمال ايماندن خارجدر، زائددر" كبی غايت فنا، اڭ قابا تعبير يرينه "اعمال ايمانڭ دليليدر." ديمك لازم ايدی، آيت كريمه‌لرڭ سنت نبويه‌لرڭ عباره‌لرينه نصوصلرينه دها زياده موافق اولور ايدی، اهل اسلام حقنده دها زياده نافع اولور ايدی.

شارع كبير رسول كريم عليه الصلاة والسلام حضرتلرندن روايت قيلنمش: ١) الايمان بضع وستون شعبة، والحياء شعبة من الايمان — ٢) الايمان الصبر والسماحه — ٣) الايمان عفاف عن المحارم، عفاف عن المطامع — ٤) الايمان والعمل اخوان، الايمان والعمل قرينان لا يقبل احدهما الا بصاحبه — ٥) المومن من سلم الناس من لسانه ويده — ٦) الايمان ان تعلم ان الله

معك حيثما كنت — ٧) والذى نفسى بيده لا يومن عبد حتى يحب لاخيه ما يحب لنفسه من الخير — ٨) بنى الاسلام على الصبر واليقين والعدل. وللصبر اربع شعب: الشوق، والشفقة، والزهادة، والترقب. فمن اشتاق الى الجنة سلا عن الشهوات. ومن اشفق من النار رجع عن المحرمات. ومن زهد فى الدنيا تهاون بالمصيبات. ومن ارتقب الموت سارع فى الخيرات. ولليقين اربع شعب: تبصرة الفطنة، وتأويل الحكمة، ومعرفة العبرة، واتباع السنه. فمن ابصر الفطنة تأول الحكمة. ومن تأول الحكمة عرف العبرة. ومن عرف العبرة اتبع السنة. ومن اتبع السنة كانما كان فى الاولين. وللعدل اربع شعب: غوص الفهم، وزهرة العلم، وشرائع الحكم، وروضة الحلم. فمن غاص الفهم فسر جمل العلم. ومن رعى زهرة العلم عرف شرائع الحكم. ومن عرف شرائع الحكم ورد روضة الحلم. ومن ورد روضة الحلم لم يفرط فى امره وعاش فى الناس وهو فى راحه. — ٩) الخلق الحسن نصف الدين — ١٠) الاسلام حسن الخلق.
كبى حقيقت معنالرى اراده قيلنوب سويلنمش حديثلر وار ايكن، اهل كلام شو حديثلرى تحريف قيلوب مجازى معنالره حمل ايتديلر.

شو معنىده كلمش حديثلرك قران كريمده اينمش آيت كريمه‌لرك دلالتلرينى رعايه ايدر ايسه‌ك، شارع كريم نظرنده اعتبار قيلنور ايمان عقلدن گوزل اخلاقدن خيرات حسناتدن حق اعتقادلردن عبارت اولور. عملده اثرى يوق اعتقادك نظر شارعده اعتبارى يوقدر. لساندە جارى اولور سوز، قلبده مستور اعتقاد عمله مقارن اولمادقجه معتبر دگلدر.

عملى ايماندن خارج ايدوب، ايمانى يالگز اعتقاددن اقراردن عبارت ايتمك منطق فلسفدسى اعتبار يله اهل كلام نظرنده مقبول اولا بيلور ايسه‌ده، انسانك ادبنه استقامتنه همه مصلحتلرينه اساس اولمق اعتبار يله تقديس قيلنور ايماندن عمل خارج اولاماز.

انسانك يالگز شخصنه نسبتله ايمان شودر، يعنى حق اعتقاددن گوزل عملدن گوزل اخلاقدن عبارتدر. لكن ملتك دولتك امور عموميه‌سنه نسبتله

ئەۋلاد گۈلۈپىيىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ايمان عدالتدن صلاحدن امانتدن حقانيت كبى شيلردن عبارتدر. بر انسانك خيانتى، فسادى، ظلمى، ضررلرى كوزمزه كورنوب طورر ايكن، قلبنده مستور اعتقادينك معناسز اقرارينك اهميتى قالماز.

اداره اشلرنده، سياست امورنده ايمان يوقدر، كفر يوقدر. يالگز عدل واردر، يالگز ظلم واردر.

امور عموميه‌ده اعتبار قيلنور ايمان، شارع كريم نظرنده، عدلك مرادفيدر، كفر ظلمك عينيدر، مرادفيدر. قران كريمك شارع حكيمك عرفلرى شودر. هم دولت هم ملت فائده‌لرينه اسلاميتك الڭ زياده مناسبتى‌ده بونگله‌در. شارع حكيمك بيوك حكمتنه الڭ زياده مناسب سياستده شودر. ظلمى كفردن، ايمانى عدلدن تفريق ايتمك جنايتى ظالملرك جبارلرك هوالرينه آرزولرينه الڭ موافق الڭ مساعد بر دسيسه اولوب، صاتلق خائنلر طرفندن احداث قيلنمش بر بدعتدر.

شريعت اسلاميه امور عموميه‌يى قلب اعتقادينه لسان اقرارينه تأسيس ايتمه‌مش، بلكه عدالت هم مصلحت اساسلرينه تأسيس ايتمشدر. قلبده مستور اعتقاد، لسانده جارى اقرار امور عموميه‌ده هيچ بر صورتله اساس اولاماز. اگرده دين عدل اساسنه تأسيس قيلنماز ايسه، ياخود برى ديگرينه مرادف كبى اولماز ايسه، اويله دين خائنلرك ظالملرك هوالرينه آلت اولور، حقوق اصحابنه هر جهتله ضرر اولور.

نه اولور ايدى، اگرده ايمانى قورى اعتقاددن قورى اقراردن عبارت قيلوب عملى ايماندن خارج ايتمش كلام مذهبلرى اوزلرينك بيهوده اصوللرينى اوفاق مسئله‌لرينى، خلافت نزاعلرينه جنسيت تعصبلرينه بنا قيلنمش شيعيلك سنيلك اختلافلرينى‌ده ايماندن خارج ايتسه‌لر ايدى؟

عالم اسلام، لا اقل، قان دشمن مذهبلره برى ديگرينه لعنت اوقور فرقه‌لره بولنمش اولماز ايدى، اسلام عقيده‌سى ديانتله هيچ بر مناسبتى يوق بيهوده شيلردن لا اقل پاك قالور ايدى، شيعيلك مسخره‌لكلريله سنيلك جنونلريله اسلاميت يوزى قزارماز ايدى.

فصلنڭ ابتداسندن بورایه قدر یازلمش ملاحظه‌لره کوره، ایمان مسئله‌لرنده کلام مذهبلرینه مخالفتمده بن البته معذورم، بلکه مجبورم.

بڭا کوره، شریعت اسلامیه نظرنده ایمان حق اعتقادلردن گوزل، عمللردن گوزل اخلاقدن، خیراتدن حسناتدن عبارتدر. دین زماننه مکاننه کوره انسانڭ ذمه‌سنه مترتب اولور وظیفه‌لری تیوشنچه ایفا ایتمکدن عبارتدر.

ایمان، عمومی بر شعار اسلامیت اولمق اعتباریله، «لا اله الا الله محمد رسول الله» توحیدینی هم جانله هم لسانله سویله‌مکدن عبارتدر. شو مبارك کلمه جامعه‌یی قبول ایدن انسانلرڭ هر بری مؤمن اولور. بوندن صوڭ، اشعریلك، معتزله‌لك، شیعیلك، سنیلك کبی اختلافلری اعتبار ایتمك قطعی صورتده حرامدر.

«اقیموا الدین ولا تتفرقوا فیه»

«ان الذین فرقوا دینهم وکانوا شیعاً لست منهم فی شیء»

اسلامیت عقیده‌سنه مذهب اختلافلرینی قوشمق کبی بر جنایت تاریخ اسلامیت‌ده یوقدر. خلافت نزاعلری، علویلك امویلك عداوتلری کبی سیاسی اختلافلردن نسخه آلمق یولیله ایمان مذهبلری تأسیس ایتمك کلام کتابلری یازمق کبی یا خیانت یا حماقت عالم اسلامیت‌ده بولنمامشدر.

اسلامیت‌ده مذهب بردر. کلمهٔ توحیدی شعار اسلامیتی قبول ایدن هر بر انسان مؤمندر. التوبه سوره‌سنده «قل ان کان» آیت کریمه‌سنڭ حکمنه کوره، شو ایمان الڭ بیوك قرابتدر.

ایمان انسانله خالقی آراسنده مقدس صله‌در. بوراده مذهب رسومی مذهب قیودی هیچ بر صورتله معتبر دگلدر. ایمان بر تعلیم الهیدر، بسیط اولور، غایت عادی اولور. فلسفی دقتلره، فنی اصطلاحلره بوراده احتیاج بولنماز.

ایمان اللهڭ درگاهنه انسانڭ التجاسیدر. هیچ بر دقیقه‌ده هیچ بر حالده انسان اورادن مردود اولماز. رحمت الهیه قاپولری هر وقت آچیقدر، اورالرده حاجب بولنماز. مختار انسانلرده، مضطر مسکینلرده، اختیار ساعتلرنده‌ده،

اضطرار دقیقه‌لرنده‌ده، هر بنده هر وقت رحمت درگاهلرنده البته قبول قیلنور.

کلام مذهبلری نظرنده «ایمان بأس» یعنی عذاب کورو ساعتلرنده اضطرار دقیقه‌لرنده ایمان مقبول دگل ایسه‌ده، رحمت الهیه درگاهلرنده البته مقبولدر.

«ام من یجیب المضطر اذا دعاه» — اضطرار دعالرینی قبول ایتمك بوراده مدح اولامق یولیله ذکر قیلنمشدر.

«واخذناهم بالعذاب لعلهم یرجعون» — رحمت قاپولرینه شاید قایتورلار رجاسیله، بز آنلره عذاب ایندردك. — عذاب اینو صوڭنده ایمان مقبول اولماسه ایدی، رجوعڭ فائده‌سی قالماز ایدی.

«فلما رأوا بأسنا قالوا آمنا بالله وحده وکفرنا بما کنا به مشرکین. فلم یك ینفعهم ایمانهم لما رأوا بأسنا» — شو آیت کریمه‌ده «بزم عذابمزی کوردکلرندن صوڭ ایمانلری فائده ویرور اولمادی» دیمك «کورنمش عذابی رفع حقنده فائده‌سز اولدی» دیمك اولسه کرك. بوڭا «فلولا کانت قریة آمنت فنفعها ایمانها الا قوم یونس» آیت کریمه‌سنده‌گی استثنا — هم‌ده «لما آمنوا کشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیاة الدنیا» آیت کریمه‌سنده‌گی بیان دلالت ایدر.

یعنی: عذابی کوردکدن صوڭ ایمان ایدوب‌ده ایمانی نفع ایتمش بر قریه یوق ایدی، یالڭز یونسڭ قومی. ایمان ایتدکلرندن صوڭ بز آنلردن عذابی کشف ایتدك.

بوراده ایمان بأسڭ فائده ویروب ویرمه‌مك جهتی عذاب دنیایی رفع ایدوب ایتمه‌مك خصوصلرینه حصر قیلنمشدر.

بن شو آیت کریمه‌لرله مقصدمه استدلال ایدر ایکن، نسا سوره‌سنده‌گی ۱۷ — ۱۸ نجی آیت کریمه‌لردن غافل دگل ایدم.

ایمان بأس مقبول دگلدر دیمکده اللهڭ کیڭ رحمتلرینی طارایتمق شائبه‌سی واردر. بوڭا کوره‌ده، بن «ایمان بأس البته مقبول اولا بیلور» اعتقادنده‌یم. بزم کبی عاجز بر مسکین شدت ساعتلرنده دهشت دقیقه‌لرنده خداسنڭ رحمت قاپولرینه التجا ایدر ایکن، آرندن طورب «ای سن، صوسامش

او حريفه رحمت دريالركْدن بر طامچیده ویرمه!» ديه باغرمقدن اوتانورم.

ايمانك رحمت الهيه درگاهلرنده شرطسز فلانسز مقبول اولاچغی حقنده بنم نظرم شودر. ايمانده، بنم نظرمه كوره، رسميت يوقدر. ايمانك مذهبى يوقدر.

"ان لله ثلاثمائة وخمس عشرة شريعة. يقول الرحمن وعزتى وجلالى لا يأتى عبد من عبادى لا يشرك بى شيا بواحدة منهن الا ادخلته الجنه.»

شو حديث انس، عثمان، ابو سعيد كبى اصحاب كرام رضى‌الله عنهم حضرتلرندن بايتاق حديث كتابلرنده بيوك امامل طرفندن روايت قيلنمشدر. قبول درگاهلرينك كيكلگى حقنده سويلنمش اولسه كرك.

بوندن صوڭ ايمانده، على‌الخصوص اسلاميت عقيده‌سنده الڭ بيوك اهميت شو دنياده انسانڭ سعادتنه اساس اولمق اهميتی‌در. اسلاميت عقيده‌سنڭ الڭ بيوك اهميتى، ديگر عقيده‌لره نسبتله علويتى بوراده بولنمق لازمدر.

ايمان دنياده انسانڭ پاكلگنه، استقامتنه، امانتنه، اجتهادينه غناسنه عزتنه صلاحنه اساس اولور ايسه، اشته اويله ايمان اسلاميت ايمانى اولور.

آخرت سعادتی شو كونگی سعادتڭ ثمره‌سيدر، نتيجه‌سيدر، ياخود لا اقل، لاحقه‌سيدر. سعادتی درويشلكده مسكينلكده، راحتى يوقلقده آرامق هندوستان فقيرلرينڭ برهمنلرڭ فلسفه‌سيدر.

هر دينڭ الڭ بيوك غايه‌سی معبودينه اوخشامقدر.

بزم معبودمز، بت‌پرستلرڭ معبودى كبى، جانی يوق صنم دگلدر، روحى يوق صورت دگلدر. بزم معبودمز حى، عالم، مقتدر، صانع، عزيز، كبير، غنى، كريم، مالك، سيد، آمر، حاكم، حكيم الله رب العالمين حضرتلريدر. بزده علم، قدرت، صناعت، عزت، بيوكلك، بايلق، باشلق كبى كماللر بولنمق دينمز، ايمانمز اقتضاسيله لازمدر. اوكماللرڭ هر برى دينمزڭ غايه‌سيدر، شريعتمزڭ امريدر.

دينى لسانڭ اقرارينه كوڭلڭ اعتقادينه قصر ايتمك عاجزلك درويشلك فلسفه‌سيدر؛ شو دنياده سعادتی اجنبيلره لائق كوروب، شو كونگی سعادتدن

اميد اوزمك چيتدن يوقمش ياخود دسيسه يوليله آشلانمش مهلك برخسته‌لكدر.

اسلاميتڭ الڭ بيوك ركنلرى: ١) حق اعتقاد، ٢) تعظيم‌الوهيت، ٣) پاك انسانيت، ٤) دنياده عزت.

«ولله العزة ولرسوله وللمومنين.»

اسلاميت عقيده‌سندن مقصدى، اسلاميت عقيده‌لرينڭ فائده‌لرينى بلكه بيان ايده بيلورم اميديله، كونلرڭ برنده اوفاق بر مناسبتله "رحمت الهيه» مسئله‌لرينى مقاله‌لرينى نشر ايتمش ايدم. براقماديلار، دوام ايده‌مدم. ال طارلغى قوشدى، طوقتادم. لكن اميدمى اوزمه‌دم. خواجه حافظ كبى "يا من رسم بمطلب، يا جان زتن برايد» ديدمده "اسلاميتده قدر» نامنده بر رساله يازدم. اراده هم عقلڭ حريتنه، حكمت الهيه انتظامنه، رحمت الهيه كيكلگنه، اسلاميتڭ علويتنه دائر نظرمى اوراده نشاطله بسط ايتدم.

بنم نظرمده اسلاميت ايمانى" شو كونگی سعادتدن اوز اميدمزى اوزمك، كلەجك سعادتدن ديگرلرڭ اميدلرينى كسمك» اساسلرينه مبنى دگلدر. اسلاميت ايمانى هر ايكى سعادتی جمع ايدر ايسه، اللهڭ رحمتلرى همان كيكلكده قالور ايسه، دها گوزل اولور.

درويشلك نظرينه كلام مذهبلرينه تعصب ايدوب، " رحمت الهيه» مسئله‌لرينه‌هجوم ايتمش ذوات اوزلرينى معذور كوررلر ايسه، اهل اسلام سعادتنه‌اسلاميت علويتنه تعصبم جهتيله بنده اوزمى معذور كوره بيلورم.

دنياده عزتی سعادتی اسلاميت ايماننه اسلاميت اخلاقنه دها زياده موافق هم لازم كوروب، اسلاميتڭ استقبالنه ايمان ايدرم.

ياوروپا ترقياتنه تحير كوزيله اما اوز حالمزه تأسف نظريله باقوب استقبالمزدن اميد اوزه يازمش متفكرلرڭ فكرلرينه بن اشتراك ايده‌مم. درويشلك زاهدلك تأثيريله شو فانى دنياده انسانيتڭده اسلاميتڭده استقباللرندن اميد اوزمش بدبينلرڭ نظرلرينی‌ده تصويب ايده‌مم.

بڭا كوره، اسلاميتڭده اهل اسلامڭده استقباللرى واردر. قران كريمڭ بشارت الهيه‌سی شودر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

«هو الذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله». قرآن کریم‌ده متعدد آیتلرده کلمش اشته شو بشارت الهیه بوگون تحقیق قیلنمامش ایسه، بر کون البته تحقیق قیلنور.

— ٨ —

اسلامیتڭ استقبالی.

تاریخڭ احوال عمومیه‌سی انسانلرڭ اراده‌لرندن اداره‌لرندن هم‌ده احاطه‌لرندن طیش خفی سببلره احیاناً تابع اولا بیلور ایسه‌ده، کله‌جك اولاجق حاللری قیاس حکمیله اجتماعی قانونلرڭ اعانه‌سیله تقریبی صورتده تعیین ایتمك اکثریتله ممکن اولور. درست، عالم وجودده بولنور هر بر شی اللهڭ اراده‌سیله حکمت الهیه تدبیرلریله اداره قیلنور. لکن حکمت الهیه تدبیری ظاهر اولور ایکن؛ یا قانون طبیعی یاخود بر قانون اجتماعی صورتیله ظاهر اولور. بوڭا کوره، قانونلرڭ هیئت عمومیه‌سنه استناد اعانه‌سیله، بر انسان کله‌جك اولاجق حاللردن بحث ایدر ایسه، اصابت ایده بیلور.

شو حاضرگی عصرده انسانلرڭ احوال اجتماعیه‌سی اولگی عصرلرده بولنمش احوال اجتماعیه‌سندن البته گوزلدر. انسانلرڭ طبیعت اوزرنده تصرفلری قوتلری آرتدی، اخلاقلری بالنسبه اکثریتله گوزللشدی.

بوندن صوڭ انسانلرده ملتلرده هر جهتدن پاکلك استقامت امانت صدق احسان مرحمت کبی گوزل اخلاق تربیه قیلنه طورر ایسه، قانونلر مصلحت هم مساوات اساسلرینه تأسیس قیلنوب محکمه‌لر هر حالده عدالت حقانیت وظیفه‌لرینی ممکن قدر ایفا ایدرلر ایسه، هیئت اجتماعیه امان امن حریت قارنداشلك نیگزلرینه بنا قیلنوب حکومت همه حقوقلری همه وظیفه‌لری علی الانتظام حمایه یوللرینه‌سلوك ایدر ایسه، علومڭ صنائعڭ ترقیاتی برکه‌سنده طبیعت خزینه‌لرندن انسانلرڭ فائده‌لنولری همان همان آرتوب، طبیعت برکه‌لرندن هر بر انسان اوزینڭ ضرور حاجتلرینی اوز کوچیله آلا بیلور ایسه، — یعنی بویله شرطلر تدریجی صورتده حاصل اولوب ثبات بولور ایسه، انسانیتڭ کله‌جك عصرلرده احوال اجتماعیه‌سی دها گوزل اولور.

بن شو جمله‌لری شرطیه صورتیله یازدم، لکن ترددمی افاده ایچون دگل، بلکه استقبالده احوال اجتماعیه اساسلرینی گوزللگڭ سببلرینی کوسترمك ایچون ایدی.

البته شویله اولور. چونکه انسانلرڭ مصلحتلری انسانیتڭ صلاحی سعادتی اراده الهیه مقتضاسیدر، انسانڭ فطرت اصلیه‌سنه‌ده دها زیاده موافقدر. انسان من حیث الطبع سعادته صلاحه میل ایدر، محبت ایدر. شو میل، شو محبت انسانڭ قلبنه قدرت الیه وضع قیلنمش ایسه، حکمت الهیه‌ده عبث یوقدر، البته انسان ممکن سعادتڭ کمالنه بر کون ایرشه‌چکدر. یوقسه، عنایت الهیه الیله انسانیتڭ قلبنه وضع قیلنمش میل عبث کبی اولور ایدی.

انسانیتڭ هیئت عمومیه‌سیله کله‌جك عصرلرده احوال اجتماعیه‌سی گوزل اولور دیدم. احوال اجتماعیه نه قدر گوزل اولور ایسه‌ده، طبیعی بلالردن مشقتلردن شو دنیاده انسانیت بالکلیه نجات بولاماز: اوت همان یانار، یاندرور: یل دیڭزلرده کمیلری باتورور؛ انسان قضالره، خسته‌لکلره هدف اولور: اوز آرالرنده دشمنلك، حسد کبی حاللر بولنور؛ انسان اوزینڭ حاجتلرینی لذتلرینی کوچ آرقاسنده زحمت آرقاسنده آلور. هر حالده شو دنیاده انسانڭ سعادتی زحمت، مشقت ایله قاتش اولور. شو دنیا هیچ بر وقت جنت اولماز. لکن قانونلرڭ اساسلری، حکومتلرڭ اداره‌لری، دولتلرڭ سیاستلری، انسانلرڭ اخلاقلری گوزللشدکچه، احوال اجتماعیه البته گوزللشه‌جك. انسانیت هیئت عمومیه‌سی اعتباریله شو کونگی‌دن دها گوزل بر حالده اولاجق. یوقسه علومڭ صنائعڭ ادبیاتڭ اهمیتی قالماز ایدی.

انسانیتڭ استقبالنه بنم نظرم شویله‌در. شویله بر نظر البته خیال دگلدر، وهم دگلدر، بلکه کله‌جك عصرلرڭ برنده تحقیق قیلنه‌جق بر رجادر، عنایت الهیه قوتیله ایفا قیلنه‌جق بر وعد الهیدر. امید ایدرم که انسانیتڭ او سعادتی اسلامیت نامیله اولماسه، لا اقل اسلامیت برکه‌سیله اولور.

انسانیت ترقی ایتدکچه، حق اعتقادلردن گوزل اخلاقدن مصلحت

اساسنه بنا قیلنمش قانونلردن سعادت یوللرینه ارشاد ایدر تعلیملردن عبارت اولمق صفتیله، اسلامیت، تدریجی صورتده، یریوزنده عمومیت کسب ایدر، انسانیت اسلامیتی قبول شرفنه نائل اولور.

او وقت «لیظهره علی الدین کله» — «سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق» — «کتب الله لاغلبن انا ورسلی» کبی آیت کریمه‌لرك بشارت الهیه‌لری کون کبی ظاهر اولور.

حقیقت کونلرك برنك غلبه ایدر ایسه، اسلامیت عقیده‌سی البته عمومیت کسب ایدوب غلبه ایدر. طهارت، حقانیت، احسان کبی فضائلك فائده‌لری انسانلره معلوم اولور ایسه، اخلاق اسلامیه البته همه انسانلر طرفندن قبول قیلنور. اداره‌ده عدالت، قانونلرده مصلحت اساسلری حاکم اولور ایسه، او وقت شریعت اسلامیه حاکم اولور.

حق دین گوزل قانون اولمق صفتیله اسلامیتك استقبالنه بنم نظرم شودر. شو کونده اوچ یوز آلتمش — دورتیوز ملیون قدر اهل اسلامك استقبالیده بوکا قریبدر. اهل اسلامك استقبالی امیدسز دگلدر.

یر یوزینك شو کونگی خریطه‌سنه کوز صالور ایسه‌ك، کورورز: ربع مسکونك الك اورتاسنك، معمور یرلرك تام قلبنده اسلامیت؛ صول قانات‌ده غرب طرفنده نصرانیت؛ اوك قانات‌ده شرق طرفنده اسکی دینلر. یریوزی، عنایت الهیه تدبیریله اولسه کرك، غریب صورتده اوچ بواوکه بولنمشدر. معمور یرلرك الك اورتاسنده عمارتك قلبنده. برکه‌لری الك بیوك قطعه‌لرده، محیط آطلاسیدن محیط کبیره قدر، سیبیزدن جنوب محیطنه قدر، بری دیگرینه طوتاش مملکتلرده، وطنی اهلی اوامق صفتیله، اهل اسلام قرار قیلمشدر.

یرك برکه‌سی نفوسك کثرتی بر امتك استقبالنه امید ویره بیلور ایسه، الك برکتلی یرلرده اهل اولمق صفتیله قرار قیلمش اوچ یوز آلتمش دورتیوز ملیون اهل اسلامك استقباللری هیچ بر صورتله امیدسز اولماز.

پیسلکدن مسکراتدن فحشیاتدن پاکاك برکه‌سیله، نسلك کثرتنه مساعه

ئۇيغۇرپېدىيا (ئەۋلاد كۇرۇپپىسى)
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ایدر احکام نکاح اعانه‌سیله یر یوزنده اهل اسلامك نفوسی همان آرتاچقدر. اسلامیت عقیده‌سنك حقلغی، تعلیملرینك معقوللگی حکملرینك مناسبلگی قوتیله، سنوسی کبی کوکللی خدائی داعیلرك اجتهادیله اسلامیتك انتشاری همان آرتوب اهل اسلامك عددی زیاده‌لشه‌چکدر. یر یوزنده الك بیوك امت کونلرك برنده اهل اسلام اولاجقدر.

معمور یرلرك تام قلبنده قرار ایتمش او قدر بیوك امت هیچ بر وقت هیچ بر صورتله ضائع اولماز، دهرك همه صروفنه مقاومت ایدر، هجوملرك هر برینی بلکه تحمل ایدر، لکن هر حالده صاغ قالور، غالب چیقار.

یر یوزندن بایتاق بیوك شهرلرك‌ده اثرلری یوغالدی ـ کوللری کوکلره اوچدی ـ، تاریخ صحیفه‌لرندن الك قوتلی قوملرك‌ده ملتلرك‌ده ناملری نشانلری تمامیله سیلندی، ریاست صحنه‌لرینه بری آرقاسندن دیگری چیقوب دهر کوزنده عظمتله اوینامش همده یر یوزینی تمامیله اویناتمش الك شوکتلی دولتلری‌ده انقراض پرده‌لری قاپلادی. لکن ضانلری آز، کوچلری یرلری حکومتلری یوق، یر یوزینك هر طرفنه بولوك بولوك صاچلمش طارالمش، یکرمی عصر طوتاش معذب هم قرارسز حالده قالمش یهود ملتی، تورات برکه‌سیله اولسه کرك، اوزلرینك سیمالرینی جنسیتلرینی اخلاقلرینی محافظه ایته بیلدی، هر یرده هر جهتله ممتاز بر ملت اولمق صفتیله شو کونه قدر قالدی. الاعراف سوره‌سنده «واذ تأذن بك» آیت کریمه‌سنك وعیدینه کوره، هم ممتاز هم دهشتلی بر ملت اولمق شرفیله تاقیامت قالاچقدر. درویشلکدن اوزاق الك حریص غایت حاذق فقیهلرینك تربیه‌لری برکه‌سنده اولسه کرك، یهود ملتی بوتون دنیا نقودینی اوز اللرینه طوپلادی، بوتون مال خزینه‌لرینه مالك اولدی، سیاسی حکومتلره ریاست ایدر حکومت مالیه‌یی تأسیس ایتدی، عزتلرینی حمایه یولنده خزینه‌لر آیاماز جمعیتلر تشکیل ایتدی، اوز دینداشلرینه هر خصوصده هر حالده یاردم قیلور بر بیوك ملت اولدی.

ضانلری آز، وطنلری حکومتلری یوق یهود ملتی، تورات همده فقیهلرینك

برکه‌سیله، قرق عصر صاقلانوب بوندن صوڭ تا قیامت صاقلانه‌جق ایسه، برکتلی وطنلری قوتلی دولتلری وار دورت یوز ملیون قدر اهل اسلام، قران کریم برکه‌سنده، تا قیامت عزتله البته قالاچقدر.

درست، شو بیوك امت شو کون علومدن صنائعدن محرومدر، لکن شو محروملك اولگی غفلتلرڭ موقت نتیجه‌لریدر، دواسی بولنور عارضی بر خسته‌لکدر. یوقسه، شو امتڭ وجودلری صاغ، دماغلری‌صاغ، قلبلری صداقتلی امانتلی، یورکلری جانلی غیرتلی. اولگی عصرده براز وقت ایچنده مملکتلره دولتلره غلبه‌سنه سبب اولمش قوتلری شو بیوك امت همان یوغالتمامشدر، طیش عامللرڭ تأثیریله معطل قالمش او قوتلر مستور حالده‌ایسه‌ده‌صاقلانمشدر.

بر انسانڭ عمری کبی، حیاتی اولومی کبی، بر ملتڭده حیاتی واردر، اولومی واردر. لکن بری همه‌مزه معلوم عادی عمردر، دیگری‌سیاسیدر. انسان صاغ اولور، خسته اولور، جان تسلیم ایدر، تنی یر یوزندن یوغالور دفن قیلنور. امت صاغ اولور یعنی عمل هم مال برکه‌سنده عزیز اولور، قوی اولور؛ ملت خسته اولور یعنی عطالت هم فقیرلك بلیه‌سیله ذلیل هم ضعیف قالور؛ ملت جان تسلیم ایدر یعنی اختیاردن حقوقدن محروم قالور، سیاست کوزنده اعتباری قالماز، تنی دگل بلکه "جانی„ دفن قیلنور.

فقط بر امتڭ سیاسی حیاتی انسانڭ عمری کبی طبیعی دگلدر. امتڭ سیاسی حیاتی، ترقیاتی انحطاطی امتڭ اراده‌سنه تابع کبی بر حالدر. انسانڭ عمری طبیعی قانونلره تابع ایسه، ملتڭ سیاسی عمری — اجتماعی قانونلره، ارادی عامللره تابعدر.

حیات سیاسیه‌ده اقلیمڭ تأثیری یوقدر، یاخود آزدر. اوللرده وحشت دنیاسی اولمش بریتانیا شو کون مدنیت، سیاست، حکمت مرکزی اولدی. اوللرده مدنیت، علوم، فلسفه مرکزی اولمش یونانستان شو کون ذلیل مخلوقلرڭ مرعاسی اوتلاغی اولدی. لکن شو ایکی مملکتڭ هواسی اقلیمی همان اولگیدر. سیاسی حیاتده غربیلگڭ شرقیلگڭ، آقلغڭ صاریلغڭده تأثیری یوقدر.

کیچه غربی انگلیز ترقی ایتمش ایسه، بوگون شرقی ژابون ترقی ایتدی، یارین شرقیلرڭ دها بری بلکه ترقی ایدر. کرك آق توسده کرك صاری جنسده هم اینش یوللرینه یوز قویمش تیپلر واردر؛ هم ترقی یوللرینه یونه‌لمش ملتلر واردر.

حیات سیاسیه اقلیم تأثیریله‌ده، جنسیت تأثیریله‌ده دگلدر. امتڭ سیاسی حیاتی، سیاسی مماتی حکومت کبی، فقیهلر حکیملر کبی، دین کبی اجتماعی عامللرڭ تأثیریله اولور.

بویله عامللر امت اسلامیه‌ده اوللرده بولنمش ایسه، بوندن صوڭده البته بولنه بیلور. بلکه البته انشاءالله بولنه‌چقدر.

شوکون ایندی اویانمش شو بیوك ملت بوندن صوڭ یاتاقدن قالقوب طلب یوللرنده حرکت ایدر ایسه، غرب کلیه‌لرنده همه علومی همه صنائعی یکرمی اوتوز سنه تحصیل ایدر ایسه، ملتڭ ترقیاتی یولنده لازم اولاجق عامللرڭ همه‌سی حاضر اولور. یعنی بر آز همت، براز زمان برکه‌سنده او بیوك ملت همه حاجتلرینه نائل اولور.

مقصد بیوکلگنه نسبتله اوفاق هم غایت آسان شو وسیله‌لرڭ وقتلری حلول ایتدی، کونلری یاقین کلدی. ایندی طاڭ آتدی، اسلامیت افقلرنده حیات هم عزت قویاشلری یاقینده طلوع ایتسه کرك.

بوندن صوڭ، سیاسی حیاتی، دیگر ملتلر کوزنده اعتباری، مملکتلرینی دولتلرینی، دینڭ منبعی مقدس ایکی حرملرینی تا قیامت اوز اللرنده صاقلامق ایچون لازم اولاچق تدبیرلری اهل اسلام کورسه کرك. غرب سیاستی قاپمق، یونمق، شرق اوزرینه آقین سورمك اساسلرینه اتفاق ایتمش ایکن، اسلامیت عالمی‌لااقل‌مدافعه‌وظیفه‌لرنده برلشسه‌لر کرك. هجوم‌حقوقلرینی اوزینه ویرمش غرب سیاستی — خصمنه لااقل مدافعه حقوقلرینی تسلیم ایتسه کرك.

هر حالده مدنیت یوللرنده اهل اسلامڭ استقباللری بیوکدر. شوعصرڭ علومی شوکونڭ معارفی غرب اهلنه امیدسزلك روحی نفخ ایدر ایسه، علوم

ومعارف اسلام اهلنه غیرت هم امل روحلری نفخ ایدر. مسکراتدن، فحشیاتدن، نجاستدن، پیسلکدن پاکلك — اهل اسلامك نفوسنه برکت، وجودینه صحت، دماغلرینه قوت ویرور. اللهك برلگنه، قدرتك عقلغنه وعدینك صدقنه ایمان اهل اسلامك قلبلرینه غایت بیوك ثبات، اك گوزل شجاعت ویرور. اسلامتك مانت، حقانیت، احسان، اجتهاد، عفاف کبی تعلیملری مدنیتك اك متین اساسلرینی تشکیل ایدر.

شو سوز البته بر حقیقتدر. بوکا کوره مدنیت یوللرنده اهل اسلامك استقباللری انشاءالله گوزل اولور.

بن غربك صنائعنه، علومنه، معارفنه، باخصوص طبیعی ریاضی علملرك هر بر نوعنه مفتونم. لکن اجتماعی فکرلرینه اجتماعی حاللرینه تردد کوزیله یان باقارم. قرون وسطی‌ده هر شیدن زیاده دینی فکرلره اهمیت ویرورلر ایدی. او فکرلرك تأثیرلری هر نه قدر بیوك اولمش ایسه‌ده، اوزلری عمومیتله اوفاق، اکثریتله خطا ایدیلر. شو کون اجتماعی فکرلره دها زیاده اعتنا ایدرلر. او اجتماعی فکرلركده تأثیرلری بلکه بیوکدر، لکن اوزلری، بنم نظرمده، او قدر بیوك دگلدر، اوفاق کبیدر. قرون وسطی‌ده افکار دینیه مضطرب صورتده دوام ایدوب صوکره اعتبارندن نصل توشمش ایسه، شو کونك افکار اجتماعیه‌سی‌ده اویله مضطربدر، بر کون البته میدانی دیگر فکرلره براقور. شو کونگی اجتماعی حاللرك‌ده اساسلری او قدر صاغلام دگلدر، یوللری‌ده او قدر مستقیم دگلدر. فرانسزلرك اجتماعی حاللرنده مهلك خسته‌لکلر وار ایسه، آلمانلرك‌ده انکلیزلرك‌ده هیئت اجتماعیه‌لری تماملیه صاغ دگلدر. مدنیت دنیاسنده کونلرك برنده بیوك بحرانلر، او بحرانلر صوکنده کلی انقلابلر، مدنیت طوفانلری البته بولنه‌چقدر.

«فلما نسوا ما ذکروا به فتحنا علیهم ابواب کل شیء. حتی اذا فرحوا بما اوتوا اخذناهم بغتة، فاذا هم مبلسون. فقطع دابر القوم الذین ظلموا.» (الانعام — ٤٤)

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بوکا کوره‌ده، بن، مدنیت دنیاسیله اسلامیت عالمی آراسنده شو کون بولنور بیوك تفاوتی کورر ایسه‌مده، اهل اسلامك استقباللرینه امیدم همان بیوکدر.

عالم اسلامیتك حرکت عمومیه‌سنده روسیا مسلمانلری حرکتك اك اوالگی صفلرنده اولماسه‌ده، لا اقل، اوالگی صفلرله برابر اولور. انشاءالله.

بزم حرکتك بسمله‌سی، استاذ محترم اسماعیل بك غصپرینسکی حضرتلرینك بیوك برکه‌سیله، الفبادن، مکتب مدرسه‌لردن، بالالر تربیه‌سندن باشلادی.

او مبارك بسمله غایت برکتلی اولدی: آز زمان‌ده بایتاق طرفلرده اصلاح قیلنمش یکی مکتب نمونه‌لری آچلدی. صوکره یا رغبتله یا مجبوریتله مکتبلرك اکثریتی او نمونه‌لره تقلید ایتدی: مدرسه‌لرده، طلبه‌لرده، معلملرده، امام افندیلرده بیوك انتباه جانلاندی. اوقومق، اوقوتمق یازمق آرزولری روسیا مسلمانلرنده عمومیت کسب ایتدی.

بز حرکتمزی مبارك بسمله‌سیله اك اساسدن گوزل صورتده ابتدا قیلوب هر نه قدر آقرنلقله ایسه‌ده، طوغری یولدن حرکت ایتدك. ملتمزده جانلانمش انتباه، اویانمش رغبت اثرلرینه نظر ایدر ایسه‌ك، بوندن صوك حرکتمزك دها آرتق تیزلکنه دها زیاده گوزل ثمره‌لرینه امید باغلامق ممکندر.

بوندن صوك، انشاءالله، اصلاح قیلنمش ابتدائی مکتبلرك صانی کیتدکجه آرتار: هر قریه‌ده هر محله‌ده گوزل ابتدائی مکتبلر انشاءالله تأسیس قیلنور؛ ملت بالالری روس مکتبلرینه غرب کلیه‌لرینه کلیتلی مقدارده هجوم ایدرلر: دولتمزده بولنور او نیوه‌رسیتتلرده اینستیتوتلرده یاوروپا کلیه‌لرنده تربیه‌لرینی گوزل صورتده تکمیل ایتمش طلبه‌لرمز، بوندن صوك انشاءالله، یوزلره بیکلره ایرشور. روسلرك اوفاق شهرلرنده‌ده اوچ دورت اورتا درجه مکتبلر بولنور ایکن بزم یکرمی اوتوز ملیون مسلمانلرك ملی اورتا درجه بر مکتبلری شو کون یوق ایسه‌ده بوندن صوك یتیشه‌جك معلملر آلایی برکه‌سیله ملی اورتا درجه مکتبلر ملتمزك اوز همتیله انشاءالله تأسیس قیلنه باشلانه‌چقدر.

بز بوندن صوك طوتاش یکرمی اوتوز سنه غرب مدرسه‌لرنده کلیه‌لرنده

علوم معارف صنائع تحصیل ایدر ایسه‌ك، ملی حاجتلرمزی کورر کوزلر، ملی خدمتلرمزی ادا ایدر اللر، ملی یوکلرمزی طارتور کوچلر همه‌سی انشاءالله حاضر اولور. او وقت بز هموطن ملتلرك الڭ مدنیلریله بلکه بر صف‌ده اولا بیلورز.

بز اسلامیت نقطه‌سندن نظر ایدر ایسه‌ك، علوم، معارف، صنائع سمادن اینمش بر معونت الهیه کبی اولور. بوڭا کوره، اسلامیت نظرنده، علوم، معارف، صنائع یالڭز غایه‌لری یالڭز فائده‌لری جهتیله تقدیر قیلنه بیلور. بزم دنیالق حالمزی اصلاح ایدر ایسه، بزم غنامزه بایلغمزه خدمت ایده بیلور ایسه، ملتلر کوزنده شرفمزی، سیاست عالمنده اعتبارمزی تأمین ایدر ایسه، اللهڭ شو دنیاده وار نعمتلرندن استفاده یوللرینی بزه کیڭ صورتده آچار ایسه، عزتله امانتله معیشت یوللرینه بزی سوق ایدر ایسه، اشته بزه اویله علوم اویله صنائع مطلوب هم لازمدر. شو کون مدنیت دنیاسنده علومدن معارفدن صنائعدن بزم مقصدمز یالڭز شودر. بز علوم حرملرینه کیدوب اعتکاف ایدر ایسه‌ك، شو مقصدله اعتکاف ایدرز. تجارت بازارلرنده، عمل میدانلرنده، خیرات یوللرنده مسابقه بزه فرض قیلنمش ایسه، البته شو مقصد ملاحظه‌سیله فرض قیلنمشدر.

جدی اساسدن باشلانمش حرکتمز، انشاءالله، جدی یوللرده دوام ایدر. ادبیاتمزده، بلکه جدیلك یولیله کیدر. اویون کولکیلردن اوفاق رومانلردن ادبیاتمز بلکه پاك قالور. غربڭ الڭ معتبر اثرلرینی لسانی گوزل قلملر بوندن صوڭ بلکه ترجمه ایدرلر. اوز فکرمز قوتیله خلق قیلنور اوفاق شیلرله بالالرڭ روحلرینی اوفاقلاتمق بدلنده، بیوك عقللرڭ بلیغ قلملریله تألیف قیلنمش مفید اثرلری ترجمه ایتمك دها معقولدر.

عموماً عالم اسلامیتڭ خصوصاً روسیا مسلمانلرینڭ دین هم دنیا جهتیله سعادتلری خاتون قزلرڭ تربیه‌لرینه توقف ایدر.

بنم نظرمده هر ملتڭ خاتون قزی او ملتڭ اوڭنده اولور. خاتونلری یعنی آنالری دون بر ملت هیچ بر وقت بیوك اولماز.

محاربه میدانلرنده آرت صفلرده اولان خاتون قز — ترقی حرکتلرنده آل صف‌ده اولور. نماز صفلرنده تأخیر قیلنمش خاتون قز — عرفات وقفه‌سندن علوم حرملرینه معارف کعبه‌لرینه امتڭ افاضه‌لری ساعتلرنده تقدیم قیلنور.

خاتون امتڭ، یاخود امت خاتونڭ نسخه‌سیدر. امتڭ الڭ گوزل صفتلری برکدرلمش‌ده، گویا، خاتون خلق قیلنمشدر. خاتون سفیل اولور ایسه، امت رذیل اولور. خاتون دون اولور ایسه، امت زبون قالور.

خاتون — ملکلرڭ عمومنه، مومنلرڭ صالحلرینه، جبریل امینه، رسول کریمه، اللهڭ اوزینه مقابل قیلنه بیلور درجه‌ده محترم ایکن، امت اسلامیه بوتون عالم انسانیته ریاست شرفنه ایرشمش ایدی:

آنالرمزله شارع کریمڭ گوزل معامله‌لری تحریم سوره‌سنڭ آیت کریمه‌لرنده استحسان نظمیله نازل اولوب، امت اسلامیه‌یه بیوك بر سنت نبویه کوسترمك یولیله، قران کریمده مصاحف‌ده تأبید قیلندی. «وان تظاهرا علیه فان الله هو مولاه وجبریل وصالح المومنین والملائکة بعد ذلك ظهیر» آیت کریمه‌سنده ایکی خاتونڭ حرمتی بوتون عالم وجودڭ همده موجدڭ قوتلرینه مقابل هم موازی قیلندی. او وقت عالم اسلامیت مدنیت رهبری ایدی، او وقت اهل اسلام سیاست خواجه‌سی ایدی. صوڭره، خاتونلر ارلره یالڭز متاع اولمق درکه‌لرینه اینمش ایکن، عالم اسلامیت ریاست کرسیلرندن اینمك یوللرینه یوز طوتدی.

خاتون — حرم محرابلرینڭ صنمیدر، ملت عائله‌لرینڭ خداسیدر.

حیوانڭ ممه‌سی آرت آیاقلری یاننده، اما انسانڭ ممه‌سی کوکره‌کنده اولور. حکمت الهیه اللری خاتونلرڭ گوزل سینه‌لرینی ماتور ایمچه‌کلرایله تزیین ایتمش، قلبلرنده بولنور گوزل حسیاتڭ، روحلرنده بولنور هر بر قابلیتڭ اورلقلرینی حلال سوتله برابر بالالره ایمزمك ایچون اولسه کرك.

بالالرڭ یاش ایکن عائله‌ده تربیه‌لری‌ده، البته، آنالرڭ ادبلرینه تابعدر. یاش ایکن آنا اندن آلنمش تربیه مکتب تربیه‌سنه‌ده محیط تربیه‌سنه‌ده اساس اولور.

امتك احوال روحيەسندە احوال اجتماعيەسندە خاتونلرڭ آنالرڭ دخللرى اهميتلرى غايت بيوك ايسەدە، خاتونلرڭ حرمتلرى حقوقلرى هيچ بر ملتدە هيچ بر وقت حقيلە تقدير قيلنمامشدر. هر عصردە هر دولتدە ادب سقوطنە، فحشيات شيوعنە شو حال، البتە، سبب اولمشدر. زيرا خاتونلرڭ طبيعى قوت جهتيلە بالنسبە ضعيفلكلرى حرمتلرينڭ بيوكلگيلە حقوقلرينڭ كيڭلگيلە تأييد هم تعديل قيلنمش اولسە ايدى، سفالت قاپولرينڭ اكثرى قاپانمش قالور ايدى، " آجلق مجبوريتيلە ذلتە دوشمك „ بليەسى لا اقل عادى بر حال اولمقدن چيقار ايدى.

شريعت اسلاميە حكمندە خاتونلرڭ حرمتلرى بيوك اولوب حقوقلرى كيڭ ايسەدە، عادتلرڭ طبيعتلرڭ شريعتە غلبەلرى جهتيلە اولسە كرك، عالم اسلاميتدە خاتونلرڭ اجتماعى اهميتلرى تقدير قيلنمادى، حرمتلرىدە حقوقلرىدە حقيلە رعايە قيلنمادى. بوڭا فقيهلرڭدە ياردملرى سبقت ايتمش اولسە كرك. چونكە خاتونلرە دائر شرعى هم اجتماعى مسئلەلرڭ اكثرى "خوف فتنە „ كبى الڭ چوروك اساس اوزرينە بنا قيلندى. شرفلرى "يوز پردەسى „ كبى الڭ فنا الڭ دون تدبير قوتيلە صاقلانور عاجزلكدن عبارت اولوب قالدى. عاقبت، خانە ديوارلرى آراسندە قبرينە قدر محبوس قالمق، يعنى جانلى ايكن دفن قيلنمق خاتونلر حقندە بر " سنت اسلاميە „ كبى قبول قيلنوب، حقوق طبيعيەدندە حقوق انسانيەدندە خاتونلر محروم قيلندى.

" خوف فتنە „ كبى چوروك اساسلرڭ " يوز پردەسى „ كبى ضعيف تدبيرلرڭ اضقاديلە جرحيلە اوغراشمق بيلە عبثدر. طار طبيعتلر، اوفاق نظرلر قوتيلە اختراع قيلنمش او ضعيف تدبيرلرە مترتب اولمش مهلك نتيجەلر — او تدبيرلرى قبول يا اختراع ايتمش فقيهلرڭ عددندن، او تدبيرلرە قربان اولمش خاتونلرڭ صانندن زيادەدر.

يوز آچيق ايكن ادبلرينى محافظە ايدەمز درجەدە عاجزلگە اهل اسلامى عادتلندرمك، ادبڭ عفتڭ اساسلرينى هدم ايتمك، خاتونلرى قزلرى تربيەدن

علومدن ديندن دنيادن تماميلە محروم ايتمك. اسلاميتى حقوق طبيعيەيە خالف كوسترمك، انسانلرى اسلاميتدن تنفير ايتمك، اسلاميتى يالڭز بعض حاللردە بعض قوملرە بلكە موافق اولمش تدبيرلرڭ طار دائرەلرينە صوقمق كبى مهلك نتيجەلر — يوز پردەسى كبى اوفاق تدبيرلرە مترتب اولدى.

يوز پردەسى كبى اوفاق تدبيرلر خاتون قزلرمزى تربيەدن محروم ايتمش اولماسە ايدى، او قدر فنا نتيجەلر بلكە مترتب اولماز ايدى.

اسلام خاتونلرندە عصمت، عفت، ديگر ملتلرڭ خاتونلرينە نسبتلە، بلكە زيادەدر. لكن عصمت زيادەلگى يوز پردەسى بركەسندە حاصل اولمش بر فضيلت دگلدر.

وكم جنت من هجول حجبت! ووفت   من حرة مالها فى العين جلباب

خاتونڭ عصمتى، خاتونڭ شرفى ادب بركەسيلە، تربيە قوتيلە دها زيادە محفوظ اولا بيلور. بلكە عصمتڭ عفتڭ الڭ قوتلى حافظى يالڭز بر گوزل تربيەدر. تربيەسى يوق، عفتڭدە قدرينى بيلمز بيچارە عورتلرڭ يوزلرندە پردەلرڭ هيچ بر قوتلرى يوقدر.

تربيەسزلكدن كلمش ضررلر فسادلر آچيقلقدن كلە بيلور ضررلرە نسبتلە هر حالدە بيڭ دفعە آرتقدر. مدنيت دنياسندە قبول قيلنمش كيفيت اوزرە خاتونلرڭ " مبتذل „ لگى خاتونلرڭ حرمتلرينە شرفلرينە او قدر مناسب دگل ايسەدە، يوز آچيقلغى اسلاميت نظرندە هر حالدە جائزدر.

مدنيت دنياسندە خاتونلرڭ احوال اجتماعيەلرينە، جمعيتلردە باللردە باللردە فارصلردە اويون كيچەلرندە ماسقارادلردە تانس تونلرندە خاتون قزلرڭ مبذوليتلرينە بن استحسان كوزيلە نظر ايتمزسەمدە، مكتبلردە كليەلردە علوم حرملرندە ادب جمعيتلرندە آچيق يوزلە حضورلرينى هم اعتكافلرينى، غايت مفيد بر شى اولمق جهتيلە، البتە استحسان ايدرم.

مكتبلردە كليەلردە تربيە آلمق، علومڭ معارفڭ هر برينى تحصيل ايتمك خاتون قزلرڭ هيچ برينە هيچ بر صورتلە ضرر ويرمز. احياناً، فرض ايدەيك،

ئەۋلاد گوۋپيسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ضرر ویره بیلور ایسه، تربیه‌دن علومدن کله بیله‌جك "ضرر" تربیه‌سزلکدن کله‌ش ضررلرك ملیوندن بری قدرده اولماز.

خاتون قزلرك ادبی تربیه‌لرینه، طبیعی حاللرینه، عائله‌ده والده‌لك خانه‌ده تدبیر وظیفه‌لرینه هر جهتله موافق تربیه نمونه‌لری شو کون مدنیت دنیاسنده یوق ایسه‌ده، بزم حاجتلرمزه زیاده‌سیله وفا ایدر تربیه مکتبلری کلیه‌لری هر یرده کثرتله بولنور. اومکتبلرده اوکلیه‌لرده بالالرمزی قزلرمزی تربیه ایدر ایسه‌ك، اوراده بولنه بیلور همه حاجتلرمزی آلا طورور ایسه‌ك، بزم استقبالمز هر جهتله تأمین قیلنمش اولور. هم تربیه‌دن هم علوم معارفدن تماميله محروم ایکن، دینمزی ادبمزی صاقلامش ایسه‌ك، تربیه هم علوم برکه‌سنده دها گوزل صاقلامق شرفنه نائل اولورز.

بزم بالالر، اوغللر هم قزلر تربیه مکتبلرینه علوم حرملرینه برابر بوندن صوك انشاءالله کلیتله کیدرلر. بز انشاءالله هر ایکی تینك برینی معارف یولنه صرف ایدرز. ملی سعادتمزی بوندن صوك، انشاءالله، یالکز جدی یوللرده آرارز. علوم معارف صنائع کبی جدی شیلری رغبتله، انشاءالله، بیوك اجتهادله تحصیل ایدرز، مدنیتك طوغری یوللرنده انشاءالله استقامتله حرکت ایدرز. مدنیت دنیاسنده بولنور مسکرات فحشیات کبی خسته‌لکلردن اسلامیت برکه‌سیله انشاءالله صاغ قالورز. بز انشاء الله ملتمزك بالالرینی امل هم عمل روحیله تربیه ایدوب، استقبالمزی تجارت زراعت صناعت یوللرنده آرارز. بز هر عملده هر معامله‌ده، اسلامیت برکه‌سیله، حقانیتی امانتی التزام ایدوب، خیانتدن یالاندن هر وقت هر جهتله پاك قالوب، مدنیت کوزنده انشاءالله بیوك اعتبار قازانورز. دیگر ملتلرده وار اوفاق رومانلره، عشق حکایه‌لرینه خیال اثرلرینه تقلید میللرندن بزم قلملر بلکه آزاد قالورده، ادبیاتمز انشاءالله جدیلك یوللرنده ترقی ایدر.

اسلامیته متلازم پاکلك برکه‌سیله، مدنیت دنیاسندن آلنه‌جق علوم معارف صنائع قوه‌سیله، بز، روسیا مسلمانلری، وجودمزی شرفمزی عزتمزی، البته، صاقلارز، انشاء الله، آرتدررز.

شوفصلده یازلمش سطرلری اجمال ایدر ایسه‌ك، بن انسانیتك‌ده اسلامیتك‌ده روسیا مسلمانلرینك‌ده استقبالمرینه امید کوزیله باقارم.

انسانیتك شو کونگی احوال اجتماعیه‌سی حیات مدنیه‌سی اولگیدن، شبهه یوق، گوزلدر.

اسلام سوفیلرینك، طبیعت مؤرخلرینك نظرلرینه موافقت قیلوب، انسانیتك ازلیتی جهتنه کوز اوزاتور ایسه‌ك، کوررز: انسانك جسدی اولگی دورلرده، یر یوزنده بولنور نباتات حیوانات کبی، طبیعت قانونلرینه تابع اولوب، بر شکلدن دیگر شکللره دونه دونه عاقبت، شو کونگی گوزل ماتور قیافتنه ایرشدی. اواوزون زمان اثنالرنده انسانك دماغی اوسدکجه عقلی هم‌ده قوتلری آرتدقجه، انسان طبیعت قانونلرینك تأثیرلرینه مقاومت ایده بیلور درجه‌یه کلدی. کیوم کبی خانه کبی آزوق کبی صناعی اسباب اعانه‌سیله اوزینی وجودینی حمایه ایدر یوللره کوندی. اودوردن اعتباراً انسان آدملك درجه‌سنه ایرشوب، یر یوزنده اللهك خلیفه‌سی اولمق شرفنه نائل اولدی. خلیفه‌لك دورینه ایرشدکدن صوك انسان طبیعت قانونلرینك تابعی دگل، بلکه حاکمی اولدی. اوزی طبیعت تأثیرندن چیقدقدن صوك، دیگر شیلری‌ده برر برر چیقاره ویردی. اهلی حیوانلر، ایگونلك نباتلر، انسان کبی، اوزلرینك شکللرینی همه خاصیتلرینی تماميله محافظه ایدر ثبات حالنه قرار ایتدیلر. انسانك تصرفی طبیعت قانونلرینه گویا غلبه ایتمش‌ده، "انتخاب طبیعی" اوز وظیفه‌لرینی انتخاب صناعی اللرینه تسلیم ایتمش‌ده کیتمش.

انسان شو کون طبیعت خزینه‌لرینك اکثرینه مالك اولوب، طبیعت قانونلرینك، طبیعت قوتلرینك، طبیعت عنصرلرینك اکثرینی اوزینه تسخیر ایتدی. بوندن صوك، انسانیت همان ترقی ایده‌جك؛ عقلی همان نورلانه‌جق: طبیعت اوزرنده ریاستی همان قوتلنه‌جك؛ عقل کوزندن شوکون غائب شیلر برر برر بوندن صوك ظاهر اولاجق؛ طبیعت، اوزنده وار همه سرلری کشف ایده‌جك؛ یر همه خزینه‌لرینك کلیدلرینی انسان النه ویره‌جك. انسانك حیوانیتنه

غلبه أيده‌جك عقلى بركه‌سنده هيئت اجتماعيه‌ده عمومى سلام، عمومى امان عمومى سعادت حاكم اولاجق. اوكون ير يوزى فردوس جنتلرى اولماسه‌ده، مدنيت جنتلرى اولاجق.

تاريخ مدنيت‌ده اسلاميت تاريخ طبيعت‌ده انسانيت كبيدر. انسانيت اوالرده طبيعت قانونلرينه تابع اولوب صوكره نصل حاكم اولمش ايسه، اسلاميت‌ده اجتماع قانونلرينك تأثيريله اون اوچ عصر امتدادنده حالدن حاله دونوب، عاقبت، عالم مدنيت‌ده حاكميت مركزينه اويله قرار قيلاجقدر.

عقل حقيقتلرى نه وقت قبول ايدر ايسه، مدنيت عمومك منفعتلرينه عدالت اساسلرينه نه وقت تأسيس قيلنور ايسه، او وقت اسلاميت حاكميت كرسيلرينه قرار ايتمش اولور.

معمور يرلرك اورتاسنده برى ديگرينه طوتاش الك بركتلى قطعه‌لرده قرار ايتمش دورتيوز مليون قدر اهل اسلام كلمهٔ توحيد بركه‌سنده بوندن صوك هر جهتله، يعنى نفوس جهتيله‌ده، نفوذ جهتيله‌ده، مدنيت جهتيله‌ده ترقى ايده‌چكدر.

اهل اسلامى الوهيته كوكلره باغلامش «حبل الهى» يعنى قران كريم اهل اسلامك كوكللرنده هم اللرنده ايكن، عرش الوهيتى اسلاميتك مركزينه باغلامش حرم الهى حرم نبوى روضهٔ مطهره اسلام دولتلرينك اللرنده ايكن، اهل اسلامك سياسى شوكتلرى مدنى اعتبارلرى اجتماعى قوتلرى، تا قيامت قالمق عهديله، كونلرك برنده البته قايتاچقدر.

مقدس سماوى كتابلرك هر برى انسانيتله الوهيت آراسنده الك متين بر صله‌در. مقدس كتاب الوهيتله صله اولدقدن صوك، ملت اعضالرينى برلشدرر، ملت وجودينك سياسى هم اجتماعى روحى اولوب، ملتى خسته‌لكلردن اولومدن حمايه ايدر.

سماوى كتابك الك بيوك اجتماعى أهميتى شودر. باخصوص، انسان اللرى اويناماش قران كريم كبى اولور ايسه، يعنى سوزلرى نقطه‌لرينه حركه‌لرينه قدر متواتر صورتده محفوظ اولوب، معنالرى هم عادى انسانلرك فهملرينه هم

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بيوك عقللرك طويماز آرزولرينه قناعت ويره بيلور قدر كيك هم درست كتاب سماوى اولور ايسه.

مليارد قلبلرده لسانلرده، مليارد مصحفلرده تاابد محفوظ مقدس قالاجق قران كريم بركه‌سنده امت اسلاميه البته محفوظ قالاجقدر.

اجتماعى هم سياسى اهميتى اوقدر بيوك قران كريمك سماوى معنالرى، معجز نظمى كبى، عمومى اراسه ايدى، البته، قران كريمك بركه‌سى دها زياده اولور ايدى.

قران كريمك سماوى تعليملرينى هدايت الهيه‌لرينى، معجز نظمى كبى، همه انسانلره تبليغ ايتمك البته يالگز گوزل هم درست ترجمه‌لر واسطه‌سيله اولا بيلور. مدنيت دنياسنده وار لسانلره قران كريمى ترجمه ايتمك، نشر قيلنمش ترجمه‌لرى دقتله تفتيش ايدوب، قصورلرى بولنور ايسه اعلان ايتمك امت اسلاميه اوزرنده بيوك بورچدر.

اوزمزك توركى لسانمزه قران كريمى ترجمه ايتمك بزه، البته، تيوشدر. هر جهتله درست هم آسان طرزده ترجمه قيلنسه ايدى، تورك عالمنه بيوك بركت، تورك لساننه بيوك شرف اولور ايدى. گوزل ترجمه ادبياتمزك گوزل زينتى اولور ايدى.

قلم‌ده قصور بولنماز ايسه، لسانمزده قصور البته يوقدر.

— ٩ —

لسانمزك بلاغتى.

بلاغت فصاحت كبى شيلر لغتك سوزلرك جمله‌لرك صفتى دكل ايسه‌ده، لسانمزى طوپاس ديمش محررلره مقابل يوليله، بن «لسانمزك بلاغتى» ديدم. يوقسه، لسان‌ده بليغلق طوپاسلق بولنماز. بليغلق طوپاسلق لسانلك صفتى دكل، انسانلك صفتيدر. محررك مقاله‌سنده، خطيبك خطبه‌سنده، مؤلفك انشاسنده بلاغت بولنماز ايسه، گناه لسان‌ده اولماز، انسان‌ده اولور.

درست، آوازارڭ خوشلغی، سوزلرڭ کوبلگی، قاعده‌لرڭ توزوکلگی، اشتقاقلرڭ کیڭلگی، تألیفڭ اوڭایلغی کبی جهتلردن لسانلر آراسنده تفاوت واردر. لسانلرڭ بری بای اولور، دیگری فقیر. مثلا: تورکی لسان سوز آزلغی جهتیله عربی لساندن فقیردر، اشتقاق قاعده‌لری جهتیله روس لسانه نسبتله بلکه طاردر. لکن شو اوچ لسانڭ هر بریله معین بر مقصدی افاده ایدر ایکن، لسانلرڭ بلاغتی بر درجه‌ده اولا بیلور، یاخود تورکی لسانڭ بلاغتی دها زیاده اولا بیلور.

طبیعت صاغ، عقل بیوك، خیال کیڭ، فکر تیز، کوز آچیق اولور ایسه، او وقت سوز بلیغ اولور. طبیعتی بای انسانه لغت فقیرلگی طارلق ویرمز، یاخود طبیعت بای ایکن، لغت هیچ بر وقت فقیر اولماز.

تورکی لسان غایت گوزل بر لساندر. سوز کوبلگی جهتیله بایدر، زنگیندر. صرف هم نحو قاعده‌لری توزوکدر، استثنالری بولنماز، آساندر، زحمتسز یادلانور.

لسانمز بایدر دیدم. لسانمزده فنی سوزلر اصطلاحلر یوق ایسه‌ده، عادی حاجتلره، طبیعی حالله، خیالده بولنه بیلور صورتلره وفا ایدر قدر سوز لسانمزده البته بولنور.

فنی اصطلاحلرڭ یوقلغی لغتڭ قصوری دگلدر. صوڭره، لسانڭ بایلغی یالگز سوز کوبلگیله اولماز، بلکه عرف کیڭلگیله اولور. مثلا: آچمق، چالمق کلمه‌لرینڭ لغت جهتیله یالگز ایکی اوچ معنالری وار ایسه‌ده، عرف حسبیله اوتوز قرق یا دها زیاده معناره دلالت ایده بیلور. یول آچمق، باش آچمق، کوز آچمق، آغز آچمق، مکتب آچمق کبی. بوراده آچمق کلمه‌سی عرف اعانه‌سیله بایتاق معناره آچیق صورتده دلالت ایدر.

باش آچمق: تعظیم ایتمك، ذلیل اولمق، بددعا قیلمق.
آغز آچمق: غفلت ایتمك، سوز سویله‌مك، سوکمك.
کوز آچمق: اویانمق، عبرت آلمق، غفلتدن دونمك.

یول آچمق: اش باشلامق، نمونه اولمق.

شو معنالرڭ هیچ بری لغت معنالری دگلدر، لکن عرف اعانه‌سیله هر بری غایت آچیق آڭلانور. لسانمزده کلمات آز ایسه‌ده، عرف یاردمیله شو قصور براز تدارك قیلنمشدر. عرف کوبلگی خیال بایلغیله اولور. عرف آزلق، بوڭا کوره، لغتڭ قصوری اولماز. خلقڭ، شاعرلرڭ، ادیبلرڭ خیاللری نه قدر کیڭ اولسه، تعبیر عرفلری او قدر زیاده اولور.

لسانمزڭ اورتاچه بایلغی، قاعده‌لرینڭ گوزللگی قبول قیلنور ایسه، اشته شویله لسانده بلاغت بوانه بیلورمی؟

شو مسئله‌یی حل ایتمك قصدیله، بلاغتی تعریف هم تحلیل ایده‌یك.

بلاغت ندر؟

بلاغت: مطلوب بر معنایی مخاطبڭ فهمنه تبلیغ ایتمکدر، ایرشدرمکدر.

شو ساده معناسیله بلاغتڭ رکنلری شرطلری واردر:

۱) درستلك. یعنی سوزلرڭ جمله‌لرڭ لسان قاعده‌لرینه موافقلغی.

درستلك هر کلامده اڭ ابتدائی بر رکندر.

۲) اویغونلق. یعنی بیانی مطلوب معنایه سوزڭ مطابقتیدر. بیانی مطلوب معنایی تمامیله افاده ایتمك، مطلوبڭ همه جهتلرینی بلا خلل احاطه ایتمك.

۳) پاکلك. آڭلانماز سوزلردن، یات کلمه‌لردن، یوقبار تکلفلردن، دیگر لسانلره تقلید میللرندن پاك اولمق.

احتیاج وار ایکن، یات سوزلری آلمق ضرور اولور. احتیاج یوق ایسه، یات سوزلری آلمق مناسب دگلدر. لکن آڭلانماز سوزلری استعمال ایتمك، دیگر لسان اسلوبلرینه تقلید ایتمك، اوفاق تکلفلره مرتکب اولمق بلاغت قانونلرنده جائز دگلدر.

۴) آسانلق. — سوزڭ دلالتی آچیق اولمق، مطلوب اڭ آسانلقله آڭلانمق. سوزدن یازودن، ایشتودن اوقودن اڭ مهم مقصد — آڭلامق، آڭلاتمقدر.

شو مقصد نه قدر آسان حاصل اولا بیلور ایسه، او قدر گوزل اولور.

سوز قولاقلره ایرشور ایرشمز، کوز یوللره باقار باقماز، معنی ذهنلره کوکللره اورنلاشور ایسه، اڭ گوزل اڭ مفید بلاغت اشته او وقت بولنور.

شو معناسیله آسانلق بلاغتڭ روحیدر. سوزڭ معناسی یالڭز فکر قوتیله یالڭز مطالعه زحمتیله آڭلانور ایسه، اویله سوزده بلاغت بولنماز.

٥) مقامنه، حالنه مناسب اولمق.

معنالر همده سامعلرڭ طبقه‌لری متفاوتدر. معنالرڭ مقاملری سامعلرڭ حاللری مختلفدر. سوزی معناسنه کوره، سامعلرڭ طبقه‌لرینه حاللرینه کوره سویله‌مك بلاغتڭ غایت مهم رکنیدر. سوز — مقامنه حالنه مناسب اولماز ایسه، او سوزڭ هیچ بر تأثیری بولنماز.

هر حالڭ هر ساعتڭ اوزینه مناسب سوزی اولور. هر سوزڭ اوزینه کوره، مقامی واردر. لغتلرڭ هیچ برنده اوز باشنه قاباسوز، طوپاس کلمه بولنماز. بر کلمه‌ده قابالق طوپاسلق وار ایسه، اورون‌سز یولسز استعمال شوملغیله اولور.

٦) صدق.

سوزڭ عقل قاشنده مقبوللگی، کوڭل اوزرینه تأثیری ایچون صدق شرطدر. یالان سوز مقبول کبی کورنه بیلور ایسه‌ده، کوڭلره تأثیر ایده بیلور ایسه‌ده، او مقبولیت او تأثیر، اوزاق قالماز، باطل اولور.

صدق، حقیقته مطابقت، بلاغتڭ اڭ مهم رکنیدر. درستلگی یوق بلاغت جاندن محروم جمال کبیدر، کوڭللری جذب ایده‌مز.

صدق — قران کریمده معتبر اعجازڭده، بنم اعتقادمده کوره، اڭ اساس رکنیدر.

بلاغتی تعریف ایتدك، رکنلرینی شرطلرینی تقریبی صورتده گنه ایسه‌ده، تحلیل ایتدك. بلاغت، شو تعریفیله شو رکنلریله، لسان صفتی دگل، انسان صفتیدر. هیچ بر لسان، باخصوص بزم لسانمز اوز ینڭ کلماتیله گوزل قاعده‌لریله، بلاغتڭ هیچ بر رکننه هیچ بر شرطنه منافی دگلدر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

گوزل عقل، تیز فکر، کیڭ خیال، صاغ طبیعت، بیوك معلومات بر انسانده بولنور ایسه، لغتی اڭ فقیر بر لغت اولور ایسه‌ده، او انسان بلیغ اولا بیلور. خیال بای ایکن، لغت فقیرلگی طارلق ویرمز.

سوزڭ بلاغتی گوزللگی آوازیله وزنیله دگل، بلکه معناسیله‌در.

بیوك اسکندر هومیروسڭ ایلیاده‌سندن

ملیك باحوال السیاسة عارف — عزوم بصماء المعامع جبار

سوزینی بگنور، تکرار ایدر ایمش.

تاریخ اسلامده شجاعتیله معروف اولمش قطرینك

فصبراً فی مجال الموت صبراً — فما نیل الخلود بمستطاع
وما للمرء خیر فی حیاة — اذا ما عد من سقط المتاع

سوزینی اهل ادب بلاغت نمونه‌سنه شاهد ایدرلر.

قطری کبی دهشتلی بر داهی بیوك بر شاعرڭ آغزندن شو ایکی بیت بلاغت نمونه‌سی اولور ایسه، جاهلیت زماننده بدویت دنیاسنده طاغ طاش آراسنده یالان آیاق یالان باش عمر ایدن ثابت بن جابرڭ یاش بالا ایکن سویله‌مش

لکنما عولی ان کنت ذا عول — علی بصیر بکسب الحمد سباق
سباق غایات مجد فی عشیرته — مرجع الصوت هداً بین ارفاق
عاری الظنابیب مشتد نواشره — مدلاج ادهم واهی الماء غساق
حمال الویة شهاد اندیة — قوال محكمة جوال آفاق

سوزلری البته اڭ بیوك بلاغتڭ اڭ بیوك همت نمونه‌سی اولور.

شو سوزلرڭ هر برنده بلاغت واردر، لکن لسانلرینڭ عربیلگی جهتیله دگل، بلکه بیوك معناره آچیق دلالت جهتیله‌در.

بزم لسانمزده بلاغتی شو سوزلرڭ بلاغتلرندن زیاده جمله‌لر واردر. مثلا:

یا دولت باشه، یا قوزغون لشه! جمله‌سی کبی.

شو جمله غایت ساده جمله‌در، یالڭز دورت کلمه‌دن عبارتدر، لکن یوقاریده

نقل قیلنمش بلاغت نمونەلرینڭ همەسندن دها زیادە بلیغدر. غایت بلیغ عربی فارسی جملەلرە تصادف ایتدم، لکن دورت کلمەدن عبارت شو جملە کبی بلیغ بر جملە کورمەدم.

لسانمزە، لسانمزڭ بلاغتنە بنم نظرم شویلەدر. خیالمزدە طارلق، طبیعتمزدە قابالق بولنماز ایسە، لسانمزدە فقیرلك طوپاسلق بولنماز.

«لسانمزڭ بلاغتی» مسئلەسنە نظرمی عمومی صورتدە یازدم. اگردە قران کریمڭ ترجمەسنە بیانمزی حصر ایدر ایسەك، مسئلە دها آسان طریقلە حل قیلنە بیلور.

قران کریمڭ ١١٤ سورەسندە، آلتی بیڭ قدر آیت کریمەلرندە مادەلرڭ صانی بر قاچ یوزدن زیادە دگلدر.

قران کریم مادەلرینڭ هر برینە مقابل لسانمزدە بر مادە بولا بیلور. لسانمزدە بعضلرینە مقابل بولاماز ایسەك، اویلە مادەلرڭ اوزلرینی آلا بیلورز. مقابلی یوق کلمەلرڭ معنالری مشهور اولور ایسە، گوزل. اگردە مقابلی یوق کلمەلرڭ معنالری معلوم دگل ایسە، لغت کتابلرینڭ بیانی کبی، او کلمەلرڭ معنالرینی بر ایکی سطردە بیان ایدرز.

مثلا: جنت، جهنم، زکات، حج، کتاب، رحمت کبی کلمەلرڭ معنالری تورکی کلمەلر کبی معلومدر. بویلە کلمەلری ترجمە ایتمك یاخود اوجماخ تموغ کبی دیگر کلمەلر آلمق حاجت دگلدر. منافق کبی کلمەلر، معنالری بر دفعە بیان قیلندقدن صوڭ، استعمال قیلنە بیلور.

لسانمزدن استفادە ایدە بیلور ایسەك، لسانمز غایت گوزل بر لساندر.

احتیاج چیقار ایسە، لسانمزدە یوق کلمەلری چیتدن آلا بیلورز، شو کون چیت سوز یارین اوز اولور. صرف اشتقاقلرینیدە کیگەیتە بیلورز. نحومزڭ قاعدەلریدە، گوزل ادبیاتمز بر کەسندە، توزەلور، یوللرینە صالنور. اوزمز یولیلە حرکت ایدر ایسەك، لسانمز مدنی لسانلرڭ طبقەلرینە چیقار.

— ١٠ —

قران کریم ترجمەسی.

آکلانور، اولدە اوتەر، قورقو کیدر، شکسز اینان

بیڭ لسانە ترجمە قیلنسون، اول محفوظ همان!

تیمورعلی افندی میر ولییف.

(«شورا» عددلرینڭ برندە درج قیلنمش ایدی.)

طبیعتڭ، بلکە بوتون عالم وجودڭ ترجمەسی اولان قران کریمی اوز لسانمزە درست هم گوزل اسلوب اوزرندە ترجمە ایتمك البتە تیوش ایدی.

شو کونە قدر ترجمە ایتمەمك گناه اولمامش ایسە، بوندن صوڭ ترجمە ایتمك هیچ بر صورتلە گناه اولماز.

قران کریم بوتون عالم وجودڭ ترجمەسیدر، دیدم.

بن شو سوزی مبالغە طریقیلە، یاخود قوری بر ایمان تأثیریلە سویلەمەدم. بنم چن اعتقادم شودر. شو سوزمی بورادە تفسیر صددندە دگلم، بلکە اثباتنەدە مقتدر دگلم. لکن ترجمەسنە جسارتم ایرشمش قران کریمە نظرمی کوسترمك امیدیلە شو سوزی بورادە یازدم.

قران کریم رب حکیمدن جبریل امین واسطەسیلە نبی کریم قلبنە اینمش اڭ صوڭ کتاب سماویدر. معجز نظملرینی لسانلردە کوڭللردە مصحفلردە اوزگرتوسز مڭگو صاقلامق وظیفەسیلە، معنالرینی بوتون انسانلرە بیان ایتمك عهدیلە، نبی کریم طرفندن امانت الهیە اولمق اوزرە قران کریم معصوم امت اسلامیە عهدەسنە تسلیم قیلندی.

معجز نظمڭ مڭگو قالاچغی شارع حکیمڭ بیوك تدبیری برکەسندە تأمین قیلنمشدر.

اینمش هر بر آیت کریمەیی حفظ مؤمنلرڭ هر برینە عصر سعادتدە اڭ برنجی فرض ایدی. قرآن کریم عصر سعادتدە بیوك رغبتلە حفظ قیلندیە هر حرفی هر آیت کریمەسی تمامیلە یازلدی.

سماوی کتابلرڭ هیچ برینه نصیب اولمامش شرف —— رسول حی ایکن تدوین شرفی —— قران کریمڭ نصیبی اولدی. ایکی خلیفه عصرنده همه اصحاب کرامڭ اجماعیله طوقز مصحف یازلدی. او مقدس مصحفلردن نسخه قیلنه‌رق حسابی یوق مصاحف یازلوب، اولگی عصرده مسجدلرڭ هر بری خانه‌لرڭ اکثری مقدس مصحفلرله تزیین قیلندی.

او وقت قران کریمڭ حامللری حافظلری امتڭ الڭ بیوك طبقه‌سی الڭ شریف سیدلری کبی اعتبار قیلنور ایدی. بوڭا کوره، قران کریم حفظنه هر شیدن زیاده رغبت ایتدیلر. بوڭا کوره، قران کریمڭ حرفلری کلمه‌لری وجوهلری نکته‌لری غایت بیوك دقتله ضبط قیلندی.

تلاوت —— اسلامیتڭ رکنی اولدی. هر کونڭ بش نمازی رکعتلرنده قران کریم آیت کریمه‌لرینی عربی نظمیله اوقومق نماز رکنلرینڭ الڭ بیوگی قیلندی. عربی نظمیله قران کریم آیتلرینی تلاوت —— اهل اسلامڭ الڭ بیوك ذکرلری الڭ مقدس عبادتلری الڭ لذتلی عمللری اولدی.

شارع حکیمڭ شو بیوك تدبیری قران کریمی تا ابد صاقلامق حقنده الڭ معقول الڭ مفید تدبیردر.

تلاوت یالگز عربی نظمله اولور.

نماز رکعتلرنده، ذکرلرده، ثواب قصدیله اوقوده، استدلال خصوصلرنده یالگز عربی نظم معتبر اولا بیلور. فرض نمازلرڭ رکنلری آیتلرڭ ترجمه‌لریله ادا قیلنه‌ماز. ذکر یالگز عربی نظمله اولور.

شارع حکیمڭ شو غایت بیوك تدبیری اوڭنده بنم عقلم قلبم سجده ایدر. معجز نظمڭ حرفلرینی کلمه‌لرینی وجوهلرینی او قدر بیوك دقتله ضبط ایتمش اماملرڭ، قران کریم اماملرینڭ ملیوندن بر ثنالرینی سویله‌مکدن لسانم عاجز قالور.

معصوم امت اسلامیه عهده‌سنه ایکی وظیفه یوکلنمش ایدی دیدك.

شو ایکی وظیفه‌دن الڭ مهمی —— نظم کریمی حفظ وظیفه‌سی —— شارع

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

حکیمڭ اوز تدبیریله ادا قیلندی. ایکنچیسی —— نظم کریمڭ معنالرینی بیان هم تبلیغ وظیفه‌سی —— امتڭ اوز همتنه، حسن اختیارینه تسلیم قیلنوب، آچیق، عمومی بر مسابقه میدانی کبی اولدی.

حیاتڭ، فکرڭ حرکتلرینی طبیعی حاللرنده براقمق ایچون اولسه کرك، ایکنچی وظیفه حقنده شارع حکیم خصوصی تدبیرلر قورمادی، بلکه لسانڭ دلالتنه، امتڭ فهمنه اعتماد ایتدی. بوڭا کوره اصحاب کرام عصرنده، تابعین طبقه‌سنده، اهل علم اهل ادب آراسنده بایتاق مفسرلر طوور ایتدی. بوڭا کوره، تفسیر خصوصلرنده مذهب یوق ایدی، تقلید یوق ایدی. بوڭا کوره، "باب التفسیر مسدود" اولمادی، تفسیر قاپولری یاننه حاجب قویولمادی.

شو کیکللك، شو حریت بزم ایچون غایت بیوك بر برکت اولدی: آیت کریمه‌یی تفسیر ایدر ایکن بر انسان روایتلر تأثیریله کلام اصولیله مذهب قیودیله آیت کریمه معنالرینی تحریف ایدر ایسه، دیگر بری او قصوری تدارك ایده بیلور اقتدارده قالور.

شو دقیقه‌لر بالقان باغیلری قاره طاغ طاغیلری صربستان سربلری یونان قویانلری اوڭنده اسلام عسکرینڭ الڭ ذلیل صورتلرده انهزاملرینی —— ضعیف مخلوقلرڭ هجوملرینه‌ده طاقت قیلامایوب، تاریخی الڭ بیوك گناهلرڭ شوملغیله، اسلام عسکرینڭ خیانت، رذالت یوللرنده جهنم مأوالرینه اللهڭ غضبلرینه قاچولرینی بوتون اهل اسلامڭ "تماشا کونلری" در.

بر قاچ آیدر ایندی، اسلام مملکتلرنده دوام ایدر ذلت حادثه‌لری، مسکنت حرکتلری، حیرت سیاستلری، خیانت فتنه‌لری، قورقاقلق طوڭولری، امیدسزلك آوازلری اونلری بنی اضطراب طولقونلری آراسنه آتدی.

عجبا، تونلرڭ شو قاراڭلغی بزم تاریخی بیوك گناهلرمزڭ صورتی‌میدر؟ یاخود او بیوك گناهلردن ارتانمش‌ده ایندی اویانمش یوزلرمزڭ حجابی‌میدر؟

بویله حاللرده انسان بر دقیقه قرار ایده‌مز. نهارڭ نورنده بر شادلق، تونڭ قاراڭلغنده بر راحت بولاماز. تفکر ایدر، پلانلر قورار، تدبیرلر آرار،

لكن او تدبيرلرك يوللرينى باغلانمش بولور. او دقيقه‌لرده انسانى عاجزلك بليه‌سى ايزر، عصبلرينه قاننه غايت فنا تأثير ايدر. انفعال كوزلرى اوكنده اولگى حاللرك، شو كون آياق آستلرنده ايزلمش اولگى شرفلرك عزتلرك دولتلرك دهشتلى خياللرى سينه‌ماتوغراف لوحه‌لرنده تمثل ايدر. او وقت تأثر ياشلرى انسانك جگرلرينه يورگنه، ايركسز، آقار. عاقبت، تأثر ياشلريله پاكلنمش اللرينه قران كريمى آلورده،

"ونريد ان نمن على الذين استضعفوا فى الارض ونجعلهم ائمة ونجعلهم الوارثين. ونمكن لهم فى الارض." كبى بشارت الهيه‌لرى كورر. ايندى باشلانمش حركت يوللرنده ايمان قوتيله عبرتلرك سوقيله دوام ايدر.

وجودلرمزه عصبلرمزه غايت فنا تأثير ايتمش شو كونگى احوالك دهشتيله، شو فصلده بيانمى اختصار ايتدم. قران كريمك تفسيرى، ترجمه‌سى همه اسلام ايچون غايت مهم بر بيوك مسئله ايسه‌ده، كونلرىده كوكللرىده قاراكلق باصمش ساعتلرده يازو ممكن دگلدر.

تلاوت يالگز نظم عربيله اولور.

اسلاميتك الك مهم ركنى قران كريمك عربى نظميدر. لكن قران كريمك معنالرينى امتك هر برينه بيان هم تبليغ ايچون، ترجمه البته فرضدر.

ترجمه‌ده بنم اساسلرم:

١) اهل علم قلميله يازلمش تفسيرلر.

كتبخانه‌مده هر بر تفسير بولنور. هر بر آيت كريمه‌يى ترجمه ايدر ايكن، تفسيرلرك هر برينه مراجعت ايتدم. او ساعتلرده بن‌ده مساهله يوق ايدى. آغرلغك اون‌ده طوقزى تفسيرلرك بركه‌سيله آسان اولدى.

٢) قران كريمك اوزى.

آيت كريمه‌لرى تفسير ايدر ايكن، ياخود تفسيرلرك برينى ديگرينه ترجيح ايدر ايكن، بن "تفسير بالكتاب" يوللرينه سلوك ايتدم. قران كريمك برى ديگرينه مشابه آيتلرى برى ديگرينى تفسير ايدر.

٣) ترجمه‌ده بنم الك معتمد اساسم لسانك دلالتيدر.

كلمه‌لرك ماده‌لرينى دقتله تفتيش ايتدم. كلمه هيئتلرينك دلالتلرينى صرف اعانه‌سيله تحليل ايتدم؛ كلمه‌لرك بسيط معنالرينه بلاقصور اعتنا ايتدم. جمله‌لرك معنالرينه تركيبلرك احتماللرينه هر شيدن زياده اعتبار ايتدم.

مثلا: "واتباعك الارذلون" كبى جمله‌لرده مبتدا خبرى تعيين خصوصلرنده احتياط ايتدم. "واتباعك" مبتدا اولور ايسه، معناسى بر، خبر اولور ايسه، معناسى ديگر اولور. اعرابچيلر "اوده، بوده محتملدر" ديسه‌لرده بنم نظرمده ايكى احتمالك معنالرى آراسنده تفاوت بيوكدر. نبيلرينه عناد ايتمش حريفلر ايكى معنادن البته يالگز برينى قصد ايتمشلردر. بويله جمله‌لرده حالك قصدك دلالتيله ايكى معنادن برينى تعيين ايدرم. هر برى قصد قيلنه بيلور ايسه، او وقت هر برينى ثبت ايدرم.

"من" — "ما" كبى اسملره جمله صله اولور ايسه، معناسى بر، صفت اولور ايسه، معناسى ديگر اولور. مثلا: "من جاءك فله درهم" مثالنده صله معناسيله صفت معناسى آرالرنده بيوك تفاوت واردر. آيتلرى ترجمه ايدر ايكن، او فرقلرى بن ملاحظه ايدرم.

٤) قراءت اختلافلرى بولنور ايسه، هر برينى اعتبار ايدرم.

قراءتلر بعضاً كلمه‌لرك ماده‌لرنده، بعضاً بنيه‌لرنده، بعضا اعرابلرنده اختلاف ايدرلر. اگرده اويله اختلاف حسبيله آيتلرك معنالرى مختلف اولور ايسه، هر برينى ثبت ايدرم. زيرا مختلف قراءتلر متعدد آيتلر كبيدر.

٥) جمله متعدد معنالرى احتمال طوتوب‌ده، او معنالرك هر برى قصد قيلنه بيلور ايسه. او معنالرك هر برينى بيان ايدرم.

محتمل معنالرك بعضاً يالگز برى قصد قيلنه بيلور، بعضاً هر برى قصد قيلنه بيلور. اگر هر برى اراده قيلنه بيلور ايسه، ترجمه‌ده هر برينى ذكر ايدرم.

بر جمله، عربى اولمق جهتيله، متعدد معناله واضح صورتده دلالت ايدر

ایسه، قران کریم‌ده غفلت ممکن دگلدر، بوڭا کوره او معنالرڭ هر بری اراده قیلنور.

بویله آیتلر قران کریم‌ده کوبدر.

٦) نظم معجزی اصلاح دعوالرینه هیچ بر وقت جسارت ایتمه‌دم.

نحویون قران کریم آیتلرینی حذف هم تقدیر اصوللریله اصلاح ایدرلر. شو عادت مفسرلرڭ اکثرنده واردر.

مثلا: «واذا اردنا ان نهلك قریة امرنا مترفیها ففسقوا فیها» آیت کریمه‌سی کبی. بوراده اهل تفسیر «بالطاعة» سوزینی تقدیر ایدوب «امرنا بالطاعة ففسقوا» دیمشلر. بویله تقدیرلر نظم معجزی تماميله تحریفدر. بڭا کوره، «امرنا مترفیها» امیر ایدرز مسرفلرینی معناسنده‌در. بوڭا «وکذلك جعلنا فی کل قریة اکابر مجرمیها» آیت کریمه‌سی‌ده «آمرنا» قرائت متواتره‌سی‌ده دلالت ایدر.

٧) کلام اصوللرینه، یڭی هم اسکی فلسفه نظرلرینه آیت کریمه‌لرڭ دلالتلرینی تطبیق ایتمك سیئه‌لرندن صاقنورم.

٨) نظم معجزڭ دلالتلرینی تعدی ایتمکدن صاقنورم.

اهل تفسیرڭ اکثری یا روایت تأثیریله یاخود تفسیر آرزوسیله نظم معجزڭ دلالتلرینی تعدی ایدوب، احیاناً آیت کریمه‌لرڭ معنالرینی تحریف ایدرلر.

مثلا: فاذا هی تلقف ما یأفکون — تلقف ما صنعوا آیت کریمه‌لرنده «عصا ایپلری چوپلری یوتدی» دیمك کبی. بویله تفسیر یا ترجمه قران کریمی تحریف اولور. هم‌ده «فوقع الحق وبطل ما کانوا یعملون» — «انما صنعوا کید ساحر» آیت کریمه‌لرینڭ آچیق دلالتلرینه مخالف اولور.

«تلقف ما یأفکون» — «تلقف ما صنعوا» جمله‌لرنده «عصا ایپلری طایاقلری یوتدی» معناسنده دلالت ایده بیلور بر حرف یوقدر.

ساحرلرڭ سحرلری قوتیله ایپلره طایاقلره یلان صورتاری ویرلمش کبی

ئەۋلاد كۈرۈنۈش
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

اولسه، خیال کوزینه کوزوگور او صورتلر عصا برکه‌سیله باطل اولدقن، عصا او صورتلری یوتمش کبی اولسه «عصا ایپلرڭ طایاقلرڭ اوزارینی یوتدی» دیمك نظم معجزی تحریف اولور.

بویله مثاللر تفسیرلرده کوبدر. ترجمه‌مده اویله مثاللرڭ برینی اصلاح ایده بیلور ایسه‌م بر قاج سنه زحمتلرمڭ اجری حاصل اولدی دیمك. — یوزینی یا دها زیاده‌یی اصلاح شرفنه نائل اولور ایسه، ترجمه‌می نشر ایتمك بڭا فرض اولدی دیمك.

اصلاح سوزینی یالڭز دقیق هم خفی خطالره نسبتله سویله‌دم. یوقسه، الانعام سوره‌سنده «وللبسنا علیهم ما یلبسون» نظم معجزینی «وآنی آنلرڭ کیدکلریله ستر ایدردك» سوزیله تفسیر ایتمش مواکب کبی لسان بیلمز جاهللرڭ قلمیله یازلمش تفسیرلرده بولنور حسابی یوق فاحش خطالر حقنده اصلاح سوزی سویلنمز.

درسعادت‌ده «مجلس تفتیش مصاحف شریفه» مهریله طبع قیلنمش قران کریمڭ هامشنده اویله تفسیرلری کورر ایکن، کوڭل متأثر اولور.

اصول فقه یازمش، فقه کتابلری یازمش، طبیعت، سیاست، اقتصاد، حقوق کبی فنلرده بیوك کتابلر تألیف ایتمش محمود اسعد افندی حضرتلرینڭ «مدخل تاریخ اسلام» اسملی کتابنده (١٢ نچی فصل ٥٤ نچی ماده، ١١٨ صحیفه) ده «وکندی لباسلریله الباس ایدر ایدك» تفسیرینی‌ده کورر ایسه، «مجلس تفتیش مصاحف شریفه» مهرنده بولنور خطالری‌ده معذور کورر. لکن عالم اسلامیت‌ده ادبڭ دینڭ او قدر سقوطنه کوڭل یانار.

٩) ترجمه‌ده هیچ بر آیت کریمه‌ده تفسیر یا تأویل یوللرینه سلوك ایتمه‌دم.

تفسیر، تأویل نصل ایسه ده، انسانڭ فکری اولور. ترجمه ده بن قران کریمڭ یالڭز عرفلرینی، لسان عربڭ دلالتلرینی اعتبار ایتدم، هیچ بر حرفده هیچ بر انسانڭ نظرینی اساس ایتمه‌دم. قران کریمڭ بیوك مقدس معنالرینی اوزمڭ اوفاق عادی فکرلرمله برابر یازمقدن البته تنزیه ایدرم. اویله ایده‌جك

حریفلره اللهڭ ملکلرڭ همه انسانلرڭ لعنتلریله برابر بن‌ده لعنت اوقورم.

۱۰) قران کریمڭ معنالری، نظمی کبی، ثابتدر. بوڭا کوره
ترجمه‌سی ممکندر.

قران کریمڭ هر بر کلمه‌سی، حرکه‌لری سکونلریله، نصل محفوظ قالمش
ایسه، کلمه‌لرڭ جمله‌لرڭ معنالری‌ده اویله محفوظ قالمشدر. اسلام قلمیله تألیف
قیلنمش علوم اسلامیه کتابلرینڭ هر بری قران کلمه‌لرینڭ جمله‌لرینڭ
معنالرینی بلا تغییر حفظ ایتمك ایچون‌گنه ایدی. لغت کتابلری، صرف
کتابلری، نحو کتابلری، بلاغت کتابلری، فقه کتابلری، اصول فقه کتابلری
— کلمه‌لرڭ جمله‌لرڭ معنالرینی بلا تغییر حفظ ایتمك ایچون اولمش ایدی.

معصوم امت اسلامیه همتیله، قران کریمڭ هم نظمی هم معناسی
بلا تغییر ثابت اولدی.

معناسی‌ده نظمی کبی محفوظ ایسه، قران کریمی ترجمه بالضروره ممکن
اولور. معناسی محفوظ اولدقدن صوڭ‌ده ترجمه ممکن دگلدر دیمك قران کریمڭ
معنالری هیچ بر وقت آڭلانماز دیمك کبیدر.

بعضاً بر جمله‌دن مفهوم اولور معنی، عصر اختلافیله، یاخود امتلرڭ
عرفلرنده اختلاف حسبیله، مختلف اولور. شو صورت‌ده حرفیاً ترجمه درست
اولماز. عرفدن یا اولگی معناسندن غافل آدم ترجمه ایدر ایسه، خطا ایدر.
مثلا: عرفمزدن غافل عربلرڭ برینه «قوتم اوچدی» سوزینی «روحی طارت»
جمله‌سیله ترجمه ایدر ایسه‌ك، خطا ایتمش اولورز.

بعضاً اویله اولورکه جمله‌لرڭ معنالری مختلف اولماسه‌ده، او معنالره
متلازم صورتلر مختلف اولور. حاللری یا خياللری متفاوت ایکی انسان بر
جمله‌یی ایشتور ایکن، بر معنی او ایکی آدمڭ دماغلرنده مختلف ایکی
صورتله ادا ‌ه قیلنور. برنده بلکه غایت دهشتلی، برنده بلکه غایت عادی
صورت اولو . بوڭا کوره، بر جمله برینه تأثیر ایدر، دیگرینه تأثیر ایتمز.
بوڭا کوره، رومان، شعر کبی ادبیاتڭ ترجمه‌لری بعضاً اصللری کبی اولاماز

زیرا کلمه‌لرڭ معنالری بلکه درست ترجمه قیلنمش اولور، لکن شاعرڭ قوه
خیالیه‌سیله تصویر قیلنمش صورتلری مترجم افندی تیوشنجه تصویر ایده‌مز.
بوڭا کوره ترجمه روحسز چیقار. یاخود هیچ بر ممکن اولماز. چونکه لسان
قوری معنالری نقل ایدر، اما خیال کوکلرنده تأثر قوتیله اوچار صورتلری
آولامقدن بعضاً عاجز اولور.

معنالرڭ صورتلرڭ اختلافلری حسبیله، ترجمه بعضاً ممکن اولماز دیدك،
درست. لکن قران کریم کلمه‌لرینڭ جمله‌لرینڭ معنالری تا قیامت ثابتدر، خیال
صورتلری دگل، بلکه حقیقتدر. بوڭا کوره، .

قران کریمی ترجمه قطعاً ممکندر، شرعاً فرضدر.

بیڭ لسانه ترجمه قیلنسون، اول محفوظ همان!

شو کونگی بیوك دهشتلرڭ تأثیریله، سوزمزی بوراده ایندی کیسه‌یك.

شو کونگی دهشتلر بزه بلکه غایت بیوك درس اولور. ایندی بوندن
صوڭ کوزمزی بلکه آچارز. عطالت کبی جهالت کبی درویشلك کبی، غربڭ
یالڭز سفاهتلرینه تقلید کبی بیوك گناهلردن ایندی توبه ایدرز. بوتون
همتمزی تجارت کبی زراعت کبی صناعت کبی یالڭز جدی شیلره حصر
ایدوب: هر ایکی تیندن برینی مکتب تربیه‌سنه، علوم حرملرینه، معارف
کعبه‌لرینه صرف ایدرز.

بن عالم اسلامیتڭ استقبالنه امید کوزیله نظر ایدرم. اهل اسلامی
عمومیتله احترام ایدرم. پاك وجودلرمزه مناسب دگل خسته‌لقلردن، بیوك شرفلرینه
موافق دگل ذلتلردن شکایت یولنده فکرمی حریتله یازارم. اسلامیتڭ علویتنه
صوڭ درجه تعصبم قوتیله بعضاً احتمال حدوددن چیقارم. پاك قصد مرکزلرنده
قرار ایتمش فکرلره کفر اوقلری هیچ بر وقت تأثیر ایتمز. بوندن صوڭ ادب
اهللری کفر اوقلری آتمق ذلتلرینه بلکه ایندی تنزل ایتمزلر.

5-10-